

КРИСТИНЭ РОЙ

ЧЫРАКІОР

Кристинэ Рой

ЧЫРАКІОР

44.117

Тыгэ кыкьокышэм
кыщыпсырэ нэфынэ

Сурэт зышыгээр
В. Гаврилов

Рой Кристинэ
Чыракор. Къэбар. Урысыбзэм техыгъэу зэрадзэкыгъ.
„Тыгэ кыкьокышэм кыщыпсырэ нэфынэ“, Корнтал

АПЭРЭШГХЬ

Зэгорэм Ондрачик лЫжЪым лЪэшэу лэжЪакІо ищыкІагъэу, ау кЪызыдырихыщтыр ымышІэу зыщысыгъэ уахътэм тефэу ошІэ-дэмышІэу кІэлакІэ горэ ыдэжъ кЪыІухъагъ.

Тхъаумэфэ пчыхъэу, хыныгъом ижъотышІэу щытыгъ. Ондрачик ыІэхэр ышъхъэ кІэгъэкъуагъэхэу, иунэ пашъхъэ ит чыгхатэм дэсэу егупшысэщтыгъ. ЗэкІэм щагухъэр къэхъакъугъ ыкІи ылъэгъурэр зыгъэшІэгъорэ лЫжЪым ыпашъхъэ кЪиуцуагъ кІэлэ зишІугъоу, ІэпкІэ-лъапкІэу фэпагъэр. ШъхъэкІэфагъэ хэлъэу кІэлакІэм лЫжЪым шІуфэс кЪырихи, ІофшІэн горэ иІэмэ зэригъэшІэнэу ыдэжъ кЪызэрэ-кІуагъэр кЪыриІуагъ.

Апэу кЪыпэкІафэрэр ІофышІэкІэ зыштэхэрэм Ондрачик ащыщыгъэп, ау мызыгъэгум кІэлакІэм итеплъэкІэ цыхъэ фишыгъ, етІани унагъом чыракІо ищыкІэгъэ дэдагъ.

Ишъхъэгъусэ сымаджэу щылъыгъ, мэхъулъитІури унэм исыжъыгъэхэп: зыр – гъэрекІо, адрэр – мыгъатхэ Америкэм кІуагъэх, нэужкІэ яшъузхэри ащэжъыгъэх. Унэм къадинэгъагъэр илъэс пшыкІух зыныбжъ япшъэшъэ закъу арыгъэ. Шъыпкъэ, Іахъо горэ яІагъ, ау кЪуаджэм щязэуагъэти, сымаджэу янэ ыдэжъ кІожъыгъэу илъыгъ.

Джары Ондрачик ІофышІэкІэ кІэлакІэр зыкІиштагъэр. Джы ар ежъ-ежъырэу егупшысэщтыгъ:

— Кю сеплын. Іахъоу Андрей охъужьыфэкІэ сЫгъын.

Ахэр зээгъыгъагъэх мафэ къэс лэжъапкІэу кІэ-лакІэм кытефэщтымкІи, хыныгъор аухыфэ кызы-нэкІэ кыритыщтыр зыфэдизыщтымкІи.

Бэшагъэу зэрэмычъыягъэу Ондрачик а чэщым дэгъоу чыыягъэ, адрэ ишъхъэгъусэ ынапІэхэр зэты-рилъхъанхэ ымылгэкІыщтыгъэми, мыхъу-зымыхъу-жыкІэ джы илІ ІофшІэныр зэрэзэшІуигъэкІыщтым ар ыгъэгумэкІыжыщтыгъэп.

ЧырэкІуакІэу аштагъэм хилгъэгъорэ пстэури Ондрачик ыгу рихъыщтыгъэ; ау ыцІэ закъу ары ыгъэ-шагъоштыгъэр: ащ зэреджэщтыгъэхэр Рузанскэ Мефодий. Зэгорэм славянхэм яапостолэу Нитрэ щыпсэуштыгъэу мыщ Тхъэм игушыІэхэр цІыфхэм къащыфэзыІуатэщтыгъэм МефодиекІэ еджэщты-гъэх шъхъаем, мэкъумэщышІэхэм, анахъэу католик-хэм акъохэм ащ фэдацІэхэр афаусыщтыгъэп. Кю цІыфхэр пстэуми ясэжыых, къоджэдэсхэри а цІэм есэжыгъэх. КІалэр цІыфхэм ахэхъэ-ахэкІэу щыты-гъэп, ау Ондрачик чырэкІо дэгъу кыгъотыгъэу къуаджэм зэкІэми щызэдаштагъ.

КІалэр зэрэІофышІэ дэгъур ежъ Ондрачики адрэ-хэм анахъ мыдэу ышІэщтыгъ. КІалэр ешъошты-гъэп, ащ пае къуаджэм бырсыр кыщциІэтэу кы-хэкІыщтыгъэп, кІалэхэми язаоштыгъэп. Ар тутын ешъоштыгъэп арышъ, утешыныхъанэу щытыгъэп ащ ыпкъ кыкІыкІэ хъамбарыр стынэу. Тхъэмэфэ псэум пчэдыжъ сэбахъым ригъажьэти чэщ кІасэ охъуфэкІэ Іоф ышІэщтыгъ, мэфэкІ мафэм тхылгъым пэсэу зигъэпсэфыщтыгъ. Хъонэгъо е Іэдэбынчъэгъэ гушыІэхэр кыІохэуи зэхэпхыщтэп: сыдигъокІи хэти фэнэгуихыгъагъ. ЗэгорэкІэ Доркэ, бысымым

ыпхъу, шхэгъум Іанэм пэсхэу щыхъэгъу кышшынэу кызыэрэригъажъэу, ятэ ащ егыеу кызыиублэкІэ, кІалэр ренэу пшъашъэм физэкІакІощтыгъ, ар щыхъэгъу ышшыщтыгъэп.

ЗэкІэ ахэр бысымым ыгу рихъыщтыгъ, арыти, ащ риуагъ хыныгъор заухкІи ыдэжъ къэнэнышъ Іоф щишІэнэу.

– Дэгъу, – къеуцолІагъ Мефодие, – уадэжъ сыхъэнэщт мыр кысфэпшІэщтмэ: илъэситІу пІалъэкІэ сыпштэщтмэ ыкІи сипсэупІэ кыакъырым дэжъ щызгъэуцунэу фиты сыпшІыщтмэ.

Бысымым ыгъэшІэгъуагъ: сыд псэупІа ащ дэжъым бгъэуцун плъэкІыщтыр?

– Плъэгъущт ар дэгъоу зэрэхъущтыр, – ылуагъ чыракІом. – ЗыкІэ тызэзэгъын фае: сыд фэдизми ащ хаслхъэрэм ычІыпІэкІэ, сшІырэр сыухэу Іофым сыІукІыжыкъомэ ар угу зырихыкІэ ыкІи бгъэфедэ пшІоигъоу зыхъукІэ, тефэрэр кысэптыжыщт; угу зыримыхыкІэ, фитныгъэ сиІэщт сиунэ цІыкІу зэпкъырысхыжынышъ сщэжыныэу.

Ондрачик ащ къеуцолІагъ ыкІи апэрэ оелэ мафэхэр къежъэхи, губгъом Іоф щыпшІэн умылгэкІынэу зэхъум, кІалэм пхъэмбгъухэр кыакъырым дэжъ щызэригъэолІагъ ыкІи пхъэшІэным диублагъ. ПстэумкІи ащ мэфитІо Іоф ышІагъ ыкІи зэкІэри хъазыр зэхъум, бысымымрэ ыпхъурэ ригъэблэгъагъэх.

Ондрачик лІыжъыр къэщхыгъ:

– Джар унэ хъун! Тэтыем нахы нахъ дэгъу! Ау сыдэущтэу мыщ кІымафэм уисын угу хэлъа?

– Ари зыгорэу хъун, унэ чыІэм сыщычтыеныр къын кысщыхъурэп, мафэрэ шъуадэжъ зыщызгъэфабэзэ сшІыщт.

Пхъэмбгъоу къэнагъэхэм Мефодие Іанэ ахишІы-

кЫгъ, нэужым хьэорзэ пӀэзэкӀэлърэ хьэорзэ пхъэн-тӀэкӀурэ кыщэфыгъэх, кьогъум щыгъынхэр зыдэ-лгыщтхэмрэ щыгъын пылъапӀэмрэ ригъэкӀугъэх.

Голу дэдэу хьугъэ, анахьэу охътэ тӀэкӀу тешӀагъэу, ышъхьагъкӀэ шъхьаныгъупчъэхэу гъунэгъу кьушь-хьэхэмрэ мэзыхэмрэ, чыжъэу щыӀэ шьофхэмрэ губгъохэмрэ, ошъогу шӀагъоу джыдэдэм пщэхэр нахьыбэрэмкӀэ зыщесыхэрэмрэ нэр пӀэпахэу зэрэп-лэгъуштыгъэхэр, зыхегъэуцохэ нэужым.

Ондрачик анахь гъунэгъу благъэу иӀагъэхэр Пет-рачхэр арыгъэх. Илгъэс тӀокӀ зыныбжь кӀалэу Самко зыщӀэр ахэмэ яӀагъ, кӀэлэ губзыгъэу ыкӀи гохъэу щытыгъ ар. Ау янэ-ятэхэр фэшӀыгъэу псэуштыгъэ-хэми, кӀалэм тхакӀи еджакӀи ышӀэщтыгъэп. Ар кызыыхэкӀыгъэр Іэпкъ-лгъэпкъ убыт узыр кызызере-олӀагъэр ары. Ащ пае ар ерагъэ дэдэу унэ кӀоцӀым щызекӀоштыгъ ыкӀи Іоф цыкӀу-шьокӀухэр ыгъэца-кӀэщтыгъэх, ау ащ нахьыбэ ыкӀуачӀэ кыыхьыщ-тыгъэп.

Петрач ишъхьэгъусэ кӀэлэ насыпынчъэм ыгу егъуштыгъ ыкӀи адрэ илъфыгъэхэм анахьышӀуи ылъэгъуштыгъ, ау ятэ гуфэбэгъэ хъатэ ащ фыриӀа-гъэп. Лыжъым гукъао щыхъуштыгъ ыкьо – мош фэдэ кӀэлэшхор – хьызмэтымкӀэ ІэпыӀэгъу кыфэ-хъун ылъэкӀынэу зэрэщымытыр, ыкӀи егъэшӀэрэ гъэшхэнэу ышъгъэ зэрэдэсыштыр. Ным ишӀулгъэу Самко зэхимышӀэщтыгъэмэ, кызыщыхъугъэ, унэм зэрысызэ, икӀэлэкӀэгъу нэшхъэигъоу кышчыхъуны-гы. КъэкӀошт уахътэми ежыркӀэ гукӀодыгъо щэхъу хильагъоштыгъэп. НахьыбэрэмкӀи зэрэхъу хабзэу, анахьэу зышъхьэ зезыхъан зымылъэкӀыхэрэм Іофы-гъошхохэр дунаем щызэшӀуахынхэ алгъэкӀэу мэхъух, ар ежми кызызэрехъулӀагъэм фэдэу.

Мэфэкі мафэ горэм, щэджэгъошхэ ужым Самко чыгхатэм дэсыгъ. Лъэшэу ыгукІэ шъхъэээкъо дэдагъ. ИщыІэкІэ-псэукІэ тхъамыкІагъо игушшысэ зыІэкІиубытагъэу, ыитІу ышъхъэ кІэгъэкъуагъэу щысыгъ. ОшІэ-дэмышІэу ащ кыльгэгъугъ гъунэгъу-хэм ячырэкІо кІалэу тхылгыр зылыгъэу ыпашъхъэ итыгъэр.

Мо кІэлэ ныбжыкІэр гоо хъуапсэм зэлъиштагъ.

– Мары чырэкІо кызырыкІор еджэн елгэкІы, сэрымэ – сыделэ хъураеу сыкъэнагъ, – егушшысагъ ар ыкІи ныбджэгъугъэ зыхэлъ шІуфэсэу кырихыгъэм ипэгъокІ къехыльгэкІыпэзэ ригъэгъэээжыгъ.

– О мыщ уизакъоу удэс, гъэнэфагъэуи озэщы, – Мефодие ащ кыриуагъ. – Сэ тхылгъ кыпфэсхыгъ.

Самко зэкІэм къэгубжыгъ:

– Сыда сэ тхылгыр зэрэсищыкІагъэр, зы хъарыф закъуи сыкъеджэнэу сыммышІэрэмэ, – чэфынчъэ дэдэу кылуагъ.

– Кысфэгъэгъу, ар сэ сшІэгъахэп, ау ащ фэдизэу Іофэп: уфаемэ сыкыбготІысхъанышъ, зэхэпхэу сыкъеджэщт.

Джаущтэу зэгъунэгъу зэфэхъугъитІумэ язэнэІосэ-ныгъэ ублапІэ зэрэфэхъугъыр.

Петрачэ ичэу лъапсэ дэжъ джурт лыжъэу Давидэ иунэ цыкІу къефызыллагъэу кыкІэлгырытыгъ. Изэкъо дэдэу ар ащ щыпсэуштыгъ. Ишъхъэээкъо щыІакІэ дэзыгощыштыгъэхэр пчэнитІоу иІагъэхэр арыгъэ, ахэр игъусэхэу мэфэ ренхэм гъунэгъу къуаджэхэр кызэпикІухъэщтыгъэх. Джурт лыжъым хъэдэныжъхэр, къушшъхъэхэр ыкІи нэмыкІыхэу ямыщыкІэгъэжъхэ хъажъ-быжъхэр кыугъоиштыгъэх. МэкъумэщышІэ хызмэтышІэхэм ахэр зэкІэ а лыжъым пае зэрагъэуштыгъэх, ежъ Давид ахэмэ

япэгъокІәу Іуданәхәмрә мастәхәмрә аІәкІигъәхьэщтыгъәх. ИныбжьыкІәгъум ежьым идзыо ыплІәу илъәу ар чыжьәу ІукІыщтыгъә, ау джы Іәгъоблагъор ары ныІәп къыкІухьэщтыгъәр.

Давид лЫжьыр цыфышІу дэдәу щытыгъ, ау ар ІугушІукІәу ныбжьы зыпарәми ылъәгъугъәп.

Ежь къыгъәшлагъәм тхьамыкІәгъо макІәп лЫжьым кІәхәкІыгъәр, ау а пстәури ыщәлагъ. КъызәраІотәжьырәмкІә, джы зыдәс Градовә псәупІәкІә къыхихыным ыпәкІә Давид шгъуз илагъ, ау лЫ горәм ар шІуиштәжьы, изакъоу къәнәгъагъ. Ау хәта зышІәрәр – шыпкъа ар, хьаумә мышъыпкъа.

Ондрачикхәм къапәчынатІәу, адрә лъэныкъомкІә, сыд фәдизәу гукъәошхо къащыхъуцтыгъәми, Подгайскә Мартын щыпсәуцтыгъ. Мартын щырыкъушІәу щытыгъ ыкІи лъәшыщәу зәрешъорәм пае пстәуми зыщадзыештыгъ. Янә закъу ащ унәм дисыгъәр, шгъузәу илагъәр, лЫм иешъуакІә фәмьщәчыжьы хъуи, чыракІоу ләжьәныр нахьышІоу ылъыти, икІыжьыгъ. Джы исабийхәм джанәхәр, цуакъәхәр къафаригъәхьыщтыгъ, армырмә ахәр кІымафәм чыІәм ыстынхә ылъәкІыщтыгъ. Джащ фәдәу игуащи зыгорәхәр къыфаригъәхьыщтыгъ, илфыгъәхәу кыльәхәнагъәхәм ар зәралыплгъәрәм пае. Апәрә уахътәхәм илЫгъәми джанәхәр къыфаригъәхьыхәу кыригъәжьәгъагъ, ау мыдрәм ахәр зәкІә ришъужьыщтыгъәх ыкІи нәужым ар гукъао зыщыхъугъә бзыльфыгъәм нахьыбәкІә зи къыфаригъәхьыжьыгъәп.

Зәгорәм Мефодие Подгайскәр кыгъотыгъагъ зимышІәжьәу ешъуагъәу, пәкІә зыхәлыгъә орыжьыпсым хитхьалыхъанкІә къәнәжьыгъәр мәкІә дэдәу. Ащ ыжи, ытхьакІумәхәми, ыпи орыжь ятІәр арызәу арылгыгъ. Мо лЫ ешъогъаер кыІәтынәу

Мefодие изакъоу кIочIэгъу фэхъунэу щытыгъэп. ИнасыпкIэ цыхъан горэ блэкIыти, Мefодие ащ елъэIугъ IэпыIэгъу кыфэхъунэу ыкIи нэбгыритIум ешъогъэ насыпынчъэр Ондрачикхэм яунэ рахъылIи, къакъырым хъэуарзэу илгъым хагъэгъольхъагъ.

Мefодие псы ыгъэфаби, егугъупэзэ Мартын пытхъакIыхъагъ, къом фэдэу шIоигъэ нахъ мышIэми. Мартын апэрэмкIэ ыгу римыхъэу Iэо-лъаоу кыригъэжьэгъагъ, ау мэкIэ-макIэзэ зыкъишIэжьи, хъонэн-цIэцIэныри щигъэтыжьыгъ. Ащ ышгъхъац Мefодие зыфежьым, ынэгу къабзэу зеупсым, ыкIи ыIэбжъэнэ шIой кIыхъэхэр зышеупкIыхэм, Мартын цIыф теплъэ иIэу хъужыгъэ. Аужыпкъэм ежьыми ар ыгъэшIэгъуагъ ыкIи ышгъхъэ фиIожыгъ:

– Арэп сэлэ, сэри цIыф афэдэу сыхъун слъэкIыщта?

А мафэм кыщыублагъэу Мefодие чыракIом мою ешгуакIор зэрэфаеу ыгъэдэлэон ылъэкIэу хъугъэ: зэрэфэе шъыпкъэу Подгайскэм дзекIощтыгъ. ЕгъэзыгъэкIэ Мартын Iоф ригъашIэщтыгъ ыкIи мыдрэр ащ еуцолIэн фаеу хъуцтыгъэ иIофшIэн ымыухэу зы шъоныбжъэ закъуи нэмысынэу. ШъыпкъэмкIэ, Мартын ешъожыщтыгъэп. ЩазымашIэр пчыхъэрэ мызэщыным пае ащ ыдэжь Мefодие къакIощтыгъ ыкIи кIалэм янэ итхылгъхэм ащыщ горэм, Тхъэм щытхъоу фаIохэрэр зыдэт тхылгъым, Библием япычыгъохэм е ежьым кызыдихъыщтыгъ журналхэм адэт горэхэм къафеджэщтыгъ.

ШэкIогъу мазэр къэсыгъагъ ыкIи мэкъумэщышIэхэм пчыхъэрэ IофшIэнэу яIэр шIукIаекIэ нахъ макIэ хъугъагъэ. IофшIэн зыщыщымыIэм зэщыгъоу кыхэкIыщтыгъ. Ащ пае Ондрачик лIыжьым, Мefодие ибысым игопагъ ичыракIо журналхэр зэриIэхэр.

Гъэшлэ кыхъу кыгъэшлагъэм ежбыр тхылгхэм апылгыгъэп, ау кыгурылощтыгъ журналхэм яшлуагъэ кызэрэкlorэр. Еtlани журнал кызэрыклохэу щытыгъэхэп ичыракlo илагъэхэр, хэшыпыкlyгъэхэу, щыlэныгъэм кыщышпгъхьапэнхэ шлгъэкlyнхэу щытыгъэх. Ахэмэ къащалуатэщтыгъ чlyшгъхьашгом щыlэныгъэр зэрэщырекloкlyрэр тыди щыхъугъэхэр, дунаим узэрэщыпсэун фаер, Тхъэм и Гущыlэ шгыпккэ ащ узэрэфигъасэрэр.

Ондрачик ишгъхэгъусэ нyo сымаджэри лъэшэу фэрэзагъ чырекло ныбжбыкlэм.

— Сикlалэм фэдэу ар сэ кыздекloкly ыкlyи, шгыпккэмкlэ, цыф шлагъу. Ащ силlyжъ ыгъэдэлон ылгъэкlyгъ щагум хьаку цыкlyу дашlyхьанэу ыкlyи джащ кыщегъэжыагъэу Доркэ щысфэпщэрыхьэшъ, сипсэуныгъи нахъ шlyю хъугъэ: пщэрыхьэплэ унэм къиуцтыгъэ мэр сфэщэчыхэщтыгъэп. Пхъабэ дгъэстэу зэрэхъугъэмкlэ силlyжъ мыщlэцlэным пае ащ мэзым пхэ кухьитly кысфырищыгъ. Къэплон зыхъукlэ, нэмыкlхэм унашго афэшшlyн фаемэ, Мефодие емылгъэлуужыхэу зэкlэри егъэцакlэ.

Пчыхэ горэм Мефодие бысымхэм тхылгым къафеджэзэ, щазымэхэр ылыгъхэу Подгайскэр Ондрачикхэм адэжъ къэкlyагъ. Кыздекlyагъэм фэчэфхэу щыпэгъокlyгъэх, агъэтlyсыгъ. Ар зы гъуанткlyи емышгъуагъэу кычlэкlyгъ.

Аужырэ уахътэм Мефодие щазымашlэм ыдэжъ кложбыщтыгъэп, ежбыр ыдэжъ къакloщтыгъэ нахъ. Ар хэтыкlyи lэрыфэгъугъ. Джауцтэу зэрэкупэу зэрэу-гъоинхэ алгъэкlyщтыгъ.

Тэкlyу къэушлункlyнэу зэрэригъажьэу Мефодие Петрачхэм адэжъ клощтыгъ. Бзылгыгъэхэм бэшлагъэу къуаджэм къэбар щызэблахыгъагъ Самко еджэ-

кIэ-тхакIэм фигъэсэнэу Мефодие Петрачхэм адэжь кIоу.

Зэгорэм Мефодие бысымгуащэм еупчIыгъ Петрачхэм якIалэ къыздищэ хъуцтымэ ыIуи.

– Сыда зыкIэмышхъуцтыр? – бысымгуащэм джэу-ап къыритыжыгъ. – Мыхъуми тхъамыкIэм уахътэр нахь псынкIэу ыгъэкIон.

Джауцтэу зэкIэри зэрэугъоихэ хъугъэ ыкIи кIы-мэфэ пчыхъэхэр гу лъамыгъэзэ кIоцтыгъэх. Къамзы-ибэ ащ „кышчытырачыгъагъ“. Андрей ащ нахыбэ-кIэ кIалэхэм язэожыштыгъэп. Ондрачики ащ нахыбэ-кIэ ешъуапIэм зыригъэжыжыштыгъэп, ащ ычIышIэкIэ зэрэпщэрыхъэхэрэ джэмышхыхэр хиупкIыштыгъэх, Самкоуи ащ фигъэсагъ.

ЗэкIэри зэгорэм къэзэрэугъоигъэхэу зышчызэхэ-сыгъэхэм Доркэ къариIуагъ джурт лIыжыыр кызыэ-рэсымэджагъэр.

– Ар зэрыс унэм чыIэ илIыхъащт: хъакур зэри-гъэплъын пхъи имыIэнкIи кыдыхэт.

Мефодие зи кыIуагъэп. Ащ дэжым тхылъэу кызаджэщтыгъэр ащ кыухыштыгъ. Къеджэныр кызыэреухэу къэтэджыжыгъ:

– Чэщ рэхъат кышпъокIу!

– Шъулъэгъун, ар джуртым ыдэжь кIуагъэ, – ыIуагъ Андрей.

– Ары шъыпкъ, бэрэ ар ащ ыдэжь макIо, – къахэ-гушчыIагъ Самко. – Сэ пчъагъэрэ слъэгъугъэ ащ Давид псы зэрэфихырэр.

– Зэ моу, Андрей, шъхъаныгъупчъэм иплъэлъ, кIуагъэ шъуIуа ыкIи сыда ащ щишIэрэр? – къэуп-чIагъ Доркэ.

Анрей икIыгъ. Ащ къегъэзэжыфэкIэ охътэ шIу-кIае тешIагъ.

– Сьд, кьэплъэгъугъа о Мефодие? – Андрей кьы-
зэрехъажьэу Доркэ ащ еупчIыгъ.

– Кьэслъэгъугъ. Джуртыр щылъ, мыдрэм ащ щай
фигъэхъазырыгъ. Джы тхылъым кьыфеджэ.

– Сыда ар кьызыфеджэн ылъэкIыщтыр? Давид
нэмыщыбзэрэ джуртыбзэрэ ныIэп ышIэрэр, тэ тыб-
зэкIэ, словакыбзэкIэ, зыпари кьыгурыIорэп. Ежым
ышъхъэкIэ джауштэу кьысиIогъагъ ащкIэ сызеуп-
чIым, – ыгъэшIэгъуагъ Самко.

Арэу щытми, джурт лIыжъыр ыгу етыгъэ дэдэу
Мефодие кьызаджэрэм зэредэIущтыгъэм ишыхъатэу
ынэхэр тырихыщтыгъэп.

– ЦIыф хьалэмэт! Ныбжьи зыгорэ пхъэтэпэмыхь
ышIырэп! – ыгъэшIагъоу Мефодие фэгъэхьыгъэу
Подгайскэм кьыIуагъ.

– ШьыпкъэмкIэ, цIыф хьалэмэт! ТхъэмкIэ шыкур
ар тадэжь зэрэщыIэмкIэ, – кьеуцолIагъ бысымгуа-
щэр. – Ар тадэжь зыщыIэм кьыщыублагъэу тикIа-
лэхэр Америкэм зэрэщыпсэухэрэм тыщыгъуаз.
НахьыпэкIэ ахэмэ афэгъэхьыгъэу мэээ псэухэм
къакIоцI зыгорэ зэхэтхыщтыгъэп. Тащыц горэми
тхэкIэ тэрэз ышIэрэп, ежым зэкIэри сэ зэрэсIорэм
фэдэкъабзэу етхы. Тильфыгъэхэри ащ пае разэх.
Зызакъу Мефодие ымыгъэцакIэрэр: ежым ышъхъэ
фэгъэхьыгъэуи зыгорэ афитхынэу есIуагъ, ау кьыс-
фегъэзэгъыгъэп.

– Сыда сэщ пае кьэпIотэн плъэкIыщтыр? – кьы-
сиIогъагъ.

КIымафэр икIи, гьатхэр кьэсыгъ, ау кьуаджэм
дэсхэм Мефодие фэгъэхьыгъэу нахьыбэ зэрагъэшIэн
альэкIыгъэп.

Тхъэумафэ мафэ горэм Ондрачикрэ Мефодиерэ
чъыгхатэм дэтыгъэх. Апашъхъэ илъыгъ чIыгу хэIэ-

тыкIыгъэ мыинэу уц тIэкIурэ кондэ зырызхэмрэ къызыщыкIыщтыгъэхэр къызыхэщыщтыгъэ орыжъыр.

– КъысэдэIу, – ыIуагъ Мефодие орыжъым Iэ фишIызэ. – Мыщ уихъызмэт итеплъэ къегъэIае. Къоджэ хасэм ар къыщыпщэфыжъын фае.

– Сэри? Сыд пае? Сыда сэ ащ есэбгъэшIэщтыри?

МэкъумэщышIэм ыгъэшIэгъуагъ ичырэкIо губзыгъэ ащ фэдэ Iоф игъоу къызэрэфилгъэгъугъэр.

– ЕпшIэщтыри? Iошгъхэ цIыкIум ышыгу тепхын плъэкIыщт: етIагъом чырбыщ дэгъу хэкIыщт, адрэ ятIэм орыжъыр рыбгъэсэин плъэкIыщт.

– Чырбыщ сэ сищыкIагъэп, губгъоу сиIэри икъущт. Сыда мо орыжъылгъэр зэрэсищыкIагъэр?

– КъыосIощтыр ошIа? – Мефодие къызэкIакIощтыгъэп. – Сыдэу хъугъэми а чIыгур къоджэ хасэм къыщыщэфыри, о зытырягъатх, етIанэ сэ ар пщыщэфыжъыщт. ШъуичIышIэхэр сыгу рехых. Гульден 200 фэдиз сиI, илгъэситIукIэ мэкIэ-макIэзэ унэ цIыкIу горэ сшIынышъ, гъунэгъу сыхъыпфэхъущт.

МэкъумэщышIэр Мефодие дэхъащхыгъ, ау чыракIор сэмэркъэущтыгъэп. Бысымым чIыгумрэ орыжъылгъэмрэ къещэфыфэкIэ рэхъатыгъо ритыгъэп. Нэужым Ондрачик ахэр ичыракIо рищэжыгъэх.

Ахэр зезэгъыгъэх губгъо Iофхэм яжъотышIэ къэсыфэ, Мефодие ихапIэ мафэ къэси сыхъатищэ, нэужым сыхъатитIо щылажъэзэ ышIынэу.

Пхъэныр заухым, Мефодие ибысым риIуагъ:

– ОшIа? Джы тхъэмэфитIум е щым къакIоцI нахэ охътабэ тиIэщт. Арышъ, джа уахътэм къыкIоцI Iахъоу Андрей къыздэлэпыIэнэу къызыштIупщыкIэ, нэужкIэ илгъэс плIанэм пкIэ хэмылгъэу Iоф пфэсшIэжъыщт. Укъезэгъа?

– Сыкъезэгъын Иофым фэгъэхьыгъэу угущыIэн зыхъукIэ, – бысымым кыриIожьыгъ, – бгъэпсынэу узыфаер зэрэслэгъугъэм лыпытэу сэр шыпкъэми сыкъыбдеIэшт. Ау гульден шгытIу фэдиз уиIэмэ, ащ нахъ унэ тэрэзыIуи нэмыкI чышIэ кыщыпщэфын плъэкIыныгы.

– Шыпкъэ кызыфапIорэр. Ау ар унэ цыкIоу щытыщтыгъ, сэ сызыфаер унэ дэгъу сиIэнэу ары, – щыгъэ Мефодие. – О къэплэгъужьын: Тхъэу сэ сызыщыгугъырэр кыздэIэпыIэшт.

Бысымыр къезэгъи, Мефодие иIофшIэн фежъагъ. Гъунэгъухэр къэзэрэугъоищтыгъэх Ондрачик ичыракIо зыуж ихъэгъэ Иофышхо шIагъор кызэрэхъурэм еплъынхэу. ИофышIэ къэкIуагъэх Мефодие ыштагъэхэу Подгайскэмрэ ащ янэрэ, нэужым Андрей. Дорки тIэкIукIэ къадэIэпыIагъ. Аужым Ондрачики ышIэн кыгъотыщтыгъ: бгышгъхэр кытIыщтыгъ ыкIи орыжъыр ыгъэсэищтыгъ. ЗэкIэми зэгъусэхэу Иошгъхэ цыкIум ышыгу кытырахыгъ, чыгум хапIэр зэщиз рашIыгъэ къодыеп, – гъогум нахъ лъагэуи ар хъугъэ.

ЕджапIэм ичыгхатэ чыг цыкIухэр кыщыщэфыхи, ахэр сатырищэу Мефодие ыгъэтIысхъагъэх. Гъэмафэр кызэсым, чыгхэр кызэлъыушхъонтIыгъэх. Чыгхэтэ дахэ иIэ хъугъэ.

Нэужым чырбыщым ишIын фежъагъэх. Хыныгъор къэси, нэмыкIхэр ащ хэлэжьэнхэу защэжыыхэм, Подгайскэхэм язакъоу чырбыщшIыныр лъагъэкIотагъ, ахэми лэжыгъэм иIухыжьынкIэ чэзыур къанэсыфэкIэ.

– Хэты ышIэныгъа Ондрачик ичыракIо ащ фэдэ ахъщэ шIагъо кытитгъэлэжыынэу?! – Мефодие нэшIукIэ еплъэу Подгайскэм ишгъуз ыIощтыгъ. – Ежъым Тхъэми ар тэ кытфигъэкIуагъ.

Мартын ешъоныр хинэжыгъагъ. Джырэ нэс ищыІэкІэ-псэукІагъэм ар лъэшэу фыкІэгъожыщтыгъ ыкІи зекІокІэ пхэнджэу кыххэфагъэмкІэ кыыфигъэгъунэу Тхъэм елъэлущтыгъ.

ЯТІОНЭРЭШЪХЪ

Гъэмэфэ мэфэ шІэгъуагъ. Цыфхэр шъофым ихъащтыгъэх къэкІыгъэ лэжыгъэм еплъынхэу. Адрэ пстэумэ афэдэу бысымэу Петрачи зигъэхъазырыгъ.

ИкІако зыщилъэн зыщилоным ыдэжъ Мефодие унэм кыххъагъ. ХъакІэр кыызэрыкІуагъэп, сыда плэмэ ыкъо тэрэзэу хъарыфхэр зэпигъэуцохэу ыкІи ахэр ытхыхэу гъунэгъу чыракІор ары фэзыгъэсагъэр, ащкІэ ишІогъэшхо кыызэрэригъэкІыгъэр кыгурыІощтыгъ.

Петрач лЫ пагэу щытыгъ ыкІи гухэкІышхо щыхъущтыгъ ыкъо емыджагъэу къэнэн фаеу зэрэхъурэр. Ащ пае Мефодие ежым ыдэжъ кыызэрэкІуагъэр игопагъ. Петрач ышІэщтыгъ хъакІэр ыкъо дэжъ кыызэрэкІуагъэр, ау ежыри бэшІагъэу ащ дэгущыІэ шІоигъуагъ. Ащ зыдэтІысыщт чЫшІэр ригъэлъэгъугъ ыкІи ежыри готІысхъагъ.

– Самко джыдэдэм къэкІожыщт. ТІэкІу кыкІухъанэу икІыгъ, ау ори ущыгъуазэба унэм кьегъээжыфэкІэ охътабэ зэрэтешІэрэр.

– Моущтэуми дэгъуба, – ІущхыпцЫкІыгъ Мефодие. – Сэ сигуапэ, сигъунэгъу, о сыкыызэрэпІукІагъэр, пкъуи зэримысыгор дэгъу. БэшІагъэу мэхъанэшхо зиІэ горэ кыуасІо сшІоигъуагъ.

Петрач ыгъэшлэгъуагъ: сыд шъулуа Мефодие ащ кыырион ылъэклыщтыгъэр?

– Зегорэм уегупшысэу кыхэклыгъа уиклэлэ закъо тапэклэ кыырыклощтым?

– Сэдэкъэхэдз хъушт! – кыпиупкыгъ пхъашэу Петрач. – Сэ сыда сызэрэмысэр? Шъыпкъэ, ежым тефэрэ Iахъэр ащ Iуклэшт, ау сыда ащ ришлэщтыр? Ныбжыи ащ мэкъумэщышлэ хэклыщтэп...

– Сэри джащ фэд сызэрегупшысэрэр. Джырэблагъэ къэбар кыслыIэсыгъ уимахульэ кызы-хэпщэжъэу. Ятэ-янэхэр еIэхэфэклэ Самко мыдзэу шылэшт. Ау шъо шъущымыIэжъ зыхъуклэ сыда ащ кыырыклощтыр? Ар нэмыкIхэм яшульэгъу е яшу-мыльэгъу зызэрэзэблихъурэм елытыгъэу кыфы-щытыщтых, ау ар апэу ыкли зызакъоу кыпфэхъугъэ уишъаоба!

– Сыда сэ ар кызыкIысапIорэр? – ылуагъ Петрач ыкли ышгъхэ риуфэхыгъ. Сэ лъэшэу нэшхъэу сеплы ащ кыпыщылъ гъашIэм... Сыда ар мы дунаем кызыкIытехъуагъэри?

– Ар ежым ишIоигъоныгъэ елытыгъагъэп, – ащ дэжъ дэдэм ыдагъэп клалэм. – Ори, сигъунэгъу лъапI, узэрятэм кыхэкIэу ауштэу пIоныр кыптефэрэп. Зиусхъаным пкъо кыгъэхъугъэмэ, Ащ гъашIэм гухэлъ щыриIэнэуи ышыгъ, ори зэрэфэлъэкIэу ащ уфэгумэкIыныр уипшъэрылъ.

– О псэуныгъэ уилэшъ, ауштэу къэпIоныр псын-клэ кыпфэхъу, ау сыда ежым есшлэщтыр?

– Зыгорэ пкъо пае пшIэнэу уфаемэ, хэклыпIэшлу кыюсIон слъэклышт.

– Сыфэе къодыя! – кыхэкуукыгъ лыжъыр ыкли Мефодие ылэ кыубытыгъ.

– Шъо урам шгъхалэм шъущэпсэу. Щыфхэу Iэгъо-

благъор (зыщыпсэухэрэ чыпIэр) зыIэ илхэм адэжъ кыкIыжхэрэр шъуадэжъкIэ блэкIых. УикIалэ пае сатыушыпIэ горэ шъуиунэ пэмычыжъэу кыщызыэлух. Ащ кьолыр, хьаджыгъэр ыкIи нэмыкIэхэр щидэщытх. О кьалэм бэрэ окIо, арышъ, ищыкIэгъэ пстэури кьэпщэнхэ плъэкIыщт. Гульден шъэ зытIу джаушътэу зытебгъэкIуадэкIэ, нэужкIэ пкьо зызэриIыгыжыщтыр кыпэкIэкIожыщт. Шъо шъопсэуфэкIэ шъуигьомлапхэкIэ жъугъэшхэщт, шъуфэгумэкIыщт. НэужкIэ псэуныгъэ иIэу, хьульфыгъэ лъэгъупхъэу зыхъукIэ, аужыпкъэм ащ унагъо ышIэн ылъэкIыщт. Анахъ пшъэшъэ дэгъури игуапэу кыдэкIошът.

– Тхьэр сиIэпыIэгъоу Самко еджакIэ езгъэшIэгъах, – кыIуатэщтыгъ Мефодие. Петрач зэхихырэр лъэшэу шIогъэшIэгъонэу ащ Iуплгыхъэщтыгъэ ыкIи дыригъаштэу шъхъэ ышIыщтыгъ. – Сэ Самко хьисапымкIэ ригъэдженэу Давид лIыжъым сыдэгущыIэгъах, ежъыри кьезэгъыгъ. СатыушынымкIэ ищыкIэгъэ кьулай-амалхэми афигъэсэщт. Ори ущыгъуазэба сатыу IофымкIэ джуртым ышIгъэ кIон зылъэкIын зэрэщымыIэм. Уишъхъэгъусэрэ орырэ а пстэумэ шъузедягупшыс, а уахътэм кыкIоцI шъукьо скIыгъоу мэзым тыкIонышъ, бэрэ тыкъэмытэу кьэдгъэзэжыщт.

Петрач кыизэплъэкIыгъо имыфэзэ, унэм изакъоу кынагъ. ЕтIанэ шъхъангъупчъэм зеплъым, Мефодие ишъыпкъэу дэгущыIэзэ, Самко зэрэдищыщтыгъэр ылъэгъугъ.

– Сыда сэлэ мыщ кысфызэхилухагъэр? – зизакъоу кьэнэгъэ лIыжъыр егупшысэщтыгъ. Таушътэуи егупшысэра? Тхылъыр сыда! Орыжъыр зэрэтигъэгъэсэигъэм фэдэу ежъыри гъэшIэгъонэу гъэпсыгъэ... Самко тэрэз ыIуагъэр, енэгъуягъо Мефодие дунаем

бэу кыыщикIухьягъэкIэ, щилъэггугъэри макIэп. Тэрэз зыфиIорэри. Лъэшэу сигопэныгыи сэ сикIэлэ-хъужьи тапэкIэ зыгорэ хэкIыгъагъэмэ.

Петрач къеджагъ ишъузэу адрэхэм ягъусэу губ-гъом кIонышгъ, ялэжьи гъэ къеплгынэу зызыгъэхъа-зырщтыгъэм. НепэкIэ ар щагъэзыненэу рахъухьягъ, якIалэ ищыIэныгъэ нахъышIу зэрашIыщтым тэрэзэу рыгущыIэнхэм пае. Илъфыгъэу шIу ылъэггурэм зыгорэ хэкIынэу гугъапIэ зэрэщыIэм ныр нахъ ныбжьи кIэ кыышIыгъ.

А уахътэу нымрэ тымрэ ядэжъ исхэу зыщызэ-дэгущыIэщтыгъэхэм гъунэгъу чъыгъе мэз цIыкIум пчэгу хъурэшхо щашIыгъэу кIэлэцIыкIухэр щызэ-хэсыгъэх. Ахэр Мефодие къафиIотэрэ къэбархэм ядэIущтыгъэх.

А кIэлэцIыкIухэм къуаджэм дэгъоу щашIэщтыгъ Ондрачикхэм ячыракIо, сыда пIомэ хъалэлэу зыгу къафызэIузыыхэрэр цIыкIухэм зэхашIэ, зафакъу-дыи. ШъыпкъэмкIэ, Мефодие кIэлэцIыкIухэр шIу ылъэггущтыгъэх. Ащ бгы кIыбым дэжъ рычъэрэ псыхъом ычIэ нахъ куоу ритIыкIи, кIэлэцIыкIухэм зыщагъэпскIын алъэкIынэу ышIыгъагъ. Пцэжъые уцешэнымкIэ нахъ Iэрыфэгъоу зэрэщытынэу ятIэри щызэтыритэкъуагъ. Iэхъогъум щыIэ кIэлэцIыкIухэу чIыпIэ къин ифэхэрэми сыдигъокIи IэпыIэгъу афэ-хъущтыгъ. Гъатхэм, пчыхъэрэ уахътэ иIэу кызы-щыхэкIырэми, пцел къутэмэ цIыкIухэм сырынэхэр, псытеутхэхэр ыкIи зэрэхэрэ сырыбхэр пырамы-бжьи, макъэ зыпыIукIырэ джэгуалъэхэр дэшхом ахишIыкIыщтыгъэх. АхэмкIэ икIэджыбэхэр ушъэ-гъэ зэпытыгъэх, хъалэлэу а гушIогъо цIыкIухэмкIэ сабийхэм ятэщтыгъэ.

Ащ пае Iэхъогъу псэу хъухэу кIалэхэр тыдэ

кIуагъэми ыуж итхэу лъыгъэщтыгъэх, къуаджэм дэсми е губгъо щыIэми кIэлъыкуощтыгъэх: „Татэ Мефодий! Татэ Мефодий!“

Бэрэ къыхэкIыщтыгъ хьалыгъоу ыкIи къуаеу Мефодие губгъом лэжьакIо кIон хъумэ пчыхъэшъ-хъашхэу бысымгуащэм къыритыщтыгъэр дзэ псэу хьурэ иныбджэгъу цIыкIухэм ашхыжьэу.

Ау зэкIэми анахь гушIуагъоу ахэмкIэ щытыгъэр, джы непэ фэдэу зэкIэри Мефодие къетIысэкIы-гъэхэу, къыIотэрэ къэбархэм ядэIунхэр арыгъэ.

– Татэ Мефодие фэдэу къыIуатэу зыгори дунаим тетэп, – зэкIэ сабийхэм джары зэралъытэщтыгъэр.

Мары джыдэдэми мэлхэмрэ чэмхэмрэ гъунэгъу гъэхъунэм щыхъущтыгъэх, мыдрэ кIэлэцIыкIухэр жьы къамыщэжьырэм фэдэу щысыгъэх къафиIотэ-щтым ежэхэу.

Ащыц кIэлэцIыкIу горэм пцIэшхъо ныбжьыкIэ лагъэу къыгъотыгъэр ыIыгъыгъ.

– ПцIашхъуа?! – бзыур Мефодие зельэгъум, къа-фиIотэщтым егупшысэу фежьагъ. – Шъуфая пцIаш-хъохэм афэгъэхьыгъэу къышъуфэсIотэнэу?

– Ары, ары, пцIашхъомэ афэгъэхьыгъэу! ПцIаш-хъомэ афэгъэхьыгъэу, татэ Мефодий!

– Ащыгъум шъукъедэIу. Мары пцIашхъохэр талъэ-ныккыо къызэрэбыбыгъэхэр. Чыжьэу, чыжьэу щыIэ хэгъэгоу, Исусыр къызыхъугъэ мафэм чыгхэр къы-зыщыушхъонтIыхэрэм ыкIи пхъэшъхъэ – мышъхъэ-хэм ягъо къызыщыыхухэрэм, тэ зыфэдэр тымышIэрэ къэгъэгъэ хьалэмэтхэр къызыщыкIыхэрэм, ау джащ фэдэу зитеплъэкIэ шъхъащышъор къэзыгъэтэджырэ блэхэр зыдэшылэхэм, джа, джа хэгъэгу чыжьэу Африкэм, типцIашхъохэм зэIукIэ щашIыгъагъ.

Ар зэIукIэ гъэшIэгъон дэдэу щытыгъ. Пчэды-

жым жэу зэКІэ пцІашхъохэм псы къабзэм зыщагъэпскІыгъ, якъамзый шъуашэхэр зэрагъээзэфагъэх, джы хэти бзылъфыгъэ гъэкІэрэкІагъэм фэдэу кыпщыхъуштыгъ: къамзый ыкІи цышІуцІэхэр зэшъозэщэу жыгыгагъэх, апкъ шІуцІэ цІыкІухэр къэтабэм фэдагъэх, анэ шІуцІэ цІыкІухэр къилыдыкІыштыгъэх, абгъэгу ныбэлъэ шІуцІэр щыолъэгъу, ащ кыкІэлъэкІо зиІэгъуапэхэр фыжыбызэхэу, кІэ кІыхъэ зиІэ джанэхэу пщыунэм ис бзылъфыгъэхэм ащыгъхэм афэдэхэр.

Африкэм пцІашхъохэр шъэ пчъагъэхэу, мин пчъагъэхэу быбыштыгъэх, ахэр тыдэрэ лъэныкъуи къарыбыбыкІыштыгъэх. ЗэкІэри кызызэрэугъоихэм, зэлукІэр рагъэжыагъ. Орэдрэ тхъеелъэлурэкІэ аублагъ. Ар шъогъэшІагъуа? Бзыухэр Тхъэм елъэлущтыгъэхэу шъушІошъ хъурэп, ара? Сыда ауштыгъу хъун зыкІимылъэкІыштыр? Ахэри цІыфхэм афэдэхэу, гушІуагъуи тхъамыкІагъуи зэхашІэнхэ алъэкІы ыкІи пстэури Зыгъэхъугъэм иІэпыІэгъу щэгугъых. Сэ сицыхъэ зытелъыр пцІашхъохэм яорэд къэІуакІэкІэ Тхъэм тхъэлъэІу физэхалъхъэщтыгъэу ары.

Джауштыгъу ахэмэ тхъеелъэлур рагъэжыагъ. Нэужым зэкІэми загъэрэхъатыгъ ыкІи джащ дэжым къараІуагъ Африкэр къабгынэнышъ, яхэгъэгу загъэзэжыын фэе уахътэр кызызэрэсыгъэр. ИщыкІэгъагъэр зежъэжыштыгъ мафэмрэ уахътэмрэ зэдагъэнэфэнхэр ыкІи гъогум тетыфэхэкІэ зэрыгъозэщт шэпхъэзекІуакІэхэр зэдэштэгъэнхэр арыгъэ.

ПцІашхъохэм анахыжъэу ежъхэм ахэтыгъэр упчІэжъэгъу фэхъунхэу зэдырагъаштыгъу кызыхадзи, нэужым ащ къариІорэм анаІэ тырагъэтэу едэлухэу аублагъ.

— Неущ пчэдыжъ, тыгъэкъыкъокІыгъом, тигъогу

тытехъаным ыпэкIэ, мафэ къэс тызыщызэIукIэрэ чIыпIэм зэкIэми шгукъекIолIэн фае. Къэгужгъорэр – Африкэм къэнэшт! Мыщ тибыбыкIы зыхгукIэ нахыпэ рапшIэу чIыпIэ шIэгъуабэхэр къызэтынэ-кIыщтых, псышхом – хым тынэсыфэкIэ.

Зыщышгумыггэггупш пстэуми тызэкIыгъоу тыбыбын зэрэфаер, сыда пIомэ тауж къинэрэм къежэрэр тхъамыкIагъу – бзыу хъакIэ – къуакIэхэр арых. Ахэр купышхоу зэггусэ бзыухэм ащэщынэх, ау зизакъоу къэнэрэ бзыужгъыер нэрэ-Iэрэ азыфагу зэбгыратхгъышт.

ЧIыгу шгхгэггущгэм тышгхъарыбыбыкIы зыхгукIэ, зы унашгъо жгуггэггэкIэн фае: охгтабэ ыкгудыизэ бэрэ зыдггэггэсэфызэ тшIышт. Джыри зы: бэдзэнэшгухэр хгъоу шгуапэ къифэхэмэ, бащэ шгумыдыры, армырмэ шгуйнэггъу онтэггъу хгумэ, быбыггъуае шгуфэхгъышт.

Хы Iушггом дэжгъ джыри зы зэIукIэггъу щытшIышт ыкIи нэужым зэрэщытэу пстэури Къэзыггэхгуггэм ыIэ зитлгхгашт: ггогууанэу тапэ илггыр щынаггъо. Шгъо псы фэшгхгъаф зыпари шггульгэггущтэп. Псы, псы ыкIи тыдэкIи псы зэкIэшт. Зы чIыпIэ цIыкIу закгуй зыщыбггэггэсэфын плгэкIынэу тапэ къифэггтэп. IэпыIэггумрэ кIуачIэмрэ тэзыггэггъотыштхэ закгъор Тхгэр ары. Арышг, хым зэпырыбыбыкIын зылгэкIыщтхэ пцIашгхгохэр Тхгэм иунашгхгохэр зыггэггакIэхэрэр ыкIи Ащ елггэлухэрэр арых. Арышг, тежгуггэлггэIу джы Тхгэм. ТхггелггэлукIэ тигггогу тыублэн ыкIи тхггелггэлукIэ лггыдггэкIотэн.

ЗэкIэми зэдаштэу тхггелггэIу орэдыр къызэдаIуи, зэIукIэггур аухыгг.

Iужырэ мафэм псыхгъо дэхэшхом инэпкг шIу-цIабзэу къэлггаггощтыгг. Нахыпэ рапшIэу мыщ

къэбыбыгъэх пцІэшхъуишгъэ, етІанэ мин, минитф, минипшІ, минишгъ ыкІи аужыпкъэм бэдэдэ къэхъу-хи, пфэмылгытэжыным япчъагъэ нэсыгъ.

Бзыухэм яугъоипІэ къэрабышгъо (зыкъамзыйхэм шьолгыр фыжыгъ зыхидзагъэхэ) зытеорэ жгъы хъугъэ пцІашхъохэр моклэ-мыклэ щызэблэкІыщтыгъэх ыкІи адрэмэ алгыплгъэщтыгъэх: ахэр пащэхэу зыхадзыгъагъэх.

ПцІэшхъо-пащэхэм ащыщхэр фыжы дэдагъэх, ныбжыи чІы сапэр анэмысыгъэм фэдагъэх. Ахэр пстэумэ яджэщтыгъэх Тхъэм елгъэлунхэу ыкІи Тхъэм ыпашгъхэ, зэкІэми зэдыряе ыкІи зэфэдэу шІу алгъегурэ Ты лгъапІэм ыпашгъхэ ІорышІэхэу щыщытынхэу.

Бзыу отэрым сабий цІыкІум фэдэу шІыкІаехэу макІэп ахэтыгъэр пцІэшхъо щыргхэу. Ахэмэ атамэхэр зекІащыхэзэ, ауплгъэкІущтыгъэх ыкІи тэрэзэу быбышгъуцтхэмэ еплгыщтыгъэх. КъашІошІыщтыгъэр хым узэпырыбыбыкІыныр къызэрыкІо Іофэу ары. Ахэр нэІуасэ зэфэхъущтыгъэх, зэдэджэгухэу рагъажгъэти, заокІэ аухыжыщтыгъ.

– Щыжгъугъэт ар! – пцІэшхъожгъ пащэм зэшІонагъэхэр зэпищыжыщтыгъэх. – Шгъо зыми шгъуезэонэу щытэп, шгъуцапэхэмрэ шгъульабжгъэхэмрэ ащ фэдэкІэ жгъугъэфедэхэ хъуцтэп: Ежгъ Тхъэм шгъо шгъукъиухгъумэщт. Шгъо шгъуилофыр – тхъелгъэлур, цыхгъэ шгъушІыныр ыкІи шгъуапэкІэ шгъубыбыныр ары. Ау бзыу хгъункІагІо пэпчгъ шгъуезэонэу шгъуезегъэрэм, ныбжыи шгъуигухэлгъ къыжгъудэхъуцтэп.

НэмыкІ пцІэшхъо ныбжыкІэхэр яІофхэм аужитыгъэх. Ахэр пшгъэшгъэжгъые цІыкІум е пшгъэшгъэ шгъхэнэкІым афэдэхэу зэпымыоу рыгущыІэщтыгъэх зыгорэм щыгъ джанэр зыфэдэм, зышгъхэ нахгъ

дахэу зэкIэжыхьагъэм е зиджэнакIэ нахь кIыхьэу шыгъэм.

ПцIэшхъо губзыгъэр ахэмэ адэжьи къэбыбыгъ:

– Тхэмрэ гъогу кIыхьэу тапэ илъмрэ шъуягупшыс. Дэхагъэм шъущиухъумэщтэп кIодыпIэ шъузи-фэрэм. Хым тхьамыкIагъо къызыщыфыккъокIырэм идэхагъэ игъусэу хэкIодэщт.

ПцIэшхъо ныбжыкIэхэр, анахьэу зэоныр зикIасэхэу, Iаеу зэхэупырэцыхьэгъагъэхэр пцIэшхъожъхэм къаугъоихэти, апыупхухьэщтыгъэх, ятеплъэ зэрагъэзафэщтыгъ. Нэужым пстэуми тхьэелъэIу орэдыр къызэдаIуагъ ыкIи япчъагъэкIэ гъунэ зимыIэ бгъэ цIыкIухэм къадэлукIыгъ:

– ХъяркIэ, Африкэр! ХъяркIэ!

Ошъуапщэм фэдэу огур зэльзыбгъэгъэ бзыу тамэхэм тыгъэр зэльагъэбылъыгъ ыкIи цIыфхэм яIофшIэнхэр зэпагъэугъэу пцIашхъохэм альпылъэхэзэ аIощтыгъ:

– ПцIашхъохэр ядэжъ мэбыбыжыхь!

Ары, гуапэ зыхэлъ гъогууанэу ар шытыгъ. ЫчIэгъкIэ зыфэдэ мыхъугъэ мэз дахэм зыщиушхущтыгъ, псы нашхъохэр, губгъо зейкIыхэр, шъоф шIагъохэр, къуаджэхэр къыщылъагъощтыгъэх. Пащэу яIагъэхэм яунашъокIэ гъогурыкIохэм бэрэ загъэпсэфыщтыгъ ыкIи ащ ишIуагъэкIэ зы пцIашхъо гори пшъыгъагъэп пIоми хъуцт.

Аужыпкъэм чыжъэкIэ хыр къэлъэгъуагъ.

– Шъукъэуцух! – унашъо къытыгъ пащэм.

Ащыщыбэхэм къэмыуцухэу, нахь чыжъэу апэкIэ джыри быбыхэмэ ашIоигъуагъ, ау гъуазэу яIагъэхэм ар афадагъэп: тамэхэм загъэпсэфынэу ящыкIэгъагъ ыкIи тхьэелъэIукIэ ежъхэми загъэпытэн фэягъэ.

Пащэхэм пцIэшхъо купыр къаплыхьэщтыгъ

ыкИи хэти илэ дагъомкИэ еупчИыщтыгъэх. Ащыщэу анахъ фыкъогъэ цЫкIур арыми зытамэ фэхъугъэ е уз горэ зиЛэ къахэкIымэ, ымыушгъэфэу къарилон фэягъэ. Ахэр охъужыфэхэкIэ адрэхэр зэкIэ яжэнхэ фэягъэх.

Ащыщхэм яузхэр къаIуагъэх, нэмыкIхэм фыкъогъэ цЫкIу-шъокIоу яIагъэхэм мэхьанэ арамытэу заушгъэфыгъ, зытехъаштхэ гъогумкIэ ар дэу ухыгъэ хъун ылгъэкIыщтыгъэми. НэмыкI пцIашхъохэри зэрэмыдэIуагъэхи щыIагъ: бэдзэнэшгъухэм жгъугъэу къаухурэйгъэхэу залгъэгум, залгъэжэн алгъэкIыгъэп, зым ыуж зыр итэу адырыщтыгъэх. ЗишIоигъоныгъэкIэ зызыIэжэшгъурэм нэмыкI хыр зэпимычышгъунэу пцIэшхъо губзыгъэхэм къызэраIощтыгъэм ахэр къыубытыгъэхэп: ар зы тхьакIумэм ихъэти, адрэмкIэ къыкIыжыщтыгъэ.

А мэфэ тIэкIоу хылушгъом зызыщагъэпсэфыгъэм зыгъэтхъэныр зыкIэсэгъэ пцIашхъохэм яшIугъо зэрэхгъугъэм къыхэкIэу, зыгорэм зэрэщетIысэхыгъэхэм лгъыпытэу щыхэчгъыештыгъэх, е джыри шгъхъэукъэнхэу игъо фимыфагъэр нэбгъунджыкIэ бэдзэнэшгъухэм афеплгъэкIыщтыгъэх. Анахыбэ дэдэр къызыщызэрэугъоигъэ тхъеелгъэупIэхэми ахэр ащыхэчгъыештыгъэх ыкИи тхъэорэд къаIо зыхгъукIэ, ахэмэ ялгъэIу зылгъыIэсыщтыгъэ закъор бэдзэнэшгъухэр арыгъэх.

– Джы тыкъэзыгъэхгъугъэ Тхъэм ыцIэкIэ тэбыбы тапэкIэ! – Зэрэбзыу купышхоу унашгъор лгъыIэсыгъ. Мэкъэ минхэми къызэдаIожыгъ:

– ХъяркIэ, Африкэр! Тхъэм укъеухгъум! ХъяркIэ! Тэ хы кIыбымкIэ щыIэ тадэж тэгъэзэжы!

– Та-а-дэ-э-эж! – джэрпэдджэжыр зэтешшIыкIу-тIукIыгъ.

Джы мары джа пцлэшхъо шгъхэнэки цыкIухэу бэмышIэу псыхъом Iусхэу хым узэпырыбыбыкIыныр псынкIагъоу зылгытэщтыгъэхэм ашIошъ хъугъэ хыр зэрэиныр. Ахэр бэшIагъэу быбыщтыгъэх, ау гъунэрэ нэзырэ зимыIэ псышхом фэшъхаф анэ кыпэшIуафэщтыгъэп.

Альакъохэмрэ атамэхэмрэ къэшгыщтыгъэх, ашгъэхэр къашIуефэхынхэу ежьэщтыгъэх, анэ цыкIухэр лыхъуцтыгъэх, ахэр фалIэхэу зызыщгагъэпсэфыщт чIышIэ бэу лыхъуцтыгъэх, ау бзыу купым ипашэхэр къэкуо зэпытыщтыгъэх:

– Шъубыб, шъубыб!

Адрэ пцIашхъохэу фыкъуагъэхэр зиIагъэхэу, зытамэхэр узыгъагъэхэу, ау зыушгъэфыгъэхэр джы зым ыуж адрэр итэу кьефэхыхэзэ, хыпсы куум хафэщтыгъэх. ЗыгорэкIэ зи зимылэжьэ пцIашхъор хыпсым хафэу кызыхэкIырэм, тIэкIу дэдэрэ ар псым зыдихыты, нэужкIэ зыкъиIэтыжьыщтыгъэ ыкIи кIэу къарыу кыгъотыжьыгъэу ыпэкIэ ригъэхуцтыгъ. Хыбэйхэм зыкъаIэтыжьын альэкIыщтыгъэп, ахэр псым чIэбыщтыгъэх ыкIи ытхалэщтыгъэх.

Адрэ пцIашхъохэу бэдзэнэшгъухэр бэу зышхыгъэхэр ауж къинэхэ фежьагъэх, апэм тIэкIукIэ, етIанэ нахъ хэшIыкIэу. Ахэмэ кIуачIэр афырикъуцтыгъэп.

– Шъукытажэх! Шъукытэжэгох! – лъаIохэзэ ахэр къэкуоцтыгъэх.

ПкIэнчъагъ. ПцIашхъохэр зылгызыщэхэрэм яджэуап зыгъэ:

– Шъубыб, шъубыб!

НэмыкIэу зекIохи хъуцтыгъэп, сыда пIомэ акъыл зиIэ бзыу пэпчъ зэрэзэпырыбыбыкIын ыльэкIыщт

кІуачІэм фэдиз ытамэхэм Тхьэм кьахилъхьагъ. Такъикъ пэпчъ кІуачІэр нахъ макІэ хьуштыгъ ыкІи ащ пае бзыухэм загъэгужъуи адрэхэм яжэхи хьуштыгъэп.

МыдэІонхэу, насыпынчъэхэу къэхъугъэ тхьамыкІэх! МодыкІэ, хыІушгъомкІэ, ахэр яшІоигъоныгъэ пыштыынхэ алъэкІыгъэп ыкІи джы ябыбынкІэ чыпІэ кьин ифагъэх. Егъэлыягъэу зэрэхьылъагъэхэм кІэухэу фэхъуштыгъэр зы: кьефэхыхэти хыпсы куум хэкІуадэщтыгъэх.

ЕтІани ащ кьыхэхъажьыгъ пчыкІэ зыхэт хыоешхоу кьыублэгъагъэр. Джы шгъэ пчъагъэ хьухэу пцІашхъохэр хым хафэщтыгъэх, нахъ псынкІэхэмрэ кІуачІэ зиІэхэмрэ арых зыкъэзыгъэнэжьын зылгъэкІыштыгъэхэр, нахъ хьыбыйхэр зэкІэ хэкІуадэщтыгъэх. ДэІонхэу зэрэфэмыягъэхэм кьыхэкІэу ахэр зэкІэ хычІэ щынагъом ыдырыгъэх. ЫкІи ащ нахьыбэрэ алъэгъужьыгъэхэп ахэмэ яхэгъэгуи янабгъохэри.

ПцІашхъохэм афэмылгъэкІыжьыхэу зышыхъугъэхэ дэдэм ахэмэ чыжьэкІэ кьалгъэгугъ кьухъэ горэ ыкІи пстэуми а лгъэныкъомкІэ задзыгъ. Ар зэрэгущІогъошхуагъэр! Шъыпкъэ, матросхэр а хьакІэхэм ащыгушІукІыштыгъэхэп, ау кьухъэм исыгъэ гьогурькІо цыфхэм лгъэшэу ягопагъ пцІашхъохэм яцІырщыр макъэ ыкІи яхэгъэгу шІуфэс фарагъэхьыштыгъ.

ЗэкІэ пцІашхъохэр а сыхъатым кьухъэм тетІысэхынхэу чыпІэр икьуштыгъэпти, чэзыу-чэзыоу загъэпсэфыштыгъ.

Бэ темьшІэу икІэрыкІэу пчыкІэр кьыхэтхъопсыкІыгъ ыкІи ащ дэжьым пцІэшхъо пстэуми кьащыхъугъ джыдэдэм ахэр хэкІодэнхэу.

— Хьау, псэоу тыкъэнэщтых! — пащэ губзыгъэхэр

куоцтыгъэх. — Шъуицыхъе тежъугъэль ыкИ Тхъэм шъуелъэу: Зиусхъаным кIуачIэ къытхильхъащт.

Ащ дэжъым ошIэ-дэмышIэу апэ итэу быбыщтыгъэ пцIашхъохэр къэкууагъэх:

— Чыгур тэлъэгъу! Чыгур тэлъэгъу!

ЫкИ зэкIэ бзыу купышхом игушIогъо макъэ зыкьиIэтыгъ. Аужрэ кIуачIэр зэлъырахылылагъэу джы быбыщтыгъэх. Ау нэпкъым нэсыгъэхэр гъунэм нэсэу кIуачIэ къахэзыльхъэрэр зышIошъ хъугъэхэр арых. Адрэ пцIашхъохэу гугъапIэ зимыIэжыгъэхэр къефэхыщтыгъэх ыкИ аужыпкъэм Европэм инэпкъ дэдэ дэжъ щыхэкIуадэщтыгъэх.

Нэпкъым нэсыгъэхэм тIэкIурэ загъэпсэфи зыкыи-зашIэжъым, зэкIэри икIэрыкIэу къээзэрэугъоигъэх. Зэраублагъэр Тхъэм ынэшIоу къащифагъэм ипэгъокI тхъэлъэуимрэ гушIогъо зэрэзэгъэчэфымрэ арых. Джырэ нэс ахэр зэкIэ зэгъусагъэх, ау джы шъхъадж ылъэныкъокIэ зигъэзэжыын фэягъэ, хэти ежъ кызыщыхъугъэ чIыпIэр къежэщтыгъ.

Бзыу купышхом хэтыгъэх Англием, Францием, Германием, Австрием, Урысыем, Венгрием ыкИ нэмыкI хэгъэгухэм къарыбыбыкIыгъагъэхэр. Нахыпэ рапшIэу хэгъэгухэмкIэ, етIанэ хэкухэмкIэ, аужыпкъэм къалэхэмкIэрэ къуаджэхэмкIэрэ загощыжыгъ.

ЗэгокIыжыынхэм ыпэкIэ зэкIэ пцIашхъохэм пащэу ялагъэхэм зэрафэразэхэр араIуагъ, етIанэ IаплI зэращэкIыжыи, куп пэпчъ илъэныкъокIэ быбынэу зиIэтыжыгъ. Зэрэбыбыхэзэ, зым зыр еджэжыщтыгъ:

- Тыда шъо шъузыдэбыбыжыырэр?
- Петербург!
- Адэ шъоры?
- Рим!

– Вологда!

– Париж!

– Тхьэр гьусэгъу шьуфэхъу! Шьуигъогумафэх!
Шьубыб шьуапэкIэ!

Джауштэу Африкэм кьибыбыкIыжьхи, хы шьу-амбгъори кьызэпачи, пцIашхъо пэпчъ ихэку, икъалэ ыкIи икъуаджэ, инабгъо быбыжьыгъэ. Ахэр тэ тикъуаджи къэбыбыжьыгъэх, тиунэшъхъэ чIэгъыхэм къачIэхъажьыгъэх. Къэбыбыжьыгъэх гушIогъошхо ащыхъоу, ащ ипэгъокIэу тэри тафэчэфэу апэдгъохы-жьыщтыгъ:

– Ей, пцIашхъохэр къэбыбыжьыгъэх! Арышъ, шIэхэу гъэмафэри къэсыщт.

– Джауштэу, кIэлэцIыкIухэр, пцIашхъохэм ядэжъ къагъээзэжьыгъ, – кыухыгъ Мефодие икъэбар. – Шьори ащ фэда шьуадэжъ зэрэжъугъээзэжьыщтыр? Ей, зыгорэкIэ шьуегушшысэмэ шIэ, шьуиунэмэ шьуарысэу ыкIи егъашIэми шьуарымыкIынэу.

– Хъау, – нахъ кIэлэцIыкIу такъырыIохэм ащ дырагъэштагъэп, – тэ зэкIэми тылIэжьын фэе!

– ЕтIанэ сыда хъущтыр?

– ЕтIанэ бэным тыдалхъэжьыщт! – кыизэдэкууа-гъэх ахэр.

– Уашъом тыдэкIоежьыщт! – къаIуагъ нэмы-кIхэм.

– Ары, уашъом, тихэку тыкIожьыщт. Ау сыдэу-щтэу кышъушыхъура: шьо уашъом шьуифэпэнэу ара? Ащ пае сыда пцIашхъохэм ашIагъэр?

– Ахэр Тхьэм елъэIуштыгъэх ыкIи Тхьэм ишIои-гъоныгъэ агъэцакIэщтыгъ.

– Бэдзэнэшъу бацэ ашхыщтыгъэп, – ащыщ кIэлэцIыкIу горэм кыIуагъ.

– Арышъ, шьугу ишьуубыт: шIур зыдэщыIэ хэкум

кЮжымэ зышЮигом ежэ зыфаер арэп ышЮэнэу
щыгыр, Тхьэм шЮигом ыгьэцкЮэн фае нахь, Тхьэм
ымыдэрэр ащ ышЮэ хьушцтэп. Тэ тшгхьэ паеп ныла
тызыфэпсэурэр, чЮгум Тхьэм тыщыфэЮорышЮэнэу
ары нахь. Кьысфэшгьууатэль КьэбарышЮум щышц
усэу шьозгьэшЮагьэр!

– „Цыф Лъэпкьым Ыкьо цыфхэм яшЮагьэ
ежым зэригьэкЮыжыныр арэп кьызфэкЮагьэр,
ежым ишЮагьэ цыфхэм аригьэкЮыныр, цыфыбэ-
хэми апае ыпсэ шгхьэщэфыжьэу ытыныр ары нахь“
(Маттэ 20:28), джыри „Цыф Лъэпкьым Ыкьо кьыз-
фэкЮагьэр цыфхэу кЮдыгьэхэм алгыхьуньшгь,
мыкЮдхэу кьыгьэнэжынынхэр ары“ (Лука 19:10).

– Адэ шьо шьошЮа Цыф Лъэпкьым а Ыкьо? –
кьэупчЮагь Мефодие.

– Ары, Ар Зиусхьанэу Исусыр ары! – кьэзэрэгьэ-
кууагьэх кЮэлэцЮыкЮухэр.

– Хэта кьыгьэнэжынынэу Ар кьызыфэкЮагьэр?

– Тэры!

– Ары, тэры! Оры, сэры, кьытпэблагьэхэр, типый-
хэр, зэкЮэ цыфлъэпкьыр. Джа кьызэрэсЮогьагьэу,
ар кьэкЮагь типсэкЮдшЮагьэхэм апае кьащым
щылЮэнэу. Хэти Исусым игьогу рыкЮорэр Кьэгьэнэ-
жьакЮом тызыфигьасэрэм егупшысэнэу, ар зэхишЮэ-
нэу, ащ тетэу зекЮонэу ыуж ит. А цыфыри мыкЮдэу
Исус кьегьэнэжы, ащи ригьэпщынэжышцтэп. Ар
гушЮогьошху. Тхьэр зышЮошгь хьурэ пэпчь ихэку,
инэбгьо кЮасэм фэдэу уашгьом зэрэлыгьэсышцтым
пыль. Джы шгхьадж иЮоф ыуж ерэхьяжь: шгьуибы-
лымхэр муары мэгумэкЮых. ЫкЮи зыщышгьумыгьэ-
гьупш хэгьэгу чыжьэм щыгьэгьэ пцЮашхьохэм яхэку
кьызэрагьэзэжыгьэ шЮыкЮэр. Шгьузыфэсакьыжь
ыкЮи дэгьоу шгьугу ишгьуубыт акьыл зигьэ пцЮашхьо-

хэр ары нылэп а гьогу чыжьэр кызыэпачын зылгэ-кыггэхэр. Нэмыкхэу гьогууанэу апэ илгыр ашломылофэу зеклуаггэхэр е ащ емыгупшысахэщтыггэхэр хым члэбыггэх.

Клэлэцкыкхэу зым ыуж адрэр итэу ялэхьоггухэр зыдэщылэ ггэхьунэ мыным чьаггэх, мыдрэ Мефодьерэ Самкорэ ягупшысэ куухэм ахилгэсаггэхэу язакьоу кьэнаггэх.

– Ей, кьэдалу, Мефодий, – зэккэм Самко кылуагг, – пцлэшхьохэм афэггэхьыггэ кьэбарэу кьэплотаггэр ггэшлэггон дэд! А кьэбарыр тэ тадэж, уашгом, кызыэрэдггэзэжыщтыр арымэ зэхьыллаггэр, ащыггум мыщ, Градовэ щыпсэухэрэмккэ, еггашлэми гьогу шгыпккэ тытетыггэп ныла?

– Ара о кызыэрэпщыхьурэр? Сыд пае? – гушлом ищхыпэ Мефодие ынэгу рычггэ.

– Сыда плэмэ ягьогу техьанхэм ыпэккэ зэккэ пцлэшхьохэм Тхьэм ынэшлу кьащифэнымккэ, Ащ итхьэлггэлу кьыраггэжггэаггэшг ары. Тэ умышлэмэ мыщ еггашлэми тыкьэнэщтым фэдэу, ти „Африкэ“ тыщэпсэу. Тэ зыпари тхьэлггэлу кьэдггэжггэрэп ыккэ тхьэлггэлу тыухыжггэрэп. Сымыггуащэрэмэ, тэ тилофхэм тхьэлггэлуныр зыккэ кьаккхэу рэп: нэмыкк шгыпккэ щылэккэ-псэу ккэу тилэр.

– Сыда адэ ар кызыхэккырэр? Зиусхьаным тэ нахь маккэу шлу кьытфешла, бзыу цккхэу анэхьы? Ащ ифэшггашэба тэ дггэлггэплэнэу? Ащ ккэуачкэ илэба тэ тызыпыль лоф зафэмккэ ишлуаггэ кьытиггэккынэу?

– Ащ тэ тегупшысэрэп. Чыхьумбыйнэшггухэм тафэдэу шлунккым тыщэпсэу, нэфынэр тыгу кьэмыккэу.

– Ошла, Самко, пцлэшхьохэм яхэггэу кьаггэзэ-

жыным ыпэкIэ зэгъусэхэу тхьэлъэу ашыщтыгъ.
Мы Градовэ зэкIэ къоджэдэхэр къыщызэрэугъо-
инхэшъ, зэгъусэхэу тхьэлъэу ашызэ, Тхьэм зыра-
тынышъ ыкIи „хым зэпырыкIыхэу нэпкъым нэсын-
хэм“, тыпсэхэр мыкIодхэу къызэрэдгъэнэжыныхэм
пае Ащ кIуачIэ къытетыфэкIэ уежэныр, енэгуягъо,
джыри пэсацэкIэ. Ау сыолъэу, къысау: ауштэу
зыкIи зэрэкъуаджэу джырэ нэс ымышIагъэмэ, титIо
тызэгъусэу джыдэдэм ар тэ едгъэжъэн тлэкIыщтба?

– Мыщ дэжъми? Джыдэдэми? Сэ къызэрэсшIо-
шырэр чылысым тхьэлъэу щыпшыныр нахъ тэрэ-
зэу ары.

– Джыдэдэм орырэ сэрырэ чылыс шыпкъ тызы-
дэщыIэр. Чылысэу цIыфхэм аIэкIэ ашыгъэр арэп
мыр, Ежым Тхьэм ыгъэпсыгъэр ары. Тхьэр сыди-
гъуи, тыди щыI ыкIи зэрэдунаеу Ащ ичылыс шIагъоу
щыт. Ау уегупшысэу къыхэкIыгъа?..

– Ары, къыбдесэгъаштэ, ау сэ джыдэдэм Тхьэм
селъэушгъуштэп! Сэ сшIэрэп сызэрелъэущтыри
сызфелъэущтыри.

– УкIыгъэ! Тхьэм епIощтыр умышIэуи? Унэм узы-
щисым уянэрэ уятэрэ уадэгущыIэба? ЫкIи ахэмэ
япIощтыр ошIэ. Мэфэ зытIу горэм ахэмэ уадэмыгу-
щыIэу зэпыпчыгъагъэмэ, зэщыгъо, къиныгъо пфэ-
хъуныгъи. Сыдэуштэу хъура уашъом щыIэ Тым
епIощт гущыIэхэмрэ гупшысэхэмрэ умыгъотхэу?
Хъураеу зыплъыхъ! Куоу зыпыплъыхъажь! ЗэкIэ
шIугъэу, дэгъугъэу пхэль щыIэмэ, Ащ къыуитыгъэх.
Адэ хэта о дэигъэу, гоштэгъуаджэу, шIоигъэу пхэль-
хэр зыхэбгъэзыжыныхэмкIэ, шIоигъэу къыптхьа-
гъэр птекIыжынымкIэ кIочIэгъу къыпфэхущтыр?
Сыда о пфыримыкъурэр щыIэныгъэм ихы узэпыры-
быбыкIынышъ, шъуадэжъ, уашъом укIожынымкIэ?

Хэта ащ пае о кӀуачӀэ кыозытыщтыр? Тхьэр ары – сыдигъокӀи тыдэки щыӀэ Тхьэр ары, зэӀэми зэдытыеу уашъом щыӀэ Тят ары. Арэу зэрэщытызэ, о ащ епӀощтыр пшӀэрэп, ара? ТхьэлъэӀу зэрашӀырэр пшӀэрэп, ара? Уашъом екӀурэ гъогур кыуагъэ-лъэгъунэу уимыщыкӀэгъэнэуи? Адэ уищыкӀагъэба кӀуачӀэ, гушӀуагъоу, шъыпкъагъэ хэлъэу, Тхьэр зэрэфаем фэдэу уищылакӀэ бгъэпсыным пае. Аужыпкъэм, о зэхапшӀэрэба гоштэгъуаджэу узэрэщытри, щӀоигъэ угу зэрилгыр. Ащ пае укӀэгъожьынэу угъынэу ыкӀи кыпфигъэгъунэу Тхьэм уелъэлунэу уфаеба?

Самко зи кыӀощтыгъэп. Ынэгу гупшысэм зэ-льиштэгъагъ, ынэхэр чыжьэу плъэщтыгъэх: ышъхъэ етӀупшыгъэу Ioф ышӀэщтыгъ...

Зэныбджэгъухэр кӀэсэ хъазыр хъугъэу мэзым кыи-кӀыжьыгъэх. Гупшысэ куум хэтэу унэм кыихъажьы-гъэ Самко гу лытагъэп ащ янэ-ятэхэр зэхъокӀыгъэ зэрэхъугъэхэм: ныр гушӀуагъом зэрихъэу, къелэсэ-кӀызэ кыызэрэдичъыхъэщтыгъэм, тыр бэкӀэ нахъ шъабэу кыызэрэфыщытыгъэм. Ар яунэ идэкӀоапӀэ тетӀысхъи, унэ ихъапӀэм ипхъэшъхъакӀэ ычӀэгъ набгъоу иӀэм щӀаашхъохэр зэрибыбэхэрэм – кыызэ-рибыбыкӀыхэрэм яплъэу ригъэжьагъ. Ащ дэжьым кӀалэм ытхъакӀумэхэм арытыгъэр зы макъ: „ЩӀаашхъохэм ядэжь къагъэзэжьыгъ!“ ..

– Ей, – хэцэтыкӀыгъ ар, – ауцтэу илгъэс къэси хъуцтыгъэ нахъ мышӀэми, сэ кыызгурыӀощтыгъэп бзыухэм афэдэу сэри уашъом щыӀэ Тятэ иунэ згъэзэ-жьын зэрэфаер ыкӀи а гъогууанэм дэгъоу зыфэзгъэ-хъазырын фаеу зэрэщытыр!

– Тхьэм ыдэжь екӀурэ гъогур кӀыхъэ ыкӀи ар цыфхэм лъэшэу зэхалъэшъуагъ! – мэзым кыыхэкӀы-

жхэ зэхум ац Мефодие кырилогъагъ. – ЗэкIэми апэу анахь ищыкIагъэр Тхэм игъозэ карт ары. А картыр – Тхэм и ГущыIэхэр, Исус Христосым цIыфхэм аригъашIэрэ Iофхэр. ЗэгъашIэ а картыр! ГущыIэм гущыIэр кIэлъыкIоу зэхэфы, гурышэ-гурышэу зэгъэзафэ ыкIи а лъэныкъомкIэ о кIо ыкIи нэмыкIхэри зылъыщэх!

Мефодие а игущыIэхэр Самко ыгу къэкIыжбыгъэх ыкIи егупшысагъ: „Ар тэрэз, джары щыIэ закъор ыкIи ищыкIагъэр тищыIэныгъэ игъогу тэрэз урытехъанэу: тхэамыкIэгъо закъор сэ зи зэрэсымышIэрэр ары, ерагъэу хъарыфхэр зэхэсэшIыкIых ныIэп. Нахьыпэ рапшIэу сэр-сэрэу Тхэм икарт, Тхэм и ГущыIэхэр зэзгъэшIэцтых, ахэр кызызгурьIохэрэ нэужым нэмыкIхэм сэ сшIагъэр зэхязгъэшIыкIыцт“.

ЯЩЭНЭРЭШЪХЪ

Джурт лIыжъэу Давид иунэжъ цIыкIу ыпашъхъэ ит дэшхо чъыг бырэбэшхом ычIэгъ чIэсыгъ ыкIи лIы зыкIэмытыжъ ылэхъомбэ псыгъохэмкIэ ихъэ-цIыкIу пае хъалыгъу гъугъэр ыгъэушкъоицтыгъ. ЛIыжъ тхэамыкIэр шъхъэээкъуагъ. Зэрэдунаишхоу зы нэбгырэ закъуи къыпэблагъэу щыриIагъэп, зи ыгъэлъэпIэнэу къыщыфэнэгъагъэп.

Шъыпкъэ, ац иIагъэх унэжъ цIыкIуи, чъыгхэтэ мыини, дэшхо чъыги тетIысхъапIэ чIэтэу, ау а пстэури игупсагъэп. Ихэгъэгу чыжъэу кIэрычыгъагъ, ежмы чIыпIэм къэкощыжбыгъэу щытыгъ ыкIи иныдэльфыбзэкIэ зыми дэгущыIэн ылгъэкIыцтыгъэп.

Мыщ ар жъы щыхъугъ нахъ мышлэми, гүпсэ фэхъугъэп.

ЕжыркIэ тIури зыгъэ кыфэнэжыгъэ уахътэр зыщыкIоцтыр. Къуаджэм ащ ыгу епхыгъэу къэзыубытырэ щылагъэп. Цыфхэр къесэжыгъагъэх, ежыри ясэгъагъ, ау бгъуитIумкIи шIулъэгъу зэфырылагъэп. НэмыкIэуи сыдэуцтэу хъун ылъэкIыщтыгъа: ар джуртыгъи! КIымафэм сымаджэу зыщэлым игъунэгъухэр ащ щыгъозагъэх, ау ащыщ горэми зэ нахъ мыхъуми ыдэжъ кыхъагъэп: сыда джуртым ахэмэ Iофэу дыряIэр? Мефодие закъу кыылъыкIоцтыгъэр, ари къуаджэм къэкощыгъэу щытыгъ. Мефодие сымаджэм кыдекIокIыщтыгъ. Джыри зэпимыгъэоу ыдэжъ макIо, зыщидзыерэп джурт лIыжъым. Ащ пае мо лIыжъыр ащ инэу кыфэрэзагъ.

Мефодие ихъатыркIэ Давид зэхэшIэ гурыIогъуае горэ ыгукIэ зэхишIэгъагъэ. Джурт лIыжъыр хъадэгъум ежэу щылымгъ ыкIи егупшысэцтыгъ цIыфхэмкIэ ежым ыгу лIагъэу зэрэщытым. Ау ошIэ-дэмышIэу ар джы къэпсэужыгъ. Ащ ыгу кыгъэфэбэжыгъ ежыркIэ хымэ шъыпкъэу щытыгъэ цIыфым, етIани ар чыристан кIэлакIэу щытыгъ.

АпэрэмкIэ лIыжъыр, чыристанхэм хъазабышхо зэрагъэщэчыгъэ джурт шъыпкъэхэм зэряшэнэу, ошIэ-дэмышIэу нэфыпсым фэдэу кыфыкъокIыгъэм изекIуакIэхэм цыхъэ афимышIэу афыреплъэкIыщтыгъ.

Адрэ игъунэгъухэм ежхэмрэ Ондрачик ичыракIорэ зэрэзетекIыхэрэ щымыIэу алгытэцтыгъэми, джурт лIыжъ Iушым гу зылгытэцтыгъэр фэшъхаф. Ащ гу зылгытагъэр апэрэ мафэу кIалэм псынэм псыкъырихи кызыщыфихыгъагъэр ары. Ар нэужкIэ

иунэжъ тхьамыкІэ кыџидини, кыџидэгущыІагъ, мо лЫжъыр зэкІэми анахъэу шІу ылъэгъурэм фэдэу.

Зызакъу джурт лЫжъыр зытешыныхъэщтыгъэр: адрэ кІэлэ ныбжыкІэхэм афэдэу мыдрэми дагъохэр ыкІи хэтэкІо шэн Іаехэр иІэмэ ары. Ау джырэ нэс Мефодие ишэн-гъэпсыкІэкІэ зыгори епІолІэн умылъэкІынэу щытыгъ. КІэлакІэр ешъощтыгъэп, Тхьэм иунашъохэр ышІэщтыгъэх ыкІи ыгъэцакІэщтыгъэх мафэм мафэр кІэлъыкІоу. Джурт лЫжъым ышІэщтыгъ чыристан кІэлакІэм, зытет шыпкъэмкІэ, цІыфхэр зэкІэ шІу зэрилъэгъухэрэр. Ар шъэфэу Мефодие лъышлэщтыгъ ыкІи нэужым ышІошъ хъугъэ ащ ишІуагъэ зэримыгъэкІыгъэ гъунэгъу зэримыІагъэр.

– МыкІы, – кыџуатэщтыгъ чэщ къэрэгъулэ лЫжъым, – пхъэІаплІыр саплІэу илъэу мэзым сыкыкІыжызэ, Ондрачикхэр кум исхэу кыыскІэхъагъэх ыкІи ащ дэжъым Мефодие коу зэрысым кыипкІи, ежъым ычІыпІэкІэ сэ сыригъэтІысхъагъ, ежъыр лъэсэу, кум кыыготэу, иунэ нэс кыџиддэкІожыгъ.

Гъатхэм илъэхъан Ондрачикхэм ячІыгу щыжъохэ зэхъум зынахъ ябгэ мыхъужырэ шъузабэу Глинаркэ ичІыгу хъасэ пэгъунэгъоу Іоф щишІэн фаеу хъугъагъэ. Шъузабэм зэкІэри щыщынэщтыгъэх, сыда пІомэ ар Іэе дэдэу цІыфхэм яцІацІэщтыгъ. Мефодие шъузабэм ичІыгу фижъуагъ. Ащ ыпэкІэ зыми кышІэжырэп мо бзылъфыгъэм шІу горэ нэмыкІхэм фашІагъэу. Мыдрэ хымэ кІэлакІэр ащкІэ апэрэ хъугъэ.

Шыпкъэ, ахэр зэкІэ Іоф цІыкІу-шъокІугъэх, ау сыда нэмыкІэу физэшІохыщтыгъэр ежъыр ІофышІэ кыызэрыкІоу щытыгъэ нэмыІэмэ. Ащ емылбытыгъэу зыгорэ кыин зэрэхэтым гу лъытагъэмэ, иІэпыІэгъукІэ лыигъэІэсыщтыгъ, фэлъэкІырэр ыгу кыџидеІэу

фишлэщтыгъ. Кіэкіэу кьэпІон зыхьукіэ, ежьым фэлъэкІыщтымкіэ кьогъанэ иІагъэп.

Джуртыр лъыплъэщтыгъ кіалэр зыфэдэ лэжьакІо хьуцтым. Мефодие джы охътэ шІуклае тешІагъэу кьуаджэм щыпсэуцтыгъэти, Давид лъыжьым ылъэгъуцтыгъ а кіалэм фэдэу Ондрачикхэм ямахульэхэр хьызмэтзехьаным зэримыгъэгумэкІыщтыгъэхэр. Унэ кіоцІыр арми, щагур арми, зыгорэ ащышІэгъэн е ащыгъэтэрэзыжыгъэн фаеу гу зылъитэрэм, ащ дэжьым бысымыр а Іофым ыуж ригъэхьагъ. Ибрахьим иунэІутэу Библием зигугъу кьыщишІырэри ащ фэдэ шьыпкъэу и Зиусхьан кьулыкьу фишлэшъуныеп мыдрэ чыракіор мэкъумэщышІэ акъылынчъэм зэрэфэлажэщтыгъэм фэдэу.

Ондрачик акъылынчъэу ары Давид зэрилгытэщтыгъэр. Джурт лъыжьым бэрэ ылъэгъуцтыгъ игъунэгъу иІофхэр дэу зэрэкіэкІыхэрэр, ау ащ ІэпыІэгъу фэхъунэу зэуи ыгу кьихьэщтыгъэп. Сыда ежьым иІофэу хэлъыр хымэ дин зылэжьырэм? А гъунэгъур ежьым кьызэрэфыщтыгъэм фэдэкъабзэу джуртыри гъунэгъум фыщтыжыгъ.

Мефодие фэшъхьаф цыфэу цытыгъ. Джуртым ылъэгъуцтыгъ бысымым нахь, ащ ичыракіо зэрэнахь Іушыр. Ащ емылгытыгъэу Давид зэгорэми зэхихыгъэп дахэрэ шІулъэгъоу фыриІэмрэ афэшъхьафкіэ кіалэм Ондрачик игугъу ышІэу.

Ишэн-зекІуакІэкіэ кьэбзагъэу кіалэм хэлъыгъэм зыгорэ пышІухьан плъэкІынэу цытыгъэп. Ар ныбжьыкіагъ, мыдрэ Ондрачик зы пшъашъэ, Петрачхэм – пшъэшъитІу яІагъ. Псынэу зэдагъэфедэщтыгъэр джуртым ишъхьаныгъупчъэ дэжъ цытыгъ. Лъыжьым бэрэ ылъэгъуцтыгъ пшъэшъищыри псынэм кьызэрэзэдакіоцтыгъэхэр ыкіи кіалэм ахэ-

мэ псы кызыэрафырихыщтыгъэр. Пшъашъэхэр ащ
ІугушІощтыгъэх, ежыри ыгу къафэкъабзэу, ашы
фэдэу аІугушІожыщтыгъ. Джурт лЫжъым фэмы-
хъукІэ кІалэр Мысырым щыІэгъэ Юсыф ригъап-
шэщтыгъ. Петрач ышхъухэр зыми емынэгуехэу щы-
тыгъэх нахь мышІэми, ахэми Мефодие ишІуагъэкІэ
нахь укІытагъо къахафэу хъугъагъэ, еІани анахъэу
ар Самко дэжь кІоу зырегъажьэр ары.

А пстэумэ Давид ыгу кІалэм фэцагъэ ашІыщтыгъ.
Джары блэкІыгъэ тхъэмафэм кІалэр ащ ыдэжь
кызызехъэм, джурт лЫжъыр лъэш дэдэу зыкІэгу-
шІуагъэр: ащ Мефодие ичІыфэ телъэу елгытэти, ащ
шІульэгъоу фыриІэр зыгорэкІэ зэхыригъашІэ шІои-
гъуагъ. Джы кІэлакІэр ежъым къельэІунэу къэкІуа-
гъэу кычІэкІыгъ: джурт лЫжъым сатыу Іофымрэ
лгытакІэрэ Самко ригъэшІэнхэу арыгъэ ар зыфэя-
гъэр.

Дунаим зы нэбгыри кытекІыныепщтын, сыд
фэдизэу къельэІугъэхэкІи шІульэгъоу фыриІэм
ихъатыркІэ Давид ишІуагъэ зыгорэм ригъэкІынэу, ау
мызыгъэгум кыфэкІуагъэр Мефодиети, игуапэу
ыкІи ыгъэныбджэгъузэ ащ къеуцолІагъ. КъеупчІыгъ
ныІэп:

– Сыда ащ фэдизэу гъунэгъум узыкІыфэгумэ-
кІырэр? Сыда ащ о Іофэу дыуиІэр. Ащ ны-тыхэр,
Іахылыхэр иІэх, ахэр ежь Самко фэрэгумэкІых.

Ащ ипэгъокІэу гущыІэ дысхэу Петрач лЫжъыр
зэригъэмысэхэрэр Мефодие кыжэдэкІынхэу ары
Давид кышІошыгъэр, ау фэшъхъаф зэрэхъугъэр.
Чыраклэм рэхъатэу кыІуагъ:

– ОшІа, сигъунэгъу. Исус Христосым моуштэу
тигъасэщтыгъ: „ЗэкІэ о угукІэ Зиусхъанэу уи Тхъэр
шІу лъэгъу, о пшъхъэ шІу зэрэплъэгъурэм фэдэу,

уигъунэгъури шлу лъэгъу“. Сэ, гущыІэм пае, сыхъы-
бэеу, сыамалынчъэу сыщытыгъэмэ, сэрыкІэ гопэ
дэдэ хъуныгыи зыгорэм ишлуагъэ кыысигъэкІы-
гъэмэ, СамкокІэ джары сэри сызэрегупшысэрэр.
Шъыпкъэ, ятэ-янэхэм ар шлу альэгъу, ау сыда
пшІэщтыр ахэр кІалэм ІэпыІэгъу фэмышъушъу-
гъэхэмэ? СэшІэба сэ ащ ищыІэныгъэ нахъ зэрэфэб-
гъэпсынкІэшъуштыр. Тхъэм гукъэкІышлу сшъхъэ
кыыригъэхъагъэр ыкІи сэ зэрэслытэрэр ар згъэцэ-
кІэн фаеу сипшъэрылгъэу ары.

Давид къеуцоллагъ. ЗэкІэ кІэлакІэм кыІорэр
ыкІи ышІэрэр лыжъым шІотэрэзыгъ ыкІи ыгу
рихъыщтыгъ. Джурт лыжъым зы ныІэп ыщэчын
ымылгъэкІыщтыгъэр: ащ Исус Христос игугъу зэри-
шІыщтыгъэр. ЧыракІом ренэу ащ кыфифуатэщтыгъ
Исус Христосым фэгъэхъыгъэу. Пэсэрэ Зэзэгъыны-
гъэм (Ветхий Завет) къеджэ хъу къэси, Исус Хрис-
тосыр щысэкІэ кызыфигъэфедэщтыгъ ыкІи ипса-
лгъэхэр а зы гущыІэ дэдэхэмкІэ кыухыжыщ-
тыгъэх:

– Ти КъэгъэнэжъакІо тэ шлу телгъэгъу.

Лыжъыр фэегъахэп а гущыІэхэм къарыкІырэм
егупшысэнэуи. Ахэр ышъхъэ кыыридзышъунхэкІэ
ышІагъэемэ, нэужым ныбжыи ыгу кыпгъэкІыны-
хэп. Ар ежъым зыфэгубжыжыщтыгъ а къэбархэм
зэрыт тхылгъым къеджэнэу кІалэм фитыныгъэ зэрэ-
ритыгъэмкІэ: къэбархэу Пшъашгъэм Ыкъоу щыты-
гъэм, псэкІодым – блэм ышъхъэ Пызыутын фэягъэм,
Ибрахым кытехъукІыгъэм ыкІи Давид Ыкъоу щы-
тыгъэм, зэрэдунаеу ипсэкІод Ежъым ышшгъэ изыль-
хъажыгъэм ыкІи МессиекІэ зэджэжыгъэм ехы-
лагъэхэм.

Мефодие кызыериуатэщтыгъэмкІэ, ащ ылэжы-

рэр дин шлэгъуагъ. ШъыпкъэмкIэ, ар шульэгъум идинэу щытыгъ. Iэээгъу уцэу ар джурт лыжтым ыгоу шъхъакIом жъалымэ ышыгъэм мэкIэ-макIэээ хэхагъ. НахышпэкIэ Исус Христосым цыфхэм аригъашIэщтыгъэм фэгъэхьыгъэу Давид кыфалотэнэу кыфежьэгъагъэхэмэ, щэч хэмылгъэу ар кIэнэкIалгъэ ышыныгъи. Сыда зышIокIэ зэкIэ зыдэпсэухэрэм чыристанкIэ залытэжьыщтыгъэми, Исусым зэригъасэщтыгъэхэм хэти арыгъуазэщтыгъэп.

Ахэр цIацIэщтыгъэх, зезаощтыгъэх, тыгъощтыгъэх, цыфхэр аукIыщтыгъэх, хыкумкIэ зэдаощтыгъэх, зыми зи фигъэгъущтыгъэп. Ахэр чылысым кIощтыгъэх, ау Тхъэм иунашъохэм атетэу узэрэпсэун фаем ехылаагъэу къащыраIорэр агъэцакIэщтыгъэп.

Къуаджэм чылыситIу дэтыгъ: католикхэм ыкIи евангелхэм яехэр ыкIи чыристанхэм пхъэтэпэмых ашыщтыгъ адрэхэм яехэр, ау ащ емылгытыгъэу ежхэм аIощтыгъэр шульэгъумрэ гукIэгъумрэ цыфхэм афэзыхьэрэ диным фэшъыпкъэхэу ары. Давид лыжъыр афэгубжыныгъи ахэмэ ащыщ кыкIэрыхъэу, Исус Христосым зыфигъасэхэрэр кыфызэIуихынэу фежьэгъагъэмэ. Ахэмэ яшIошъхъуныгъэ ежхэм ящыIэныгъэ фигъэдэныгъи. Ау мыдрэ кIэлэ-кIэ гохъэу нэмыкI чышIэ кыкIыгъэр ишIошъхъуныгъэ кызэриIоу псэущтыгъ: ащ Христосыр шульэгъуцтыгъ ыкIи Ащ зыфигъасэхэрэм рыгъуазэщтыгъ. Давид ар дэгъу дэдэу ышIэщтыгъ. Адэ ежым изакъоу ауцтэу ешымы, адрэхэри ащ фэдэу зекIонхэ алгъэкIыщтба? Сыда мыдрэ зы нэбгырэмрэ адрэ нэмыкIхэмрэ азыфагу ащ фэдэ зэтекIыныгъэ зыкIилъыр?

Лыжъыр бэрэ ащ егупшысагъ. Ау зыфэе джэуапыр хэти кырытыжын ылгъэкIыщтыгъэп.

– Уипчыхэ шу! – пэмычыжьэу макэ кыщы-
лугэу зэхихыгэ.

Лыжьым ынапэ кыпэтыгэ: ыпашхэ итыгэ
джыдэдэм зегушысэщтыгэ калэу шлэхэу ылгэ-
гунэу зыщымыгугыщтыгэр.

– Ащ фэдэу псынклэу уадэжь ськэклон слгэ-
кыщтыми сшагэп, синыбджэгэу.

– Сэри джы бэрэ сюжэщтэу кысщыхущтыгэ.

Лыжьым ынэгэу зэлыгэ нэфыпс бзыир рыччагэ
ыкли нэгущоу тетысхьапэм щылкыкыотагэ.

– Кьэтыс! Сшлэмэ сшоигэу Петрач узэрэзэгы-
гэр.

Мефодие тысыгэ ыкли зэхэугуфыкыгэу пстэу-
ри кыфиотагэ.

– Хэта зышлэрэр, хэта зышлэрэр, – гушысэм хэ-
тэу шхьащэ ышыщтыгэ джурт лыжьым, – Иофыр
зэхьокыгэ хун шбула?

– Сэ нахышлэм сыщэгугы. Иофыр кызэрикы-
ным пае Тхэм селгэлугэ ыкли сицыхэ тель ситхэ-
лгэу кызэхихынэу.

Джаущтэу ахэр тлэклурэ зызэдэгущылэхэм нэуж
хэклипэ хущтым, Петрач иоф зериублэщтым лы-
хьоу лыжьым ежь-ежьырэу ригэжьагэ. Джурт лы-
жьым ыгу кьэклижьыгэ нахышлэм сатыу зэхэщэ-
нымклэ шыкэкыулаеу лэклэлыгэхэр.

– Сигунэгур, – ыгэшлагэу Мефодие кы-
лагэ, – мы чыпэм сатыушыныр дэгэу шырекло-
кымэ, сыда о пшхьэклэ ащ ыуж узыкымыхьагэр?
Сыда орклэ тхьагэу хэлгыр хэдэныжхэм яугэоин
упылыным?

Калэм гүфэбэныгэ хэлгэу лыжьым ылэхэр
ыубытыхи, ошлэ-дэмышлэу нэшхэй куум зэлыштэ-
гэ ынэгэу клэплагэ.

– Сатыушыным сыда ыуж узыкIимыхьагъэр, оIуа? Сэри сыкыоупчы сшIоигъу, сыд пая ыкIи сыдэушцгэу ар резгъэкIокIышцтыгъа? Сыд пая ыкIи хэт пая сызыкIэгумэкIын фэягъэр? Сэ сышгъхъэ-закъу, шгъоф нэкIым ит чыгы закъом фэдэу. Сшгъхъэ слыгыжынэу, сшхын тIэкIу кырысылэжынэу Iоф тIэкIу ныIэп сищыкIагъэр. Зыми сыпымылгы-гъэмэ, сишгъхъэээкъуагъэрэ сигукъаорэ сарылы-кIыныгыи. Арыти, сфэшIэшгъушцтыр сшIэшцтыгъ. Ау сыда о ахэр сыгу кызыкIэбгъэкIыжыгъэхэр?

Лыжъыр кыкIырыуи ыIэхэр кIалэм кыIэкIи-хыжыгъэх ыкIи ахэр ынэгу риубгъохи, ыIэнтэгъу-хэр ыльэгуанджэхэм атыригъэкIагъ. Такъикъ фэдиз-рэ щысыгъ гукъэкIыжъ жъалымым зыIэкIиубыта-гъэу. Мефодие ащ лъэшэу ыгу егъоу ыкIи ыгу фэузэу еплгышцтыгъ. Нэужым IаплI рищэкIи, ышгъхъэу къэраб хъугъэр ыбгъэгу рифызылIагъ. Лыжъым бэшIагъэу зыми игукIэгъу-гуфэбагъэ зехишIагъэу щытыгъэп, зыгорэм ушIолъэшIэным игушIуагъуи ышIэжышцтыгъэп.

Ар ныбжыкIэээ шIулъэгъу шъыпкъэр ыгукIэ зехишIагъэ, ау егъэшIэрэу ащ кыIZEбгынэм, ыIэхэу гуфэбагъэм лыIабэщцтыгъэхэр щэигъэхэу гугъэ IэнэкIым хэтызэ, цыфыгъэ пстэоу хэлгыгъэр, цыф-хэм цыхъэ афишIагъэр мэкIэ-макIэээ ыгу ридзыгъ. Джы ащ кышщыхъушцтыгъэ ыгу мыжъоу чыгъэу. Ау, зэрэщытыгъэ шъыпкъэмкIэ, ар мыжъуагъэп, мылы-гъэ нахъ ыкIи шIулъэгъум итыгъэнэбзый ащ кыIZE-рэнэсыгъэм тетэу псынкIэу жъужынэу ригъэжыагъ.

Фыртынэм хэфэгъэ чыгыжъым фэдэу лыжъыр Мефодие ыIаплI щыкIэээзышцтыгъ. Лыжъым ыб-гъэгу гопэгъу щIэгъуаер гыным дыхэтэу кыдэугъ ыкIи илгъэс пчъагъэм апэрэу ынэпс стыр нэгущъхъэм

кьечьэхыгъ. Мефодие лЫжЪым зыпари риЮщтыгъэп. Ащ ышгъхэ Давид ышгъхэу кьэрабэ хьугъэм рифызылагъ. ЕжЪым ынэхэри кьэушынагъэх. ЛЫжъэу гьырэм ылэгухэр ынэгу рихъощтыгъэпти, ащ ынэпсыхэр фырилъэкІэхьщтыгъэх.

– Сауж икІ! – гыным дыхэтэу Давид кьыІуагъ. – Сыда джурт лЫжЪым пае о узыкІэгумэкІырэр? Сэ зэкІэри кьысщэмэхъашэхі! О зым сэщ пае гугъу ухэт! Сыд пая?

– Сыда пІомэ шІу усэлъэгъушъ ары, сигъунэгъу лъапІ!

– Сыда шІу сызыкІэплъэгъурэр? – лЫжЪым ынэпсыхэр джыри нахъ кьэкІуагъэх. – Сэ бэшІагъэу зыми шІу силъэгъужьырэп, зэгорэм бэшІагъэу шІу сызылъэгъущтыгъэр сян ары. НэужкІэ пшъашгъэ горэм шІу силъэгъугъэу кьысщыхъугъагъ, ау „ащ“ ськыгъэпщІагъэу кьычІэкІыгъ.

– Сыдэущтэу хъумэ укыгъэпщІагъэу?

– СьтІупщ ыкІи укысэмыупчІ, – лЫжЪым ыгу нахъ рэхъатыжъыгъэу кьыІуагъ.

Мефодие лЫжЪыр ытІупщыгъ.

– Уицыхъэ кьыстегъэль, сигъунэгъу, илгъэсыбэ хьугъэу рэхъатыгъо кьыозымытырэр шгъхъихыгъэу зыгорэм кьыфэлІуатэмэ угу нахъ псынкІэ зэрэхъуцтымкІэ. Сэ цыхъэ кьысфэшІ: сэ шІу усэлъэгъу ыкІи узэхэсшыкІын слъэкІыщт.

– Енэгугагъо тэрэзкІэ, – лЫжЪыр кьэтэджыгъ ыкІи ынэ кІосагъэхэм мэшІо нэф цыкІухэр кьакІэпсыгъэх. – Сьпфэраз лгъэшэу, джыри сигукъао нахъ кьысфэбгъэпсынкІагъ. О хъарамыгъэ пшІэрэп, ау дунаир шІоилгъэу щыт ыкІи хэта зышІэрэр, насыпнчъагъэм ущысыухъумэшъункІи мэхъу, нэужкІэ сэщ фэдэу ухэмыукъоным пае.

ЫкИ джурт лыжым кылуатэу ыублагъ:

— Джыдэдэм жыгыо теплэу сиэмкIэ, сынэгу зэлэгъабэ зэрэфэхугъэмкIэ ыкИ сынэхэм ерагъэу альэгъоу зэрэхугъэмкIэ сенэгуе пшIошъ сфэмыгъэхъункIэ ныбжыкIэу, дэхэ зэкIужьэу, кIочIэшIоу, мэзым чыгыкIэу хэтым е джы о узэрэщытым фэдэу зэгорэм сызэрэщытыгъэр.

Ащ ыпкъ одкIэ чыгым зыригъэкIыгъ ыкИ ылэ хыбэйхэмкIэ кIалэм ылэу кIочIэшIу зыхэлъыр ыубытыгъ.

— Сятэ-сянэхэм тын лъапIэу кысфагъэнэгъагъ дэгъоу зэхэщэгъэ сатыу Iофыр ыкИ сэ баеу сыщымытыгъэ нахъ мышIэми, сыда пIомэ, шъыпкъэмкIэ, зыфэдэ къэгъотыгъое мыльку лъапIэ сиIагъэр. А мылькур сишъхъэгъус арыгъэ ыкИ Ливан кыщыкIырэ къэгъагъым фэдэу ар дэхэ дэдагъ. Сабыйй игъусэу, ей, ар сыд фэдэ сабыигъа! Ежъ пегъымбар Мусэу зидэхагъэ пае фараоным ыпхъу гукIэгъу зыфишIыгъагъэри ащ кIэхъашъуныеп. Ащыгъум сиIэгъэ насыпымрэ тхъагъоу сызыхэтыгъэмрэ сыгу кызыкIыжъхэкIэ, Адамэ джэнэтым есыфэкIэ фэдэ насып зэхимышIэгъагъэу кысцэхъу.. Нэужым пстэури блэкIыгъ!..Сыдэуцтэу ар кыбгурызгъэIоцта? Сэ бэрэ унагъом сыкIэрычыгъэн фаеу хъуцтыгъэ: сисэнэхъат мыгъо епхыгъэу зыгорэм ренэу сыкIон фаеу хъуцтыгъ ыкИ сегупшысэщтыгъэп нэмыкIхэми нэхэр зэряIэхэм. Зэгорэм чыжъэу сыкыкIыжъи тадэжъ сыкъэкIожыгъ. ГушIогъо мыухыжымырэ гугъэпIэ инымрэ сахэтэу сиунэ сехъажыы ыкИ... унэм зыгорэ исыхэп..нэкIы.

Шыжъым ышъхъэ IитIумкIэ ыубытыгъ.

— ТыгъуакIор кысэкIуи, сынэхэм ягушIуагъор, сыгу ибайныгъэщтыгъэр сшIуитыгъугъ! Ар чырис-

танмэ Иофыжьыгъа! Ау ар тэтыеу, тэ титыгъуаклоу кыычІэкІыгъ.

— Ащ дэжьым гуклодыгъо чІыпІэ сифэгъагъ. ХыкумышІхэр кыызэпэсчыхагъ, ау пкІэ иІагъэп: сеуцолІэн фаеу хъугъэ шъузыр зэрэзгокІыжърэм сызэрэзэгъырэмкІэ тхылъ ястынэу. Ар имыкъоу хыкумым сабийри ащ кыыфигъэнагъ. „Тыгъуаклор“ сэщ нахы нахъ лъэрыхыгъ. Ар ыпшъэкІэ щыІэ къулыкъушІэу щытыгъ ыкІи сэ хэт сеолІагъэми, еклोलлпІэ сымыгъотэу сыкыызэкІигъэкІожыщтыгъ. Зыми къотэгъу щызгъотыгъэп, аужыпкъэм, Зиусхъан Тхъэми ынэшлу кыысщыфагъэп. Нэужым Венгрием ахэр икІыжьыгъэх ыкІи ащ нахыбэкІэ къэбар сфызэгъэшІэжыгъэп сисабый зыдэщыІэмрэ ащ кыырыкІуагъэмрэ афэгъэхыгъэу.

— Ео-ой, Мефодий, а зэкІэри сыгу къэкІыжы къэси, пегъымбар Аюб фэдэу слонэу сыхъазыр: „Тыдэ щыІа си Тхъэ, сэ Ащ ыдэжъ сыклон слъэкІынэу ыкІи сигукІэе макъэ зэхезгъэхынэу?“ Ар зэкІэми ащыгъуаз, Ежыыр Закъор ары зышІэрэр сипшъашгъэу Эсфирьрэ сишъуз тхъамыкІэрэ къарыкІуагъэр! Сишъуз сэ сибгынагъ, сихъожыгъ, ау ащ пае ныбжыи сегупшысагъэп бзэджагъэ зэрихъагъэу ыкІи сапашгъхъэ лажъэ щыриІэу. Тыкызызэрэщэм ар ныбжыкІэ дэдагъ ыкІи „адрэр“ дахэу, лъэгъупхъэу, зэшлокІ зиІэ зиусхъанэу щытыгъ. Джары зыкІыдихыхыгъэри. Сишъхъэгъусэ садэжъ кыыгъэзэжынкІэ сшІагъэемэ, зэкІэри зыщызгъэгъупшэныгъи ыкІи сыгушІозэ сштэжыныгъи! Ау сэ ежыым благъэу сырагъэкІуалІэщтыгъэп, енегуягъо раІоцтыгъэкІэ сэ сымыгъасэу ыкІи сыбзэд-жашІэу. Хэта зышІэрэр ащ паекІэ кыысшагъэщынагъэу, нэужкІэ садэжъ кыыгъэзэжынкІэ щтэу хъугъагъэнкІи пшІэщтэп... джауцтэу пстэури чІэсынагъ.

— Сшъхъэ къыдэсхыжыгъагъ а къалэм, сигукъао сигъусэу мы хэгъэгум зыщызгъэбылгыгъагъ ыкIи мы кIымафэу къэсырэм хъадэгъур къыслыIэсынышъ, сигукIае сыкъыIэкIихыжынынэу, сишгыгъо шъэф бэным зыдыдэсхыжынынэу ары сызажэщыгъэр. Джары сигукIаер. А пстэури къыпфэсIотэн фаеу сыпшыIыгъ ыкIи икIэрыкIэу зэрэщытэу сыгу къыдихыежыгъ: чIэсынагъэр, гукIаер ыкIи гум илыуз — зэкIэри! Сыда о ар зэрэуищыкIагъэр? Сыдым пая?

— СищыкIэгъэ дэдагъ, сигъунэгъу лъапI! Джы сэдэгъоу сэшIэ оц паекIэ Тхъэм сызыфелъэIуцтыр, зэумыгузажъу, цыхъэ къызэрэсфэпшыгъэмкIэ укIэгущIужынынэу уахътэ къэкIоцт, джащыгъум угу къызэрэзэIуозгъэхыгъэмкIэ разэ укысфэхъуцт.

Мефодие къэтэджыгъ, ащ ыуж зыкъыригъэнагъэпджурт лыжъыми ыкIи ахэр зэгъусэхэу Давид иунэжъ цыкIу ихъагъэх.

Лыжъым остыгъэр къызыхегъанэм къошынхэр зэрэнэкIыхэр Мефодие ыльэгъугъэти, ыштэхи, псыкъабзэ къыхыгъ. Нэужым тхъамыкIэ дэдэу щыт псэупIэр, Давид сымаджэ зыхъукIэ зэришыщтыгъэм фэдэу, къызэIихыгъ. ЕтIанэ Iанэм кIэрыт пхъэнтIэкIум тетIысхы, жъы хъугъэ Библие Iужъур къызэгуихи, еджэу фежъагъ. Джурт лыжъым ышъхъэ фыжъ паIо шъхъащигъэтIысхъагъэти, бысымым ыгу химыгъэкIыным пае ежым Мефодии ипаIо зыщилъагъ. Джуртхэм емыкIукIэ алъытэ ушъхъапцIэу Тхъэм и ГущыIэхэм уаджэныр.

Пегъымбарэу Исайас итхылъ ия 53-рэ шъхъэу ти КъэгъэнэжъакIоу къытфэкIоцтым фэгъэхыгъэм къеджэзэ ыкIи ар Исус Христосым рипхызэ непэ Мефодие къызэхифыжыщтыгъэми, мызыгъэгурэм ащ дыримыгъаштэу джурт лыжъым къызыхигъэ-

щыщтыгъэп. Агухэр зэфэшлухэу нэбгыритлур зэбгъодэкIыжыгъэх.

ЯПЛИЭНЭРЭШЪХЪ

КъыхэкIы загъорэ тхэмафэр, мазэр зым ыуж зыр итэу зэлъыкIо къодыеу щымытхэу, зэлъыбыбыхэу. ОндрачикхэмкIэ джары зэрэщытыгъэри. ИофшIэныбэ ахэмэ яIагъэми, джырэ нэс къызэрэхэмыкIыщтыгъэу, мыгъэ зэкIэри игъом зэшлуахынэу къадэхуэщтыгъ.

„Ар къызыхэкIыгъэн фаер джы сыд фэдэрэ Иофтыфежыагъэми ыкIи зэшIотэхыми тхэелъэлур ыкIи Тхэм и ГущыIэхэр ренэу тыгу зэрилъхэр ары“, — егупшысэщтыгъэ Ондрачик ишъхъэгъусэ ныор.

Ар ылгъэ пытэу къызэрэтеуцожыгъэм ишлуагъэкIэ джы къин къыщымыхъоу пщэрыхъани ылгъэкIыщтыгъэ. Ащ пае губгъо ИофшIэнхэм акIэрычыгъэу Доркэ унэм исынэу ищыкIэгъэжыгъэп. Ныом ищыкIэгъэгъэ закъор пчэдыжърэ Мефодиерэ Андрейрэ псы е пхээ къыфахынэу арыгъэ. НэмыкIэу къэпIон зыхъукIэ, Ондрачик ишъуз джырэ фэдэу Иофхэр зэрэкIэкIыхэрэм ыгъэразэу ныбжьи къыхэкIыгъэп.

НахъыпэкIэ ащ илI губжыгъэу ыкIи жъалымэу бэрэ къыхэкIыщтыгъ, ежым ишэни шъэбагъэп ыкIи ишъхъэгъусэ тIэкIу пышъухъагъэу къызыкIожыкIэ, ар ешъокIошхоу щымытыгъэми, бырсырынэу къызыригъажъэкIэ, ежыри физэкIэмыкIоу пэгущыIэжъэу хуэщтыгъэ. Ащ ыуж тхэмэфэ псэукIэ нэбгыритлур зэдэгущыIэщтыгъэхэп.

Апхъухэр унагъо хъугъагъэх ыкIи ялIыхэу ядэжь кызыдащагъэхэр ныом едэлунхэкIэ фэягъэхэп. Джары хъызмэт Iофхэри зыкIэмыхъуцтыгъэхэр. Джы ныом ар зилэжъагъэр кыгурыIуагъ: яунэ Тхьэр ынэшIукIэ къетэгъагъэп. Ахэр зэльшытэу илгъэс псэурэ Тхьэм емьлгъэлухэу кыхэкIыщтыгъ, мэфэ гъэнэфагъэ горэм Зиусхъаным ипчыхъэшъхъашхэр агъэлгъэпIэнэу зэрэIорэм фэшъхъафкIэ. Пчэдыжьрэ кызытэджыжьхэкIэ, шъхъадж ежъым ышъхъэ фэ-Iоржъорыщтыгъ, кыкIырэри ымышIэу: джау сыдэу щытми езбырэу зерагъэшIэгъэ гущылэхэр емьгупшысэхэу, язэхэшIыкIи лымыIэсэу, лыIэсынэуи фэмыехэу къапчыщтыгъэх. Ар сыд тхьэелгъэлугъа? Тхьэм къафитIупщырэ шIушIагъэхэм япэгъокIэу ар сыд щытхъу фэIуакIа? Уегупшысэнэу ищыкIагъэу щытыгъа ащ фэдэ цыфхэм агухэм Тхьэр нэшIукIэ къяплгъынэу ыкIи ящылэныгъэ Ащ ишIуагъэкIэ къафигъэнэфынэу? ЗэкIэми агухэр пытэу зэфэшIыгъагъэх. Тхьэм игукIэгъушIэ нэбзыйхэр зылгъыIэсынхэ алгъэкIын щыIагъэп.

Ныом кыгурыIощтыгъ Тхьэм зыфэгъэзэгъэн зэрэфаер ыкIи, шъыпкъэмкIэ, зэкIэ ыгу физэлухыгъэу Ащ фигъэзагъ. Ащ дэгъоу зехишIыкIыщтыгъ зэрэдунайшхоу зыгорэм ыпсэ кыгъэнэжъынэу кIэлгъэлуныр ищыкIагъэу тетыхэмэ, ар ежъырэу зэрэщытыр. Ащ пае ыгу Тхьэм Ыкъоу Исус Христосым физэлухыгъ ыкIи Адрэр ащ кыхъагъ.

Ащ фэдэ гуIэтыгъо уахътэу илI зыщыкIэрысыгъэ горэм ар шъуз тэрэзэу зэрэщытын фэягъэм зэрэлы-кIимыгъахъэрэмкIэ зэрэIэгъожьырэр ащ риIуагъ ыкIи ар кыфигъэгъунэу елгъэлугъ. Джыри тIэкIурэ зэдэпсэунхэу Тхьэм уахътэ къафитIупщымэ, Тхьэм нахъ ыгу етыгъэу зэрэфэлэжъэщтымкIэ ыкIи унэм

чыгъэхэу зэрэхъухэрэр: сыда шлугъэу ахэмэ зызыфагъэсэнэу тэ ткIэрахын алъэкIыщтыгъэр?

Джауштэу агу зэфылухыгъэу Тхъэм, щыIэныгъэм афэгъэхыгъэу зызэдэпсэухэрэм щегъэжьагъэу апэрэу зэлIы-зэшгузхэр зэдэгущыIагъэх. А пчыхъэ дэдэм Петрач Самко Ондрачикхэм ячъыгхатэ Доркэ щыкIэрысэу псэлъэ кIыхъэ щыдишIыщтыгъ. Бысым ныор сымаджэ зэхъум Мефодие ащ фишIыгъэгъэ пхъэнтIэкIум Самко тесыгъ. Доркэ чыыгим егъэкIыгъэу пцIашхъом ыкIи ахэмэ ядэжь кыызэрагъэзэжьыгъагъэм фэгъэхыгъэ къэбарым едэлоу кIалэм пэчIынатIэу щытыгъ. Нэужым Самко кыыпигъэхъуагъ ежьыри шлушIэ гъогум зэрэтетыр, мафэ къэси тхъээлэIукIэ зериублэрэр ыкIи зериухыжьырэр, Тхъэм ишIоигъоныгъэ ыукъоным нэмыкIырэ щынагъо зэримыIэр. Нэужым ащ пшъашгъэм кыыфиIотагъ Давид лIыжъым ишIуагъэкIэ тэрэзэу тхэнэуи кылыгътэнэуи зэрэзэригъэшIагъэр, сатыушIышIэ ятэ кыызэрэфызэIуихыщтыр, щыпсэунэуи унакIэ шIыгъэным ыуж зэрихъащтыр.

Доркэ лъэшэу ыгу етыгъэу кIалэм едэлуштыгъ. Ащ ицIыкIугъом кыыщыублагъэу Самко ыгу егъуштыгъ ыкIи игъашIэ кыырыкIоштыми егупшысэщтыгъ. Джы лъэшэу игушIогъуагъ кIалэм Iофхэр зэрэзэпыфэхэрэр. НахыпэкIэ ар зэрэфаеу зекIон ылъэкIыштыгъэп, джы кIин кыыфэмыхъоу зекIоштыгъ, етIани ар нахъ кызыдэхъуштыгъэр мыгузажъоу зекIо хъумэ арыгъэ. НэмыкIхэмкIэ Самко кIэлэ шIэгъуагъ.

Самко ышыпхъухэм апкъы кыикIыкIэ Доркэ щыгъозагъ ыкъо пае унэ ыгъэпсынэу Петрач лIыжъым гухэлъ зэриIагъэр, ау кIалэм кыыдигощырэ гушIуагъор IэкIимыуIэенным пае зи ымышIэ фэдэу зишIыгъагъ.

Доркэрэ Самкорэ кьакІэрыхьагъ Ондрачик иІахъоу Андрей. Ащ нахьыпэкІи зэхихьыгъэу щыгыгъ пцІашхъохэм афэгъэхьыгъэ кьэбарыр Самко кьыІуатэу ыкІи джы Доркэрэ кІалэмрэ ащ рыгущыІэхэу кьызырехьылІэм, зэкІэри зэдэгупшысэхэу аублагъ а пцІашхъохэм афэдэу ежъхэри зэгъусэхэу Тхьэм елъэІунхэу зы чІыпІэ горэм щызэрэугъоищтыгъэхэмэ.

– ШьошІа, – ыІуагъ Доркэ, – мафэ пэпчъ „тадэжь рыкІорэ гьогум“ щыщ Іэбгъу цІыкІоу щытмэ, ащыгъум тэри ащ ихьащырэу едгъэжьэн ыкІи щыІэныгъэм щыпхырытщын фае! ПцІашхъохэр чэфэу цІыр-щыр макъэр кьахэлукІы ыкІи Тхьэм елъэІуцтыгъэх шьолъыр-шьолъырэу апэ ильыгъэ гьогууанэр зэпачыфэ.

Пчыхьэшхьэшхэ Іанэм Ондрачикхэм яунагъо зэрэпсэоу кьыщызэрэугъоигъагъ ыкІи зэшхахэхэм бысым лІыжъыр Мефодие елъэІугъ Библием щыщ пычыгъо горэм кьеджэнэу. Доркэ гушІуагъом хэтэу Андрей феплъэкІыгъ. Андрейй мыдрэм кьеплгыжыгъ, нэужым Доркэ нэжъ-Іужъхэм, ятэрэ янэрэ афеплъэкІыгъ ыкІи ыгу гупшысэ кьыщыущыгъ: „Сымыгъуащэрэмэ, мыхэми пцІашхъохэм ауж итхэу быбынхэу загъэхьазырын фае“.

Тыкъэзыуцухьэрэ дунаир ихэтэкІо ыкІи ипсэкІодшІэпІэ щылъыпІэ екІужыгъэу пытэу чыеищтыгъэ, ау Ондрачикхэм яунагъорэ ахэмэ ягъунэгъухэмрэ мэкІэ-макІэу кьэущыжъхэу аублагъ. Тхьэм Ыпсэ ЛъапІэ ахэмэ анэхэр кьызэкІихыгъэх, Тхыгъэ ЛъапІэм итыр кьагурыІонэу акъыл кьаритыгъ. Тхьэм лъыхъухэу ахэмэ аублагъ ыкІи ежъхэмрэ япсэкІодшІагъэхэмрэ зыфэдэхэр кьагурыІо хъугъэ. Нахьыбэрэ Христосым егупшысэщтыгъэх ыкІи пцІашхъохэм

ящысэ тетэу „Ядэжь рыкlorэ гъогум“ техъанхэу зыфагъэхъазырыщтыгъ.

А бжыхъэм тыдэкIи щыбэгъогъагъ къыпцIэхэр. Ахэр бэдэдэу чыгхэм къазэрэпыкIэгъагъэм къыхэкIэу къутамэхэр зэхацIыцIэщтыгъэх. Ащ Петрач лIыжъым гухэлъыкIэ ригъэшIыгъ.

– ОшIа сэ къэсыугупшысыгъэр? – щэджэгъошхэгъу уж горэм Петрач лIыжъым ыкъо рилуагъ. – Къоджэ пащэхэм адэжь ськIонышгъ, ащ тхылъ къисхыщт къыпцIэм хэшIыкIыгъэ аркъ згъэхъазырыным ифитныгъэ силэнэу. Ащ пае нэмыкIхэм къыпцIэ къащытщэфыщт, джыдэдэм пыуты ныIэп. Ощ пае Iизыныр къаIысхынышгъ, аркъымкIэ сатыу пшIынэу амал уилэщт. Адрэ пстэумэ адакIоу уищапIэ къыпцIэ аркъыр чIэты зыхъукIэ, нахь фэчэфхэу цIыфхэр уадэжь къэкIощтых.

КIалэр а гущылэхэм къагъэгущIуагъэп, ау зи ылуагъэп. Ар гупшысэ куум зэлъиштагъэу унэм къикIи, Мефодие дэжъкIэ ежъагъ. Мефодие ихапIэ дэтэу чIыгур ытIыжъыщтыгъ. Къыпэмычыжъэхэу Подгайскэхэм Iоф щашIэщтыгъ.

– Къеблагъ, Самко! Сыд Iофа узыгъэгумэкIырэр?

– Зыгорэ къыосIуатэмэ сшIоигъуагъ.

Зэныбджэгъухэм шIуфэс зызэрах нэужым ятэ гухэлъэу иIэр Самко къыIотагъ.

Мефодие ынэгу къызэхэхъагъ. Губжым имэшIуачэу ащ ыпэкIи зегорэми иныбджэгъу химылъэгъуагъэр ащ ынэхэм къакIэпсыгъ.

– Ар шэйтаныр ары къэзыугупшысыгъэр ыкIи уятэ къезылуагъэр! Самко, сыд уятэ епIоныгъа мы къазгъырыр къуитэу, мо шъуигъунэгъу Мартын уукIынэу унашъо къыпфишIыгъагъэмэ?

– Ар сыд делагъа! Сятэ ныбжьи ащ фэдэ унашъо

кыысфишыщтэп, – кьэщтагъэу Самко кыыуагъ, – сэри ар егыашэм сшэнэп.

– Ар о пшэнкIэ ащ фэдизэу бэп ныла ищыкIагъэр, о уиеу ешъуапIэ кыызэIухи ары ныIэп. ОшIэба о Мартын Подгайскэр зыми кымыубытрэ ешъуакIоу зэрэщытыгъэр. Джы ар Тхьэм игукIэгъукIэ зытет гъогу пхэнджым кытекIи, Тхьэм ипцIашхъохэм ащыщ хъугъэ. Ори олгъэгъу тэ тиунэрэ шъо шъуиунэрэ анэмыкI ар зэрарымыхъэрэр: ежъыми зэхешIыкIы джыри кIуачIэ зэримыIэр псэкIодшIэным дэзыхыхын фэе Iофхэм апэуцужьышъунэу. Арышгъ, уицыхъэ тебгъэлъын плгъэкIыщта ащ игъунэгъоу аркъ шапIэ кыызэIупхэу, аркъымэр Iуихъэ зыхъукIэ зыфIэжэнэу? Ар уадэжъ къэкIощт хъаджыгъэ ещыгъу пщищэфынэу ыкIи теубытэгъэ пытэ иIэу псэкIодшIэным фимыгъээзэжъынэу, ау ар о кыпфэ-кIощт мэлэу ишIобзыпIэ екIуалIэрэм фэдэу. Уятэ ар ешъонэу ригъэблэгъэщт, о ащ фибгъэхъонэу уежъэщт ыкIи ежъми фэщыIэнэп ар ымыуплгъэкIунэу. Мартын пытэгъэ икъу кыыхэфэнэп ыкIи апэрэ мэфэ шыпккъэм апэрэ аркъыбжъэри ришъун, аужрэ мафэм бжъитIум нигъэсын. ЛъыкIуатэ къэси, нахъыбэ хъун. Мартын зэпымыоу ешъоу ыублэжъын ыкIи икIэрыкIэу ешъуакIо хъужъын, аужыпккъэм зэрэщытыгъэм нахъи нахъ Iаеу, мэз хъакIэ-къуакIэ ехъулIэн. Тхьэм инэфыпс ыгу щыкIосэн, ыIэпккъ-лъэпккъ узым зэлъиштэн, хъыбые хъун ыкIи мо насыпынчъэр хъайуанэм фэдэу зэгорэм кIодыкIае кыпщыфэ-кIон. ИгугъапIэ джащ щызэпыутын, пцIашхъоу Ащ ыдэжъ быбынэу зызыгъэхъазырыгъагъэм игъашIэ кIосэн. Хэта кIодыпIэ изыдзагъэр? Хэта ащкIэ мысэр? Оры, Самко, оры! Ащ фэдэ кыызэхъулIэщтыр Мартын закъоп. Ежъыр бгъэкIодыпэщт, ащ нэмы-

кIхэу а лъагъом тепщэщтыр тхъапша? Подгайскэр ешъуакIоу къэхъугъэп ныIа. Уахъти щыIагъ ар емышъоу ыкIи аркъыри зыфэдэр ымышIэу, етIанэ нэужым ащ фэщагъэ хъугъэ. Тыда зыщыфагъэсагъэр? ЕшъуапIэр арыба. Ащ шэйтаным гъусэгъубэ щыфэхъугъ!.. Мы аужырэ илъэсым ти Градовэ, ТхэмкIэ шыкур, ащ фэдэ джынэ ешъопIэ-гъэсапIэ щыIагъэп, о джы шэйтаным ишIоигъоныгъэ фапшIэмэ пшIоигъу – ешъуакIохэм ягъэсапIэ къызэIупхынэу. ИщыкIэгъагъа Давид лIыжъымрэ сэрырэ тыгумэкIынэу о акъылыгъэ горэм уфэгъэсагъэ ухъуным пае? Дэгъоу удгъэсагъэба – зи хэпIухъажьынэп!

Самко щынагъоу къышъхъащыхъагъэм ышъхъэ ригъэубытыгъ:

– Мефодий, ауштэу умыIо! Ащ фэдэ хъун ылъэкIыщтэп. Сэ Мартыни нэмыкI горэми зи афизгъэхъоштэп. Ауштэу хъуным нахьи сIэ горэгъукI, сэркIэ IэшIэх хъушт сыпсэ Iусхыжыныр о къызэрэпIуагъэм фэдэу сшIыным нахьи.

Самко ядэжъ кIожьыгъ, Мефодие икIэрыкIэу къазгъырыр къыштэжъыгъ.

Самко унэм къэбар гомыIу къыщежэщтыгъэр. Ятэ лIыжъым къыридзэгъэхагъ сатыум ыкъо фэдэу къыфыхэкIыщтыр ыкIи ар бай зэрэхъущтыр. ЗэрэIэгъо-благъоу щыпсэурэ джуртхэр сыда зыхэбаикIыхэрэр аркъым ищэн арымырмэ? Ежъым ыкъо джы ошIэ-дэмышIэу зэремыжэгъахэу ащкIэ къычIэкIыгъ: ащ ехъылIагъэу зи зэхихынкIэ фаеп. Къушъхъэр нахгъэкощыгъошIу къыпфэхъун, ежъым нахьи. Тыр ышъэ икIыгъагъ, Самко кIыфыбзэ хъугъагъэ, ау ащ ешъуапIэм игугъу зэхихынэуи фэягъэп.

ГущыIэ гоо Iаджи тым къыжэдэкIыгъ, ау умышIэрэмэ ыжэ псы дэгъэхъуагъэм фэдэу ыкъо зиушъэ-

фыщтыгъ. Ятэ ар ыгъэмысэщтыгъ: ыкьо сэдэкъэхэдзэу къэнэнэу фай, ара? Ильэсыбэ мэху ар зигъашхэрэр, джы ащ нахыбэкIэ ыгъэшхэжынынэу фаеп.

– Сэ укыисэдэIунэу уфэмыемэ, Iалъмэкъыр пштэу, дунаим лъэIуакIоу ухэхъажын Iоми уфит! – ыIуагъ ятэ.

Тым игущыIэхэр Самко ыгучIэ нэсэу лыуз щыхъугъэх. А уахътэм тефэу ныр унэм къихъагъ. Ащ шIоигъуагъ нэбгыритIури ыгъэдаломэ. ИлI ар зыгорэкIэ хэзэгъэныекIи мэху, ау ыкьо къыригъэзэгъын ылъэкIыщтыгъэп: ар мыжъо гъэчъыгъэм фэдэу щысыгъ. Джащыгъум ежъыри ащ фэгубжыгъ.

Ным ыуж Самко ышыпхъуитIуи къихъагъэх, тIумэ язэу нахыжъым ипсэлгыхъорэ ащ иныбджэгъурэ ахэмэ ягъусагъэх. НэбгыритIури гъунэгъу къуаджэм щыщыгъэх ыкIи Петрачхэр зэрагъэлъэгъунхэу къэкIогъагъэх. Ахэмэ лыжъым ыIорэм дырагъэштагъ ыкIи „Самко иакъылынчъагъэ“ дэхъащхыщтыгъэх.

– Самко фэмыемэ, – ыIуагъ махъулъэ къафэхъуштым, – ащ ычыпIэкIэ, тят, сэ сыштэба адэ! А Iофыр сэ шIуцэу ылъэ тезгъэуцошт: ар ахъцэ къэкIопIэшхо тфэхъушт. ЕшъуапIэм кIыгъоу лыр зыщытцэни кыизэIух джащыгъум, шъуикъуаджэкIэ ащ фэдэ шъуиIэп ныIа. ЕтIанэ къэшгульэгъушт ахъцэр псым фэдэу кыизэрэтфэкIоштыр. Сэри а Iофым гульден шъэ зытIу гори хэслъхъаныгъи. Ар етIанэ хэжъугъэкIыжыныгъи Евэ паекIэ тынэу кыисфэшъушIыштым. Джащыгъум тэ шIуцэу тызэдэпсэушт, ежъ Самко ичыгхатэ зэриеу къэнэжъышт.

АпэрэмкIэ а гущыIэхэр сэмэркъэум хэтэу махъулъэ къафэхъунэу гугъэщтыгъэм кыIоштыгъэх, шIушщыр нэшIукIэ кыизэригъэплынэу игухэлъыгъ, ау, зэраIо хабзэу, нэужкIэ хилъаси, кыIорэр ышIошъ

хъоу ригъэжьэгъагъ. КІалэм икъэщэни а гущыІэхэр ыгу рихъыщтыгъэх, сыда пІомэ ипсэлъыхъо зэриІорэм фэдэу Іофыр къызикІыкІэ, зыдэкІорэ нэужым янэ кІэрысынэу яунэ къинэжьынэу амал щыІэ хъуцтыгъэ, игуащэ дышыІэ шІоигъуагъэп. Ными ар имыгуапэу щытыгъэп. Адэ сыд фэдэ на ыпхъу кІэрысынры зышІомынасыпыгъэр, дэкІуагъэу шытми!

Ащ пае ным ынэхэр къызэлъылыдыгъэх ыпхъу унэм къинэнэу зэрегупшысэгъэ закъом паекІэ. Унэгъо хъап-щыпхэри зэрэщытэу къэнэжьыщтыгъэх: ищыкІэгъагъэп ар бгощынэуи, пхъум иІахы къыхэпхынэу. Джауцтэу Самко нэмыкІэу пстэури ыгъэразэхэу ащ дэжь дэдэм Іофыр ухыгъэ щыхъугъ.

Махъулъэ къафэхъуцтым къыдэхъугъэр зэригуапэр къызыхимыгъэщы шІоигъоу икІыжьы зэхъум Самко къеупчІыгъ ныІэп:

– Сыд адэ? Уятэ ыІорэр къыпхэзэгъэщта? Хъауми сэ Іофым сыфежьэнэу хъуцта?

– Сэ къэсІоцтыр къэсІогъах, сэдэкъэхэдзэу сыкъэнэнкІи, а ишъухъухъагъэм сыкъеуцолІэщтэп, – ыгу зэрелэжьыгъэр ымакъэкІэ къапшІэу Самко кыІуагъ. – Ары, шъыпкъэ, сэ слъакъохэр хъыбыих, ау сэркІэ нахь псынкІэ хъуцт сэдакъэ къыхэсыдзынэу сыкъеуцолІэныр, шъо зыфашъуІорэ джынэпцІ мылкъу угъоикІэм сырыпсэуны нахы. Ори ащ уфемыжьэнэу кысшІошІы: пстэури ЗыІэ илъ Тхъэм ар кыбдигъэхъуцтэп. Зиусхъаным шъуигухэлъхэр зэщигъэкъоцтых ыкІи мыгъэцэкІагъэхэу кыгъэнэцтых.

– Теплынба адэ, пегъымбар гохъыр! – щхыгъэ ешъуапІэр шІэхэу зыІэ илъ хъун зыгу хэлъыр ыкІи иныбджэгъу кІыгъоу якъуаджэ ежьэжьыгъэх.

Іужрэ мафэм Петрач лыжьыр Мефофие дэжь кІуагъэ. Ащ Самко губжэу фишІыгъагъэр нахь Іэсэ-

жыыгъагъэ. Джы кыгурыложыгы имыфэшъуашэу ыкьо ыгу зэрэхигъэкIыгъэр, ау Самко ащ фэдэу кыаигъэу зэрэфызэкIэмыкIуагъэр зилэжыагъэми зыригъэшIэжымэ шIоигъуагъ. Лыжъыр дэгъоу щыгъо-загъ Ондрачик ичыракIо ешъон Iофыр зэрэшIо-гоштэгъоджагъэм. Мефодие Подгайскэ закъор арэп ешъоныр зычIыригъэдзыжыгъэр, ежъ Ондрачики ащ инэмыкI IофышIэу Андрей, Самкоуи джащ фэдэу ащ ыгъэдэIонхэ ылъэкIыгъ. Аужыпкъэм Петрач шыпкъэми ешъоныр чIыригъэдзыжыным пылбыгъ, ар зэрарэу, емыкIоу ыкIи мыхъун зекIуакIэу зэрэщытыр риIозэ.

Чэщ реным Петрач чыешъугъэп. КъемыдэIумэ ащ Самко унэм рифынуэ зэриIуагъэр зэблихъу-жынуэ фэягъэп. Ау нэмыкI лъэныкъомкIи кыыри-гъэкIуцтыгъэп иунэ шыпкъэ ыкьо рифыныр – ипэ-гагъэ ар кыфидэщтыгъэп, сыда ащыгъум цIыфхэм аIощтыр, ты гур ащ кыфеуцуалIэщтыгъэп.

Тыгъуасэ губжым хэтыфэкIэ зэхишIэщтыгъэп лъфыгъэ зиIэм игукIэгъу зыфэдэр, ау непэ ащ зыкыыригъэшIэжыгъ. Ар ыгу хэкIэу егупшысэщ-тыгъ Ондрачик ичыракIу ары мыхъугъэмэ, зэкIэри дэгъоу зэрэзэпыфэщтыгъэм. Ащ джы ифэшъуашэ ригъэгъотыщт!

Гъогум тетыфэкIэ Петрач игубж нахъ кыызэкIаб-лэщтыгъэ ыкIи Мефодие ихапIэ кызынэсым ылъэ-гъугъ кызыфэкIуагъэу зэкIэ хъугъэмкIэ мысагъэм кIэчэфыкIэу Iоф зэришIэщтыгъэр ыкIи ащ нэужым зищыIэжыын ылъэкIыжыгъэп.

– Сыда о скьо ышъхъэ кыибгуагъэр? – шIуфэс зэрэрихыгъэм лыпыгъэу ащ кыыригъэжыагъ. – Къыз-дикIыгъэри зыми ымышIэу, къэзыкIухъэзэ псэуныр зикIасэм тиунэмэ зэмызэгъыныгъэхэр къарильхъа-

нэу ары нылэп к'ээнэжыгыр! Сыда уиофэу хэлъыр сэ шхаплэ кызылусхыщтымэ? Хэта фит узышыгыр скъо кыисэмыдэлуным фэбгэблынэу?

Джурт лыжым куо макъэр кызызэхехым, нахь благъэу къаклэрыхыагъ, ыкли гуфаплэу чыристан ныбжыклэм еплэу уцугъэ. Давид бэшлагъэу ылгэгунэу фэягъ мызафэу кызыщызеклохэрэ уахътэм Мефодие зызэригъэпсыщтыр. Джы ащ фэдэ чыплэ рихьыллагъ.

Джуртым дэгъоу ышлэщтыгъ джыдэдэм къехъоныщтыгэм Мефодие шлугъэ ладжи зэрэфишлагъэр: ащ ыкъо тхэклэ-еджаклэм фигъэсагъ. Ащ ежъ Давиди кыригъээзэги, Самко лыытаклэ ригъэшлагъ, сатыушыныр зэрэзепхыщтым фигъэнэлосагъ. Мефодие гунэгъу хьалэлым фэдэу зеклуагъэ, джы ащ ипэгъоклэу лыжыыр къэклуагъэу „къетэжыщтыгъэ“. Ащ ыжэ гущылэ гуаохэр, гоштэгъоджагъэхэр зэпымыоу кыдэлъэтыщтыгъэх.

Джуртыр мыжъо гъэчыгэм фэдэу Мефодие ынэгу клэплэщтыгъэ, адрэр умышлэмэ хъонэгъо гущылэхэр ежым емыхьыллэгъахэхэм фэдэу рэхьатэу щытыгъ. Джурт лыжыыр губжым зэлыштагъэ. Ар фэягъ къехъонынэу кыфэклуагъэм ежъ Мефодие зытыридзэжынышь ехъоныжынынэу, пхыашэу ехъонынэу, ау ащ фэдэ Иофи хьугъэп. Петрач занклэу Мефодие ынэгу клэплэагъ. Туми янэплэгъухэр зэтефагъэх ыкли Петрач ащ дэжым зиушьэфыгъ.

– Икьугъа? Джынэпцым убзэгу кытырилхьэгъэ пстэури къэплогъаха? – рэхьатэу, чэфыгъом хэтым фэдэу мыр плон уигъалоу клалэм кылуагъ. – А ешъон Иофымклэ ащ, джынэпцыр ары зыфаслорэр, сичыфэ телыгъ: сэ ащ гумэклигыуабэ кыфэсхыгъ ыкли згъэшлагъощтыгъ джырэ нэс рэхьатыгъо кы-

зэрэситыщтыгээр. Аужыпкъэм сытешынахыщтыгь Христосым иЮф тэрэзэу кыулыкыу фэсымышшэрэмэ слоти. Джи сэ сырэхьат. Ащ пае о закьом пфэгэхьыгьэу тыгушэИэшт. Сыд фэдэми джынэпцЫм убзэгу кыытырилхьагьэ щыИэмэ, сапашгхьэ кьиплхьагь. Ащ игугыу тэмыгьэшЫ. Джи кыысалу ор-орэу, сигьунэгьоу Петрачыр, сыды шхьакIуа кыюсхыгьэр? Е сыда мыхьунэу пкьо есшIагьэр?

Зэхихыгьэ джэуапым джуртыр ыгьэгушIуагь, чэфэу ыIэхэр зэщихьощтыгьэх ыкIи Тхьэм ынэшIу Мефодие кыщифэнэу елэИуштыгьэ. Подгайскэр арымэ, ащ бэшIагьэу кьазгьырыр чИидзыгьэу, мычыжьэу, зэкIэкьагьэм фэдэу щытыгь. ЗэригьэшIагьорэм нахь хэмылгьэу Петрач лЫжьым фэгьэхьыгьэу зэгупшысэщтыри ыншIэщтыгьэп.

– Арышгь, сыда джи о сызэрэбгьэмысэрэр? – зэрэрэхьатэу Мефодие кыкIиЮтыкIыжьыгь.

Фэхьалэлэу, рэхьатэу кIалэр зэреупчIыштыгьэм лЫжьыр шуигьэнагь. Ау гу кызыIэпишIыхьяжьи, джыри икIэрыкIэу цIэцIэныр кыыригьэжьэжьынэу фэягь. Игубж гьэмысэкIэ льэпсэ пытэ зэримыIэр джащыгьум ыгу кыызэкIыжьым, кыыригьэжьэжьэгьэ гьэ гушчыIэхэр ычий тенагьэх.

– Самко фаеп, – кIэух зэфэхьысыжь кышшIыгь ащ джурт лЫжьым зыкыфигьазэээ. – Ар тешынахы Подгайскэр тадэжь кьакIоу кыублэмэ, нахьыпэкIэ зэрэщытыгьэм фэдэу хьужьынкIэ. УмышшIэрэмэ, ешъопIэ чIышIэ цIыкIу горэ кыызэрэзэлупхэу зэкIэ цIыфхэр ешъокIо закIэу хьуштыхэу, шапхэ иIэу емьшъошгьушцтхэ пIонэу. ЗэкIэми анахь гурыIогьошIур Подгайскэр тадэжь кьэмыкIоми зэрэхьуштыр ары. Ежьыри ащ тегушхухьанэп – сэ ар кыызээгьэкIолIэщтэп.

Аужырэ гущыІэхэр пхъэтэпэмыхьыр кыххэщэу кызыэриІуагъэм Подгайскэ тхьамыкІэм шхъэкІо-шхо рихыгъ.

– Зыгъэрэхьат, Петрач, – кыІуагъ Мартын, лъэ-бэкъукІэ кыкІэрыкІуати, – о уиІоф кыхэмыхьэми, уиунэу джынэ убытыпІэ зыщыбгъэуцугъэу, цІыфхэр зэрышцэхэзэ, алъ зыщыкІэпшъун угу зыщыхэлъым сыкыхьашцтэп. Оры шъыпкъэм себгъэблэгъагъэкІи, уиунэ ипчъэшхьаІу сыкхельэбэкхонэп. Ау егъашІэ-ми, ар угу иубыт, егъашІэми пкъо сщыгъупшэцтэп ащ сэрырэ сэщ фэдэ пчъагъэу щыІэхэмрэ гукІэгъу кызыэрэтфишыгъэм ыкІи тыкІодыпэнэу зэрэфэмы-ягъэм пае. Ар тыдэ щыІэми, тыдэ кІуагъэми, шІу нэмыкІ кыдэмыхъунэу Тхъэм сыфелъэІушт!

Подгайскэм ымакъэ кызыэпыутыгъ ыкІи къэ-гъыгъ. Ар гыщтыгъэ шхъакІо инэу кыраыхыгъэм пае, аукъодыеу пхъэтэпэмыхь ар пшымыи зэрэхъушт-ым кыхэкІэу: хэти иунэ кырифын ыкІи ыпашхъэ пчъэр кышщыфишын ылъэкІыщтыгъ. Гъырэм Петрач еплъыщтыгъ ыкІи кыІон ымышІэу щытыгъ.

– Сыда адэ зэрэхъурэр, сигъунэгъур? – ыІуагъ Подгайскэм янэ. – О кызыэрэпшІошырэмкІэ, ащ фэдэ къо шІагъо кызыэрэпфэхъугъэр тхьамыкІагъу, арыба? Мефодие ар шІугъэм кыфиггъэущыгъ, икІэу-хым цІыфхэр зэунэхъулІэщтхэ Іофым дэигъэу хэлъым гу лъитэн ылъэкІэу фиггэсагъ. Ар мызэфа-гъэу олътэ, ара? Сэ зы къо закъу сиІэр, ар сигушІуа-гъоуи щытыгъ ешъопІэ унэм нэІуасэ фэхъуфэкІэ. Ори плъэгъугъэ сэрыкІэ ар зыфэдэгъэ хъэзабыр, ор шъыпкъэм, е ормырмэ, уишъуз ащ зэп къотэгъу шъузэрэфэхъушцтыгъэр. Джы Мартын Зиусхьан гукІэгъушІэм ыгу къегъуи, ар къэзыгъэнэжыгъэ цІыфышІур кысфиггэкІуагъ, ау ащ о кызыэрэпІэ-

кIахъэу укъецIацIэу ыкIи Iаеу щыIэр къепIуалIэу
къыдебгъэжъагъ. Еплтыба скъо, ащ ищэIу макъэ кIэ-
дэIукI ыкIи гум ычIыпIэкIэ убгъэ мыжъо дэлъымэ,
джащыгъум уиешъуапIэ къызэIух.

Нэужым ныор ыкъо кIэрыхи рIуагъ:

– Умыгъ, сыпсэу сикIал. Зиусхъаныр къыбдыIэ-
пыIэщт! Джыри о жъы ухъугъэп ыкIи зэкIэри чIэу-
нагъэп, Тхъэр тэ тэрэмыгъэгубж къодыери ары.
Умыгъ, къэтэджыри, некIо Iоф тэгъашIэ!

Мартын янэ едэIугъ ыкIи къэтэджи къазгъырыр
ыштэжыгъ. Мефодии джащ фэдэу иIофшIэн пидзэ-
жыгъ ыкIи чIыгу тыкъырышхохэр къыгуигъэзыхэу
ригъэжэжыгъ.

Сыда адэ Петрач ышIэнэу къыфэнэжыгъагъэр?
Ащ зэхишIыкIыщтыгъэ Iофэу зыфежъэн ыгу хэлгы-
гъэр зэрэдэигъэр ыкIи мы цIыфхэм ифэшъуашэу
нэмыплъ къызэрэратыщтыгъэр, ау щытми къызэкIэ-
кIонэу фэягъэп. Ар къуаджэм иунэшъошIыхэр
зычIэсхэ IофшIапIэм кIуагъэ сэнэшIынымкIэ Iизын
къаIихынэу. Ау Iизын ащ къыратыгъэп.

„Ар Iофэп ащ фэдизэу, – егупшысагъ ар, – гъусэ
горэ къызыфэсшIынышгъ, санэр зэдэтшIыщт, ищы-
кIэгъэ Iизыныри къаIысхыщт“.

Зыфаем фэдэ цIыфи бэ тыримыгъашIэу къыгъо-
тыгъ, сэнэшIыпIи къызэдызэIуахыгъ. Сыд фэдиз
къыпцIэ шIагъуа цIыфхэм ашхыным пае Зиус-
хъаным къыгъэкIыгъэу щынаут хашIыкIынэу щы-
уаным рагъэкIугъэр, нэужымкIэ а щынаутымкIэ
ежъхэм ыкIи къапэблэгъэ цIыфхэм яакъыл зэрагъэ-
кIокIыным пае.

ТхъамыкIэгъо Iоф ар! Унэм ис цыгъохэр зэрэбгъэ-
лIэщт щынаут тIэкIу дэдэр къащыпщэфыным пае
нахъыпэ рапшIэу полициемрэ IэзакIомрэ Iизын къы-

уатын фае, мьдрэ шьон гуаом цыфхэр ебгъэунэ-
хьулэнхэм пае ищыклагъэр аркъым икъэшынрэ
ицэнрэ уапылгыным ифитыныгъэ кыозытырэ
тхылгыпэ цыкыу нылэп.

ЯТФЭНЭРЭШЪХЬ

Кымафэр къэсыгъ. Дин мэфэкIэу жьамэ зыща-
гъэурэм иуахъти кыхьагъ. Петрачхэм адэжь етIуп-
щыгъэу джэгум изыфэгъэхьазырын щыкIощтыгъ.
Ным Iофыбэ иIагъ, тым ышъхьэ Iофыгъуабэхэм
зэтырачыщтыгъ, Евэ гушIом зерихьэщтыгъэ. Самко
зэкIэми ащыгъупшэжьыгъэм фэдагъ. Мыбжыхьэ
кыщегъэжьагъэу ащ хэти дэгущыIэщтыгъэп,
умышIэрэмэ щымыIахэм фэдэу. Шуфэсэу арихы-
рэм нахьыбэрэмкIэ кырагъэгъээжьыщтыгъэп,
зэхамыхы фэдэу зыкыфашIыщтыгъ. Ышыпхьуна-
хьыкIэ закъу нылэп Iахьылыгъэ хэлъэу ащ кыдэ-
гущыIэщтыгъэр. Пшъэшъэжьыем гукъэошхо иIагъ.
Шу къэзылгъэгуштыгъэ кIалэм ыцэнэу кыриIо-
гъагъ, ау ащ янэрэ ятэрэ кыфадэщтыгъэп ыкIи
кыщцэнэу Iизын кыратыщтыгъэп. Арыти, нэмыкI
пшъашъэ кыщцэнэу ащ тыриубытагъ. Пшъашгъэм
ыгукIэ изэкъуагъ, ащ пае зыми кыримыдзэрэ кIалэу
акIыб зыфагъэзагъэм ыгукIэ зыфикъудыищтыгъ.
Хьакъошчыжъ цыкIоу ыш джы охътабэ зыщигъа-
кIощтыгъэм ихьэщтыгъ.

Самко Ондрачикхэм адэжь джэмышхыхэр зэрэп-
шыщтхэ шыкIэм зыщыфигъэсэгъагъ ыкIи ыгу
етыгъапэу ахэр фэлэпэласэу ышыщтыгъэх. Ащ къа-
кIэкIорэ ахьщэр янэ ритыщтыгъэ шэф остыгъэхэм-

рэ щыгъурэ рищэфынхэу. Уахътэ илэ зыхъуклэ джурт лЫжъым дэжь кЮщтыгъэ.

– О зыфэгъэсэ къодый ары нылэп, – къыриЮщтыгъэ джурт лЫжъым, – етлэнэ зэгорэм сатыушЫнымкИэ улажьэу ухъуцт. Джащыгъум зэбгъэшлэгъэ пстэури къыпшъхьапэжьыцт.

Пчыхъэрэ Самко нахьыбэрэмкИэ Ондрачикхэм адэжь кЮщтыгъ ыкИи ащ къэтыфэкИэ зэрэшъхъэ-закъор щыгъушпэжьыщтыгъэ. Мы хымэ унэм есыфэ джэнэтым щылэу къыщыхъуцтыгъэ. Мыщ щызэхашлэщтыгъэ Тхэм и Гущылэхэм яшъыпкъагъэ зыфэдэр. КъащыгурыЮщтыгъ Пшъашъэу Мерэм гушлуагъоу зыхэтыгъэр ащ мырэуцтэу кыло зэхум: „Сэ спсэкИэ Зиусхъаным ииныгъэ щытхъушхор фэсэшЫ, сымыкЮдэу сыкъэзыгъэнэжьырэ Тхэм инэу сыщэгушлукЫ“ (Лука 1:46-47). Ондрачикхэм яунэ щыпсэуцтыгъэхэм агухэм, шъыпкъэмкИэ, Христосыр къыщыхъугъ ыкИи ящылэныгъэкИэ апэрэу зэрифэшъуашэу Христосыр кызыыхъугъэ Мафэр хагъэунэфыкИыщтыгъ.

А кЫмэфэ дэдэм Подгайскэм ишъузи кыгъэ-зэжьыгъ. Ащ дэжь лЫр фэтхэгъагъ къэкЮжынынэу елэлоу ыкИи, шъыпкъэмкИэ, къэкЮжыгъагъ. ЗэрэгушлЮщтыгъэм кыхэкИэу зэрэпэгъокИыщтыри ышлэгъэп, фишлэщтыри кыфэугупшысыщтыгъэп. Ежь бзылъфыгъэми игушлогъошхуагъ, зыфэмыщылэжьэу зэрэгъыщтыгъэм ар кыушыхъатыщтыгъ. Ащ кьинкИэ ышлэшъ ыгъэхъуцтыгъ ежьым, ешъуакЮм ишъузкИэ, джыри насыпыр дунаим щырилэу.

Джы пстэури нэмыкИэу гъэпсыгъэ хъугъагъэ. Игуащэ рэзагъэ, сабыйхэр узынчъагъэх ыкИи гушлубзыугъэх, тыдэкИи уплъагъэми лэпкИэ-лъапкИэу щызэлэхыгъагъ, унэжъ цыкЮр зэрэщытэу, гуфэбагъэр

ильэу кЫмафэм фытегэпсыхьэгъагъ. Ашхыщтыр Мартынрэ янэрэ яшпыпкъэу кьалэжыщтыгъ.

Шъузым илэжыпкIэ щыщэу зэIуигъэкIэн ылъэкIыгъэр кызыдихыжыгъагъэти, чIыфэу ателгыгъэр ащ лыпытэу зэкIэ атыжыгъ. Ащ нэмыкIэуи игуащи, исабийхэми, илIи щыгъын горэхэр къафищэфыгъэх, пщэрыхьапIэри хьакъу-шыкъухэмкIэ ыгъэкIэжыгъ. Сыдэу джы мыщ зэкIэри гоIоу кыщыпщыху хъугъагъа! Бэшагъа а унэр тхьамыкIагъом, нэпсым, имыкъуимыным янабгъоу зыщытыгъэр? Джы ошIэ-дэмышIэу илъэс имыкъукIэ ащ фэхъугъэ зэхьокIыныгъэр! Ар зэрэхьэламэтыр! Сыда ар кызыхэкIыгъэр? Емышъоныр ары! Цыфым зыкъишIэжыгъ. ДжынэпцI ешъуагъэм ыжашгъо кыдэзыжы, Зиусхьаным ыIэу шъыпкъэныгъэм фэпсэурэм ычIэгъ чIэуцагъ ыкIи ащ дэжым ишъузрэ икIэлэцIыкIухэмрэ кыфэкIожьхи, иунагъо насыпыр кыихьяжыгъ.

Мартын пчыхьэрэ ибын хэсэу егупшысэщтыгъэ: „Мыщ фэдэ гушъуагъоу ыкIи насыпыгъэу сэ симызакъоу зэрэунагъоу тиIэр ешъопIэ-шъонкIэ, джынэпцI шъхьэгъэуназэкIэ схьожыщтыгъэх. КIодыпIэм ащ сыкызэрэрищыжыгъэмкIэ щытхъур Тхьэм ифэшъуаш!“

ЕшъокIо купэу зыхэтыгъэр Мартын бэшагъэу щыгъупшэжыгъагъ. Джы ащ кызэриугъоилIэрэ цIыфхэр нэмыкI шъыпкъагъэх. ИIахьылхэр, инэIуасэхэр, игъунэгъухэр мэфэкI мафэхэм иунэ цIыкIу изы къэхъуштыгъэх. Ащ фэдэ зэIукIэгъухэм, зеришэнэу Мефодие зыгорэм къащыфеджэщтыгъ, нэужым а кызэджагъэм тегушыIэжыщтыгъэх. ШIэхэу нэмыкI унэхэми Мефодие арагъэблагъэу хъугъэ.

– Мефодий, кызэрэсщыхъурэмкIэ, ягъогу техьан-

хэу пцлашхьохэр кьэзэрэугъоихэу фежьягъэх, — зэгорэм Самко кылуагъ. — Мэзым тыщылэзэ кьэплогъагъ зэкIэ тикъуаджэ зэрэщытэу Тхьэм ибзыу купэу зэрэугъоин фаеу ыкIи тэ ащ ублапIэ фэтшынуэ. Джы, сымыгъуащэрэмэ, Иофыр ащ фэклон фае.

— Къин, Самко. ХьаолыекIэ алуагъэп: „ЩыIэныгъэм икьэлапчъэ зэжъу, ащ клорэ гьогури бгъузэ. Ар кьэзыгъотхэрэри макIэ“. Кю, зыгорэу хъун. Тыгу дгъэкIодынэп. Цыфхэм лъагъор ядгъэльэгъушт, зыгорэкIэ Исусыр зэрыклогъэ гьогум рыклонэу фае кьахэмыкIымэ, ащ пае кьэтымыгъанэу тэ илъэуж тырыклон фае. Ащ хэти рилуагъ: „Сауж кыхь!“ О, оры шыпкъэр ыуж ихь. Христосым а игущылэ зэкIэми апэу оры зыфэгъэхьыгъэр, етIанэ адрэхэм афэкIо.

А тхьамафэм Мефодие иунэ пэлухьащт псэолъапхъэхэр Ондрачикхэм кьащэщтыгъэ: гъатхэм ехьулIэу ащ ишын фежъэнхэу арыгъэ. Нахьыпэ рапшIэу Мефодие зэкIэ ыгъэхьазырыгъ, луашхьэр луахыгъэхагъ. Чырбыщэу ищыкIэгъэщтым фэдици шыгъэхагъэ. Унэ лъапсэ ашыщт, мыжъо гъэчъыгъэхэри афырикъущтыгъэх. Унашхьэм тыралъхьащт гьуржъыри нахь пасэу къащи, Ондрачикхэм адэжъ щызэтыралъхьагъ. Мэзыми пчэгъу зыхашыкIыщт чъыгныбжыкIэхэр кыщыраупкIыгъэх: зэкIэ ихапIэ зэрэщытэу чэукIэ кьэшIыхьэгъэнэу Мефодие фэягъ.

Пчэдыжъ горэм Ондрачикхэм кьэбар гухэкI къалъыIэсыгъ. Япхъу Аннэу зилI игъусэу Америкэм щыпсэущтыгъэм кьытхьыщтыгъ ишъхьагъусэ уз хьылъэ кьызэреузырэр. Ар нэшъу шыпкъэ мыхъуным пае ядэжъ псынкIэу кьагъэзэжъын фаеу Iазэм ылъытэщтыгъ. Ащ пае сымэджэщым лIыр кьызэрэчатхыкIыжыгъэм тетэу гьогум кьытехьажъынхэу загъэхьазырыгъ.

Нахь пасэу а' къэбар гомылур къалуклэгъагъэмэ, ахэр лъэшэу ыгъэгумэкIыщтгъагъэх гъэнэфагъэу. Ау джы Тхъэм елъэIунхэу зызагъасэм, моуштэу алуагъ ныIэп:

– Тхъэм шIоигъор ары хъуштыр! Зиусхъаным арэуштэу хъунэу игъоу ылъэгъугъэмэ, а ушэтыныр тшэчышт.

А тхъемафэ дэдэу Петрачхэм янысэщэ джэгугу зыщыIэнэу щытыгъэм ыкIи ежъ Ондрачикхэри зыщырагъэблэгъагъэхэм тэфэу махъулъэ сымаджэмрэгъогум апхъоу сымаджэ техъухъагъэмрэ къэсыжъыгъэх. Доркэ джы джэгур шIоIофыжъыгъэп: унэм IофшIэнэу илъ кортыр ерегъэцэкIэшъури арыгъэ ныIэп зыфэягъэр! Мефодие адэмыпсэуштыгъэмэ, зэрэзекIоштгъагъэхэр ахэмкIэ къэшIэгъоягъ. ЕтIани анахь Iофыгъэр IэпыIэгъукIэ зыщыгугъынхэ зэрэщымыIагъэр ары.

Апхъу Аннэу къэкIожыгъэм ыгъэшIагъоштыгъэ: хэта нэжъ-Iужъхэм ащ фэдэу къафэгумэкIэу адеIэррэр? Джашыгъум Доркэрэ янэрэ, тыри зарахэтэу, Iофыр зытетым ар щагъэгъозагъ, раIотагъ Зиусхъаным чыракIоу къафигъэкIуагъэр зыфэдэр. Юсыф – Аннэ илIи, чыракIор зыфэдэр ыгъэшIагъоштыгъэ. Ащ пае ыIоштыгъэ:

– Ащ ымакъэ сэ синэIуас, зэгорэм ар зэхэсхыгъагъэм фэдэу.

– Хэта зышIэрэр! Шъо мызэу-мытIоу шъузэIукIэгъэнкIи мэхъу. Тэри ар къыздикIыгъэр тшIэрэп. Ныбжъи ежъым икъэбар тегушъыIэу къыхэкIыгъэп. Ау ащ къыIуатэхэрэмкIэ къыбгурэIо дунаим бэ зэрэщилъэгъугъэр.

Тхъаумафэр – Петрачхэм яджэгугу зыщыIэшт мафэр къэсыгъ. Джурт лIыжъыр иунэжъ цIыкIу ит

хьаку фабэм кІэрысэу щыІэныгъэм егупшысэщтыгъэ. Пчъэхэри шъхъангъупчъэхэри зэрэфэшІыгъагъэх нахъ мышІэми, зиджэгухэм адэжь кыщыІурэ орэдышъохэмрэ мэкъамэхэмрэ зэхэугуфыкІыгъэу лІыжъым кылтыІэсыщтыгъэх.

ОшІэ-дэмышІэу пчъэр кыІуихи, Мефодие кы-хъагъ.

– Къеблагъ! – гушІуагъэ лІыжъыр. – Сикъэбар зэбгъэшІэнэу укъэкІуагъ, ара! Шъо шъуиунэкІэ Іофхэр сыдэу щытха?

– ТхъэмкІэ щытхъу. Джы нахъ шІуІо хъугъэх. ІэзакІом кызэриІуагъэмкІэ, гъатхэм ехъулІэу хъужышэнэу ары, адрэ шъузэу Аннэ къэтэджыжыпагъ, зэрэкІочІаджэмкІэ джыри тІэкІу мэтхъаусы-хэми.

– КъедэІу Мефодий, моу укъихъаным ыпэкІэ сыщысэу сегупшысэщтыгъ: сыда джы узэрэхъущтыр? Ондрачик ыпхъурэ ащ илІырэ кыфэкІожыгъэх ыкІи ахэр шІэхэу хъужыщтых, нэужым лІыжъныожъхэм Іахъом щэхъу ямыщыкІэгъэжынкІи мэхъу.

– Іо хэлъэп. ЧырэкуитІумэ яз атІупщыжыын фаеу хъуцт. Арышъ, сэ ахэмэ адэжь сызэрэщыІэжыщтыр гъатхэм нэс ныІэп. Шъыпкъэр пІощтмэ, джыдэдэм ащ фэдизэу сэ ахэмэ сырящыкІэгъэжъэп. Джыдэдэми сыІукІыжыын слъэкІыныгъи, ау псэолъэшІыным ыуж сихъэгъах, етІани нэмыкІ Іофхэри сиІэгох.

– Сыдэу хъумэ уІукІыжыщт? – кыыхэкуукІыгъ лІыжъыр. – Сыда узыкІыІукІыжыщтыр? Сыда тэ тшІэщтыр, сыда тищыІэкІэщтыр о утхэкІыжъмэ? НэмыкІхэм ар ащ фэдизэу къащымыхъункІи хъун, ау Давид лІыжъыр сыдэу хъуцта – ар гум кыиунэмэ?

– О сэ сыогъэлъапIэу ара ащ кыкIырэр? Шу сыолъэгъуа? – Мефодие лIыжъым IаплI рищэкIыгъ, Давид игухэки ышъхэ кызыщыфырихыгъагъэм зэришIыгъагъэм фэдэу.

– Ащ укыкIэмыупчIэжъ! О слъэу жъы хъугъэр кысфэбгъэфэбагъэмэ, сыдэуштэу сыгу шIу уимылъэгъун ылъэкIына?

Унэм рэхъат щыхъугъ.

– КъэошIэжъа, силъапIэу Давид, бжыхъэм узэрызгъэгугъэгъагъэр?

– Зыгорэ кысфэпIотэнэу кызэрэсэпIогъагъэр ара? Ар сэ дэгъоу къэсэшIэжъы ыкIи бэшIагъэу сыкъежэ кысфэпIотэнэу.

– Арымэ, ащыгъум сэ кыпфэсуатэмэ сшIоигъу шIу узыкIэслъэгъурэр.

– Сэри? Сэ кызэрэсшIошIырэмкIэ, о зэкIэри шIу олъэгъун фае, ар Христосым унашъо кызэрэпфишIыжыгъагъэм тетэу.

– Щэч хэлъэп, сыда зыпIокIэ Зиусхъанэу Христосым ар унашъо кытфишIыгъ мыщ фэдэ гущыIэхэмкIэ: „Ти Къэгъэнэжъако джуртхэм ащыщын фае“. Ау сэ шIу узыкIэслъэгъурэр цIыфэу узэрэщыт закъор арэп. Шу узэрэслъэгъурэр нэмыкI шъыпкъ. Ар шIушIэгъабэкIэ зичIыфэ стелъыгъэ джурт горэм кысфыщинагъ.

– Сыда къапIорэр? – игъэшIэгъуагъ лIыжъым. – Зыгори кызгурыIорэп. КысфэIуат нахъ зэхэугуфыкIыгъэу.

– ОшIа, сэ илъэсыбэрэ Тхы Христоси кысымыд-зэхэу дунаим сытетыгъ. Ныбжъи сегупшысэщтыгъэп мыкIодыжыныпсэ зэрэсиIэм ыкIи сызылIэрэ нэужым зэкIэ къэзгъэшIагъэмкIэ кызэрэсэупчIыщтхэм. ЗэкIэри зэрэпсэурэм фэдэу сэри сыпсэуш-

тыгъ. Ащ нэужым сигъашІэ зыфэдэ шъыпкъэм сыщызыгъэгъозэгъэ ыкІи Христосыр кызэрэ-згъотыщтыр сэзыгъэшІэгъэ джурт горэм нэІуасэ сыфэхъугъагъ. Ащ сыфигъэсагъ Тхъэм Ыкьо шІу зэрэплъэгъуштым ыкІи кызгуригъэІуагъ тэ, цІыфхэри, Тхъэм ибынхэу тыщытынхэ зэрэфаер... Джы ар псэоу щыІэжьэп, Зиусхъаныр къеджи, Ыдэжь ыщэжьыгъ.

– Ар джуртыщтыгъэу, ау ащ пае къэмынэу о Христосыр зэхэпшыкІыным ыкІи Ар шІу плъэгъуным уафигъэсагъэу ара кызэрэпІуагъэр? – гъэшІэгъон щыхъоу къэупчІагъ лЫжьыр.

– Ары, ар джуртхэм къахэкІыгъэу джурт шъыпкъэу щытыгъ. Ащ джуртхэм Христос икъэбар аригъэІуштыгъ. Ащ ищыІэныгъэ зыфигъэшІушІэщтыгъэр Христос, КъэгъэнэжьакІор, кызэрэкІогъахэм икъэбар ахэм афиІотэныр ары. Ащ цІыфхэм агуригъэІуагъ япсэкІодхэм афыкІэгъожьыхэмэ, мыкІодхэу Тхъэм ахэр кызэригъэнэжьыщтхэр. Исус илъэпкъ зэрэдэпсэурэр, джыри Ар дунаим кызэрэкІожьыщтыр, ау мызыгъэгум зэкІэ цІыф лъэпкъым пае кызэрэкІощтыр зэхаригъэшІыкІыщтыгъ ащ.

– Ащыгъум ар джуртыгъэп ныІа! Ар чыристанэу щытыгъи!

– ИшІошхъуныгъэкІэ чыристанэу щытыгъ, ау илъэпкъыкІэ джуртыгъ. ЫкІи ар рыгушхоштыгъэ зэрэджуртым. Ащ Тхъэм щытхэу фишыщтыгъ а цІыф лъэпкъым зэрэщыщым пае. А цІыф лъэпкъэу Исус зыщыщым Тхъэм инэфынэу шъыпкъэр адрэ цІыф лъэпкъэу щыІэхэм алъыгъэІэсыгъ.

Ар цІыф насышышІоу щытыгъ, ау ыгъэцэкІэн ымылэкІыгъэ гугъэпІэ-хъопсапІэ иІагъ. Ар гукъао щыхъуштыгъ. Джащыгъум сыд фэдиз къин теслъагъоми

ар зыкІэхъопсыщтыгъэр фэзгъэцэкІэнэу гушыІэ ес-
тыгъагъ. Ащ цыхъэшІэгъу сишыІыгъ ыкІи Тхъэм сызэ-
ригъэлъэкІыгъэм пае сэри ар згъэщІагъэп.

– Ар сыд фэдэ гъэгугъэу щытыгъа? – гуцафэ горэ
зэришырэр къыхэщэу лыжъыр къэупчІагъ ыкІи
зэхихырэр ыгъэшІагъоу иныбджэгъу ныбжыкІэ
къыІуплъагъ. Ар непэ нэмыкІ шыкІ къызэ-
рэгущыІэштыгъэр: умышІэрэмэ Ондрачикхэм ячы-
ракІоу щымытыгъ пІонэу ыкІи ахэмэ афэмыла-
жъэштыгъэм фэдэу.

– Пшъэрылгъэу къысфашІыгъагъэмкІэ укъысэуп-
чІы, ара?.. Іофыр зэрэщытыр ошІа, ащ лгъэшэу
ыгъэлъапІэу, зэкІэми анахышІу ыльэгъоу, ау ныб-
жыи ымыльэгъугъэу зы нэбгырэ дунаим щыриІагъ.
Ар зэримыльэгъугъагъэр ары гукъаоу иІагъэр. Исус
тымыкІодэу тыкъызэригъэнэжъырэм икъэбар ащ
фихъмэ шІоигъуагъ, ау фызэшІокІыгъэп: ышІэшты-
гъэп а цыфыр зыдэщыІэ чышІэр...

– Адэ ар о къэбгъотыгъа?

– Къэзгъотыгъ ыкІи...

А охътэ дэдэм тефэу нэфынэшхом унэ кІоцІыр
къызэлъыгъэнэфыгъ ыкІи гъогы-кІыи макъэхэр къэ-
Іугъэх. Мефодиерэ Давидрэ къызыщыльэтыгъэх.

– МокІэ тхэмыкІагъо горэ къыщыхъугъ! – джур-
тым щагумкІэ Іапэ ышыІыгъ.

– Ары, ащ зыгорэм къыщыкІэнагъ! ХъяркІэ, сэ
ащ сычъэщт, – ыІуагъ Мефодие.

– Тыдэ? МашІоми?

– Ары адэ! Ащ пстэури щешъогъаехэкІэ енэгугъо.
Зыгорэм остыгъэр ыгъэукІорыегъэн фае, Іэпы-
Іэгъу зыфэмыхъужышъурэ Самко ахэмэ ахэтымэ...

– УмыкІу! – Давид ар зэтыриІэжэнэу пылгыгъ, ау
Мефодие ыІэ лыжъым ІэкІитхъи, унэм къилъэтыгъ.

ШъышкѣмкІэ, джэгум тхъамыкІагъу кыщыхъу-
гъэр. Псэлъыхъом иныбджэгъу ешъогъаехэм ащыщ
горэм ыгу къэкІыгъ кыпцІэ аркъэу лагъэм машІо
зыщыкІэдзагъэр джэгу Іанэм кытыригъэуцонэу.
Іанэм дэжь ар щыцІанлыи, аркъэу стырэр псэлъы-
хъомрэ Іанэмрэ къатырикІагъ. НэгъэупІэпІэгъу
закъокІэ псэлъыхъо насыпынчъэм иджанэ мыстхъу
машІом фэдэу кызэкІэнагъ, Іэнэтехъори машІом
зэлъиштагъ. Бырысырышхом зыкыІэтыгъ. Ащы-
щхэм пчъэмкІэ задзыгъ, нэмыкІхэр шъхъангъуп-
чъэмкІэ кыпкІыщтыгъэх. Къэзыщагъэр куом хэтэу
лъаІоцтыгъэ ІэпыІэгъу фэхъунхэу, лыузымрэ гузэ-
жъогъумрэ къахэкІэу Іанэм дэпкІэягъ, нэужым
къепкІэхыжыгъ, джэхашъом зытыридзи, мэшІоб-
зыир зыпиутыным пае зыщигъэукІорэу ригъэжъагъ.
НысакІэм ащ ыдэжкІэ зидзыгъ ежъ ыІэхэмкІэ
машІор ыгъэкІосэнэу, ау ипшъэшъэгъухэм ар ыбгъу-
кІэ кІэралъэшъунэу игъо ифагъэх.

Нэбгырэ заулэмэ зыкъашІэжыи, Іанэм псы тыра-
кІэу аублагъ, нэмыкІ ешъуагъэ горэм аркъ бэ-
шэрэбыр кышти, ащ итыр псэу кышІошІыгъэти,
машІом пикІэу ыублагъ. Нахъ лъэшыжыыхэу
мэшІотхъуабзэм джыри зыкыІэтыгъ.

Ащ дэжыым Мефодие унэм кыльэдагъ. Ащ
ыІыгъыгъ шъхъэрыхъошхо гъэуцІыныгъэ ыкІи
мэшІобзыим зэлъиштэгъэ псэлъыхъом кІэрылъади,
пытэу ар кыырищэкІыгъ ыкІи ащ дэжыым машІор
кІосагъэ. Ау унэ кІоцІым машІор нахъ макІэ
щыхъуцтыгъэп. Куом хэтэу цІыфхэр унэм кыльэ-
тыщтыгъэх. Іугъо Іужъумрэ стырымэ Іаемерэ чыир
зэпаубытыкІыщтыгъ ыкІи ерагъэкІэ пстэуми ашъхъэ
унэм кырахахыжыщтыгъ.

НысакІэр мэхыгъэу унэм кырахахыгъ, къэзыщэрэ

кIалэр Мефодие кырилгэшугъ ыкIи шагум дэтыгъэ цыфхэм кьаритыгъ. ЕтIанэ ежыр икIэрыкIэу унэу стырэм илгъади, шъхьангъупчъэхэр фишыжыгъэх. МэшIобзыйхэр бгъу пстэумкIи ац кылыгыбанэцтыгъэх ыкIи щынэгъуагъэ ежымы кыкIэнэнкIэ. ЗыгъэпсынкIэгъэн фэягъэ. Арыти, псынкIэу унэм зыщиплыгыгъэ. КыпщIэм хэшIыкIыгъэ аркъ бэшэрэбитIу ылгъэгъугъэти, ахэр кыпхъуатэхи унэм кылыгъэтыжыгъэ ыкIи пчъэхэр зэфышыжыгъэх. Ац кыпэгъокIыгъэхэу къачъэщтыгъэх Петрач лыжымырэ нахъ мыутэшъуагъэхэу цыфхэм ахэтыгъэхэмрэ псыр зэрыз шалгъэхэр алыгыгъэхэу.

– Тыдэ шъухъыра мы псыр? – Мефодие ахэмэ якууагъ. – Псым машIор мызыгъэгум фэгъэкIосэщтэп. Аркъэу икIутыгъэ щыIэмэ, ар остыфэкIэ ежэгъэн фае. ЕтIанэ дгъэкIосэн тлгъэкIыщт. Нэужым гъэкIосэным ыуж уихъэмэ хъуцт. ТхэмкIэ шыкур, мы бэшэрэбитIур кысхынэу Ар IэпыIэгъу кызырэфгъэхъугъэм пае. Армырмэ, машIор алыIэсэу ахэр кыгъэзогъагъэхэмэ, хъун ылгъэкIыщтыгъэр кызышIобгъэшIынкIэ шынагъо.

Ары, джэгум кыпыкIыгъэр тхьамыкIагъу. ЗэкI Iоми хъунэу ац къекIолIэгъагъэхэм ящыгъынхэр ыгъэкIодыгъэх. Мыдрэ къэзыщэщтыгъэ кIалэр армэ! Псэлгыхъо тхьамыкI! Ар зэрэхэстыхъэгъагъэмкIэ угу ыгъэкIодыщтыгъэ уеплгъынкIэ. Насыпгъэшхоу щытыгъ мэшIобзыир унэ кIоцIым кызырмыкIыгъэр, ар жыр зэримыкъуцтыгъэм пае Iугъом зэрэхэкIосахыжыгъэр. Ауцтэу хъугъэми, унэм итыгъэр зэкI Iоми хъунэу хэстыхъагъ. Ежъ унэр зэрэпсаоу къэнэгъагъ ныIэп.

– Зыпари къэнэжыгъэп, къэзыщэрэ кIалэри хэстыхъаныгъи ац дэжыым Ондрачик ичырэкIо кIалэ

кыыримыхылылэггагэмэ, – яцыхэ телгэу бэрэ зэкІэ-
ми кыаІощтыгэ.

Бэрэ а джэгум зыфаггэхэзырыггаг, ау ащ шы-
хуггэр ащ нахы нахыбэрэ агу кэкІыжыщтыг.

БлэкІыггэ тхэмафэм Петрач ишгуз нюом игу-
нэггухэм ариІощтыгэ:

– Ондрачикхэр Тхэм иггогу техаггэх, ау ахэмэ
яунэ сумаджэр изыбз. Енэгуягго, Тхэм иггогу зэрэ-
техаггэхэм макІэу ишгуаггэ кыакІокІэ, зэхьокІыггэ
афэхуггэу пІон плэкІыщтэп!

Джы ежым иунэ тхамыкІаггөр изыбзэ хуггэ,
ар кызыхэкІыггэр а унэм исхэм Тхэм иггогу
техаггэхэу е Тхэм кытырильхаггэу пщыныжкІэ
арэу пфэІохэнэп. А ІофымкІэ Тхэм игугуи пшы
хунэу шытыггэп. Тхэр арэп яджэгу хэтынэу кы-
раггэблэггаггэр, ащ ычІыпІэкІэ кыраггэблэгга-
ггэхэр шэйтанырэ аркымрэ арых нахкІэ. Ащ
хьантхупс фаггэхэзырыг, ау ар стырыщэу кы-
чІэкІи, пстэури зэхистахыггэ.

Анахэу Іаеу ыстыггэр кэзыщггэ кІалэр
ишгупщ иггусэу шэитан шьоныр кызщаггэхэзы-
рыщтыр унэггуакІэм кыщызеІузыхынэу ыкІи зэрэ-
кыуаджэу зыггэунэзэн зыгу хэльыггэр ары. Ар
кынышхо хэтыг. Чэщи мафи гупсэф ымыгготэу
лыузым ыггэкуощтыггэ. Унаггом исхэм ІэзакІом
сид кыфыритхыкІыггэми, нюо Іэзэ зэфэшгха-
фхэм зэкІэ кыраІощтыггэри рашІэфыщтыггэ нахь
мышІэми, иІоф нахышгу хуощтыггэп.

Ящэнэрэ мафэм Мефодие ибысым Ондрачик
ыдэж кэкІуагг ыкІи моущтэу кыыригуагг:

– МэфищкІэ сытгупщ. Петрачхэм адэж сыщы-
Іагг, сумаджэм зэрэдэзекІохэрэр зэбламышгумэ
узым кыыхэкІэу ышгхэ зэкІокІыщт е лІэщт. Сэ ащ

сыкІэрысынэу сыфай. СыптІупщымэ, сэ сшъхъэкІэ ащ сынаІэ тезгъэтыщт ыкІи сыкІэлъырысыщт.

– Тхъэр гъусэ къыпфэсэшІы! КІю. Щэч хэлъэп зэкІэми анахъышІоу о ащ укыдеклокІын зэрэплъэкІыщтым. Сигуапэу сэ сшъхъэкІэ уилоф зэшІосхын, кІэлэ сымаджэм уишІуагъэ ерэкІыри ары ныІэп. Лъэшэу гукъао хъуцт ныбжьыкІэр ащ илІыкІымэ.

Мефодие унэм икІыгъ. Петрачхэм адэжь кІуи яунэ зехъэм, зэкІэ ащ исыгъэхэр лъэшэу гушІуагъэх кызыфэкІуагъэр зарелом. ЗэкІэми анахъэу гушІуагъэр ІэзакІоу кІалэм икъулайныгъэрэ игульытэрэ псынкІэу гу къалъызытагъэр ары. А сыхъат дэдэм ІэзакІом унашъо унагъом фишІыгъ иІэпыІэгъу кІалэу къэкІуагъэм ишІэ хэмылгъэу сымаджэм зыгорэ Іэзэгъу уц рамытынэуи зыпари рамышІэлІэнэуи.

А сыхъатым кыщыублагъэу Іофыр нахъышІоу кІэкІы хъугъэ. Сымаджэм кызэхишІэщтыгъэ джы нэмыкІыІэхэр кызэрэнэсыхэрэр ыкІи нахъ рэхъат хъугъэ. ЦыхъэшІэгъоу ыкІи ІорышІэу рашІалІэрэм къезэгъыщтыгъэ.

Ары шъхъаем, мэфищыр мэкІаллоу кычІэкІыгъ ыкІи тхъэмэфэ псэум кыкІоцІ Петрачхэм адэжь Мефодие щыІэн фаеу хъугъагъэ. Петрач ишъуз ежъым ышъхъэкІэ Ондрачикхэм адэжь кІогъагъэ ыкІи джыри мэфэ заулэкІэ Мефодие ядэжь кыгъэнэнэу ялъэІугъ.

– Тхъэм ихъатыркІэ сыолгъэІу, сигъунэгъу лъапІ. Ежъ Тхъэр ары уичыракІо мэлэІич-гъэхъужьякІор игъусэу кытфэзыгъэкІуагъэр. Ащ итхъэмэфэ лэжъапкІэ, Іо хэмылгъэу, тэ кыоттыщт.

Ондрачик къеуцоллагъ гъунэгъухэм адэжь иІофышІэ кыгъэнэнэу, ау лэжъапкІэр кыратыжъыныр ыдагъэп.

– ТхьамыкІэгъо уахътэм ар къош ІэпыІэгъоу орэхъу ыкІи ащ паекІэ пкІэ къаЫпхыныри псэкІод хъун. Арышь, сигъунэгъу, ащкІэ сыбгъэдэІонэуи упымыхъ. Хъау, хъау, ащ фэдэ ІофкІэ ахъщэм игугъу пшы хъунэу щытэп. Мефодие чэци-мафи имыІэу шъуисымаджэ къызыкІыдекІокІырэр къыпэблэгъэ цІыфым шульэгъу къабзэ зэрэфыриІэм пае. Ащ фэдэ шульэгъум пае мэфэ лэжъапкІэр аЫпхы хъуна?

Тхъемафэм ыкІэм сымаджэр ылъакъохэм атеуцон ылъэкІэу хъугъагъэ ыкІи изытет джы бэкІэ нахы-шу зэрэхъугъэм гу лъытэгъоягъэп. Ары пакІошь, Іоф тІэкІуи ышІэн ылъэкІыщтыгъ.

– А пстэумкІи, Мефодий, оры зишуагъэ къысэзыгъэкІыгъэр, – Петрач имэхъулъэ ныбжьыкІэ ынэп-сыхэр къышуакІохэзэ кІалэм къыриІоцтыгъэ. – МашІом сыкъыхэпхыжьи о сыкъэбгъэнэжьиыгъ ыкІи сиузи бгъэхъужьиыгъэ.

Петрач нэжъ-Іужъхэми дэкІогъэ бзылъфыгъэ ныбжьыкІэми Ондрачик ичыракІо фашІэжьищтыр ашІэщтыгъэп.

– Сэрэп шушІэр зифэшъуашэр Тхъэр ары нахъ, – пшІошь ыгъэхъоу Мефодие ариІожьищтыгъ. – Щытхъур ащ паекІэ тІэтын. Тхъэми тежъугъэлъэу тызэгъусэхэу. НэужкІи тхъэлъэІур зыщыдгъэгъуп-шэнэп.

ЫкІи Петрачхэм яунагъокІэ апэрэу зэгъусэхэу Тхъэм зедельэІугъэх. Агу къыдеІэу, шІошъхъуныгъэ фыряІэу, агу физэлухыгъэу Тхъэм ищытхъу аІуатэщтыгъ.

Самко гушуагъом зэльищтэгъагъ.

„Тэ типцІашхъохэр къэзэрэугъоигъэх Тхъэм дэжъ быбынхэу, – егупшысэщтыгъ ар. – ЫкІи тиунагъо

джы зы зышырэр шхэн закьомрэ ИофшІэн кьоды-
емрэ арэп, Тхьэм агукІэ зыфащэи зэрэхьугьэри ары“.

Ары, мы „щІэшхьо отэрыри“ гьогу тэрэзым те-
хьягь, ау сыд фэдэ уасэкІэ? ...сыд фэдэ кьиныгьохэр
ыкИи хьэзабхэр ащ пае зэпачынхэ фаеу хьугьагьа?

ЯХЭНЭРЭШЪХЬ

Кымафэр икИи, гьатхэр кьэсыгь. КьэкІуагь ыкИи
джыри кІожьыгьэ бзыу шІагьоу, быбатэу, оред кьэ-
зылоу, гур зыгьэчэфэу, етІанэ нэгьэупІэпІэгьу закьо-
кІэ ошІэ-дэмышІэу кІодыжьырэм фэдэу.

ИльэситІукІэ узэкІэІэбэжьмэ, Рузанскэ Мефодие
Ондрачикхэм адэжь кьызэкІом зэрэщытыгьэм
фэдэу джыри тыгьэнэбзый стырхэм кьагьэплгырэ
дунаим лэжьыгьэхэм ягьо кьыщыхьугь.

Ондрачик имахьулэ бэшІагьоу хьужьыгьагьэ
ыкИи джы щэдэжгьошхэ ужым унэ пашгьхэм итэу
ар ишьуз кІыгьоу Америкэм ежьэным ыпэкІэ
Іошгьхэ теплэаджэр зыдэщытыгьэмкІэ плээщты-
гьэ. Іуашгьхэр джы щыІэжьыгьэп, ащ ычыпІэкІэ
чьыгхэтэ шІагьоу чэу шхьонтІэ дахэм фэдэм кьыу-
цухьэщтыгьэ унэр щытыгь. Ар иныгьэп, ау шхьа-
ныгьупчэ шьуамбгьохэр хэлгыхэу, кІэракІэу гьэп-
сыгьагьэ. Кьуаджэм ащ фэдэ унэ гори дэтыгьэп.

Хьугьэр пшІошъ гьэхьугьае! – Ондрачик имахьу-
лэ ыгьэшІагьощтыгь. – А кьамцІыч гомыІум фэдэу
тапашгьхэ итыгьэм рэхьатэу тэ теплэу тыщысыгь
ыкИи зи етшІэщтыгьэп. Мыдрэ Мефодие кьынышхуи
тыримылгьагьоу а зэкІэри унэ дахэкІэ зэрихьокІы-
гьэ. Сынэгу кьыкІэзгьэуцожьын слээкІыгьагьэмэ

къафьдэкІыгъ; ятІонэрэмкІэ, бэ пәлухьягъэр махъу-
лъэм иелэзэн, ыкІи, ящэнэрэмкІэ, зэкІэри икІэры-
кІэу зыпкъ игъэуцожьыгъэн фэягъэ. Тхъэм зэриІо-
нэу, сатыушыпІэкІэ агъэнэфэгъэгъэ унэр къызэте-
нагъ, ущыпсэун плъэкІынэу щытыгъ. Мыдрэ унэу
джэгур зыщыкІуагъэм икІашъуи, ипчъэхэри, ишъхъа-
ныгъупчъэхэри икІэрыкІэу шыжьыгъэнхэ фэягъэ.

Гъунэгъухэр щыгъуазэ хъугъэх Петрач Мефодие
зэрэзэгъыгъэ иунэ ежъ зэрэщыпсэуцтым имыза-
къоу, Самко зэрысыщтыри, сатыу зыщишыщтыри
щигъэпсынхэу.

Давид лЫжьыр къэшІэжьыгъоягъ. Ар нахъ ныб-
жьыкІэ хъужьыгъэм фэдагъ, тыдэкІи игъо щифэщ-
тыгъэ упчІэжьэгъу афэхъунэуи, ІофкІи ишІуагъэ
къэгъэкІонэуи. Цыфхэм агъэшІагъоцтыгъ ац фэдэ
зэхъокІыныгъэу мо джурт лЫжьым фэхъугъэри.
НахъыпэкІэ ац зы гущыІи къыІоу зэхэпхыныгъэп
шІуфэс кІэкІырэ гущыІэхэу „ары“ „арэп“ афэшъ-
хъаф. Джы ар гущыІэрые хъугъэ ыкІи пстэуми афэ-
нэгущІу. Ынэгу шъо тэрэз къытехъажьыгъ ныбжьы-
кІэм фэдэу, ежъыр зэрэщытэу къэраб хъугъагъэ нахъ
мышІэми.

– ГъэшІэгъонэу зэхъокІыгъэ хъугъэ! – аІоцтыгъ
къэбарзехъэ бзылъфыгъэхэм. – КъыхэкІыцтыгъ
ушІоижьыгъу, чэпатхъэу ар хэтыщтыгъэу, джы ар
къэбзэ зэпыт, щыгъын дэгъу фэшъхъафи къызы-
щильэу плъэгъуцтэп.

Ар зишІуагъэу щытыгъэр Подгайскэм ишъуз
арыгъэ. Джурт лЫжьым фэдэцтми, фэгыкІэцтми
зыкІи щымэхъашэцтыгъэп. Бзылъфыгъэр пстэуми
алгышплъэцтыгъ ыкІи Давид иунэжъ цІыкІуи пылъы-
нэу уахътэ къыхигъуатэцтыгъ: ац идэпкъыхэр
кІиижьыгъэх, плэкІэлгыхэр ыгыкІыгъэх, зэригъэзэ-

фэжыггэх. Нахыбэу бзыльфыггэхэр зыгпаэщтыггэхэр джы Мефодие кырыкЮщтыр арыггэ. Ар Ондрачикхэм ячыракЮу щэтыфэКЮэ пстэуми зэфэдэу афыщтыггэ. Ежым иунэ зычЮхьяжыыхэКЮэ теплын зыкызэришЮщтым, зыфэпЮн фэдэхэр агу кыххэщтыггэх. Ондрачик ыпху кыщээн шыуа? Аущтэу хуггаггэмэ, Ондрачик лэшэу игопэныгы.

Джауцтэу гунэггэу бзыльфыггэхэр Юоржъорыщтыггэх ыКЮи аЮорэм шыпкгаггэ гори хэлыгы. Ондрачикхэм махульгэКЮэ пхэтэпэмых ашЮэныеп ячырэкЮаггэр. Петрачышг, гушЮозэ ащи иятЮнэрэпху кыдиггэКЮныгы. Ау ежг Мефодие ац егупшысэщтыггэп. Ондрачикхэм апхэуу унаггэо исым ыЮощтыггэ ежхэм адэжг кэкЮаггэу Мефодие зэгорэм Самко пае Доркэ щыдэгущыЮаггэу.

– Самко иЮэпкы-лэпкыкЮэ ац фэдизэу мыпытэми, – Мефодие ибысымыггэм риЮощтыггэ иныбджэггэу пае, – Тхэм ынэшЮу кыщифэу, сатыушЮныр зыриггажгэКЮэ, амал иЮэу хуцт ишгужи ибыви ыЮыгынхэу. Самкоуи Дорки Тхэр шЮу алггэу ыКЮи зэгурыЮохэу Тхэм инабггэо екЮурэ ггогум рыкЮощтых.

Нымрэ тымрэ кэезэггыггэх апху Самко даггэКЮнэу, ежг Доркэрэ Самкорэ ацКЮэ бэшЮаггэу зэзэггыггахэхэу щытыггэх. Доркэ ггэшЮэггон кыщыхуцтыггэ закъор Юаушгххэр Юахы зэхум зэрадЮэпыЮаггэр, джы а чышЮэм щаггэуцуггэ унэм щыпсэунэу зэрэхуцтыр ары.

– Дунаем пстэури ггэшЮэггонэу зэрэщызэкЮэллыкЮохэрэр, – аЮощтыггэ гунэггэу бзыльфыггэхэм. ыКЮи ахэмэ тэрэз зыфэЮощтыггэр.

ЯБЛЭНЭРЭШЪХЪ

Джыри гэмэфэ пчыхъэ шлагъор чыгум кышь-хъарыуцогъагъ. Тыжын Іудэнэкіэ псыгъохэмкіэ мазэм инэфыпсыхэм къуаджэхэр, чыгхатэхэр, шьо-фыхэр ыкіи мэзыхэр кызылэагъэнэфыщтыгъэх. Мэзэнэбзый зырызхэм Давид лыжъым иунэжъ цы-кІуи ар зытесыгъэ тетІысхьапІэу дэшхо чІэгъым чІэ-тыгъэри тыжыныпс хэгъэуагъэм фэдэу къашыщ-тыгъэх.

Лыжъыр мэфэкі теплэ иІэу фэпэгъагъэ, гушІо нэфэу чэфыгъор кызыхэщырэр ынэгу кІэплъа-гъоштыгъ. Ежьми ышІэщтыгъэп непэ ар зыкІэгу-шІоштыгъэр. Ар къэзыгъэчэфырэр Самко сатыу-шыпІэр кызыІуихынэу джы кызэрэдэхъугъэр ыкіи ежьми мымакІэу ащ ишІуагъэ зэрэхэлъыр ары шъуІау? Давид ыгу ихъыкІырэр ежьми кыгу-рыІожыщтыгъэп. Сыда кызыхэкІыгъэр а шульгъ-гъур джы цыфхэм афишыныр? Джырэ нэс цыф хымэхэм ыгукІэ рэхъат дэдэу афыщтыгъ: ахэмэ ягумэкіи кылыІэсыщтыгъэп, ягушІуагъуи чэфы-гъо кыхилъхэщтыгъэп. ЗэкІэм ошІэ-дэмышІэу, мыщ хэткіи щыхымэ лыжъыр, гушІуагъом кыгъэ-гъыгъ пІоми хъушт, пхъэнтІэкІум тесызэ Доркэ кы-кІэрыхъи кызыреІом:

Самко фэпшІэгъэ пстэури Зиусхъанэу Исус Хрис-тосым шІукІэ кыппигъохыжъышт.

Лыжъыр ыгукІэ кыдеІэу гушІоштыгъ ныбжъы-кІэхэу Самкорэ Доркэрэ шІу зэрэзэрэлъэгъухэрэм, ахэр зэгурыІохэу зэрэгоІухэм, насыпышІо зэрэхъушт-хэм ыкіи тІуми ІэпыІэгъу афэхъун зерилъэкІыгъэм пае.

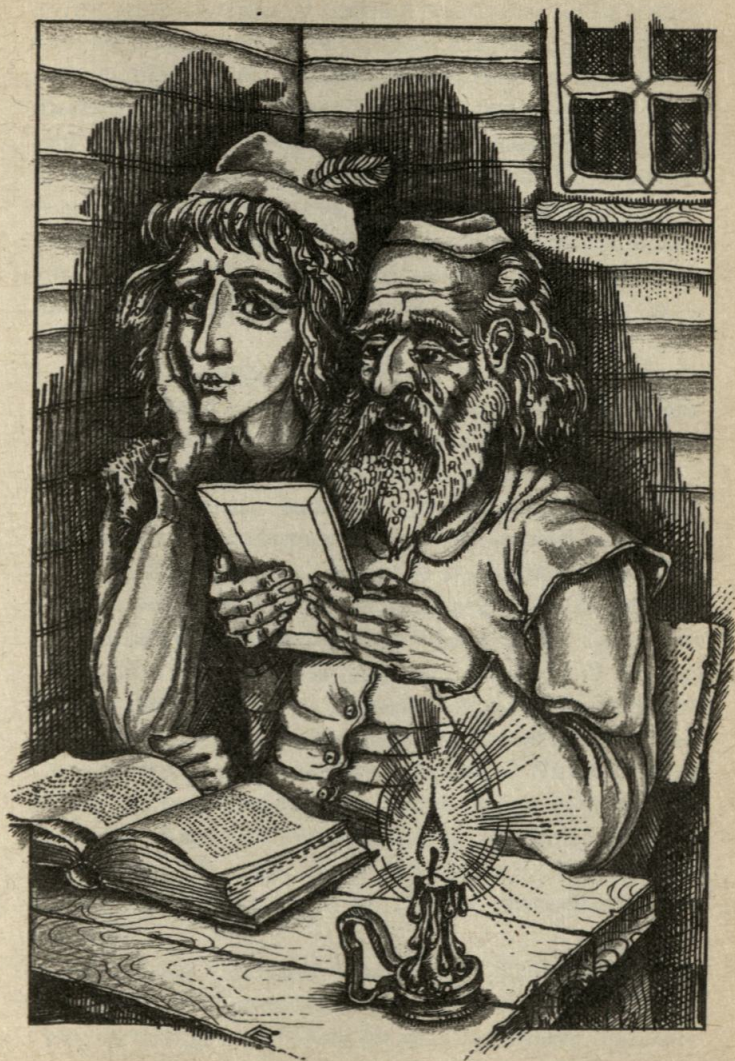
Самкоуи Мефодии зэрэфэразэхэр Давид зэрэра-

Иощтыгъэми нахъ иныжыхэу лыжыр ыгъэгущыщыгъ. Ар тетлысхьанэм тесэу егущысэщыгъ:

– Сизакъоу сыпсэуцтыгъ, зэкIэ гумэкIыгъоу слагъэр сэ спхъэ закъокIэ зэшлосхьщтыгъ ыкIи сына-сыпынчъагъ. КъэгъэзапIэ горэ Иофым фэхъугъ: цIыфхэм нахъ апэблагъэ сыхъугъ, зыгорэхэри ахэмэ афэспIагъ ыкIи ошIэ-дэмышIэу насыпыри нахъ кыиспэблагъэ хъугъэ, сэри ар кыислугушIуагъ. Джи сэ кыызгурэIо тигъунэгъу тэ тшхъэ фэдэу шIу тлэгъун фаеу Тхэм кызыкIытфигъэпытагъэр. Ахэмэ янасып – тэри тинасып.

„Цыф Лъэпкъым ЫкIо цIыфхэм яшIуагъэ ежым зэригъэкIыжыныр арэп кыызфэкIуагъэр, ежым ишIуагъэ цIыфхэм аригъэкIыныр, цIыфыбэхэм апае ыпсэ шхъэщэфыжъэу ытыныр ары нахъ” (Мф.20:28) – джауцтэу ыIуагъ си КъэгъэнэжыакIо, – фай-фэмыеми Iушгэшгъэ макъэкIэ кыжэдэкIыгъ джурт лыжым ыкIи зыкыиузэнкIыжи, жъуагъо-хэр зэрыз ошгогу къабзэм инэшлэгъу фигъэзагъ:

– О Зиусхьанэу Адонай! Исус Христосыр си КъэгъэнэжыакIоу зэрэсIуагъэм пае сэ, О кыиомыпэ-сыгъэм, кыисфэгъэгъу ыкIи сыщымыгъэзый! Сэ зыгори зыкIуачIэ кыимыхырэ цIыф хыбэеу сыщыгъ: Ерусалим щыIэжьэп, Тхэм иунэшхо зэхэ-къутагъэ, къурмэншIыпIэр ащыгъушпэжыгъ ыкIи сэ мыхъунэу слэкIэшIагъэхэм апае, ахэр кыисфэб-гъэгъунхэу О сыкыизэрэолъэIун амал слэкIэлгъэп. Сэ сицыкIагъ псэ зыпыт горэ къурмэныпхъэкIэ. ЫкIи сэ сицыхъэ телъ чIыгум псэкIодэу щашIагъэм пае Исус Христосыр уашгъомкIэ анахъ къурмэнышIоу зэрэщыгым. ЗыгорэкIэ а сишIошхъуныгъэ хэукъо-ныгъэу ыкIи гунахъэу кычIэкIымэ, ащыгъум О, сыкызыхэкIыгъэхэм ыкIи Якъуб я Тхэу щыгым,

мы чыпшэм симыгэкыжь. Псэр хэзыхырэ уи Мэ-
лэич мазэм инэфыпс нэбзый чыпшэхэм ыкИ зэщы-
гьохэм ащыщ горэмкИэ уашьом кьерэхыри, сихьадэ-
гьу кьерэгьэс. Ау сэ сишшохьхуныгэ шьыпкьэу
щытмэ, О Пкьоу Христосым шьыпкьэныгэу кы-
пуагьэхэмрэ хьэзабэу ыщэчырэмрэ кьахэкИэкИэ кИэу
гу кысэт ыкИ гьэшпакИэ сэгьэгьоты. Сэ сицыхьэ
тель Ар, сэ си Христосэу, си Кьэгьэнэжьаклоу кызэ-
рэкпуагьэм, цыфхэр джэхьнэмым кыхищыжьын-
хэм пае ащ илоф зэригьэцакИэрэм. Сэ зэхэсэшИэ сыгу
илгыр кызэригьэкИэжьыгьэр, Ар сыгу щыщ зэрэ-
хьугьэр.

Джурт лыжьым ыштыгу ыгу тыриубытагь ыкИ
ежьым кыпкырыкИырэ нэфыпсым кызэригьэнэ-
фыгьэм кыпшпуигьэшпщыгьэр Тхьэм итахьтэ
кьегьэтИысэкИыгэ лыжьхэм зыкИэ ащыщэу ары.

Джы лыжьыр ежь-ежьырэу зыдэгущыпшэжьыщ-
тыгьэп, Тхьэм зыфигьэзагьэу кышпщтыгь нахь:

– Сэ, Давид фэдэу, егьашИ сылпашпщтыгь: „Сы-
нэхэр кысфызэкИэхых ыкИ джащыгьум О уихабзэ
хэлъ шплагьохэр слээгьущтых“ (Пс.118:18). Сятэшхоу
Ибрахьим, Исхьакъ ыкИ Якъуб я Тхьэр, – О ситхьэ-
лэпу уедэлугь ыкИ уи Гущыпшэ имэхьанэ кызгурыб-
гьэпуагь. Сэ кьаигьагьэкИэ сыкьезэгьыщтыгьэп:
Сшплагьэп ыкИ сшпэнэу сыфэягьэп О Пкьо. Нахьы-
пэрэм джы сыфэдэжьэп. Саулэ фэдэу сыщытынэу
сыфаеп. Джы сэ зэхэсшыкИы сыхьугь Назарет
кыкИыгэ Исусыр Зэрэ Христосыр, Мессиеу О
Пкьоу зэрэщытыр ыкИ Ар чыгум кызэрэтфегьгэ-
хыгьэр.

Шыжьым кышорэр кыухыгь. Шпшпшэхэр арых
ныпшэп хьублаблэщтыгьэхэр. Ахэмэ кьапчьыщты-
гьэр ежь джурт лыжьымрэ мыкИодыжьын щыпшэны-

гъэ зыбгъэдэкI Тхъэмрэ зэдыряшгъэфэу къэнэжьыгъ. Ошъогум тегъэдыкъагъэу дэшлгыештыгъэ ынэхэм нэпсыр къакIэчъыщтыгъ. Ахэр джырэ нэсы шъыгъо гукъаомрэ тхъамыкIэ щылакIэмрэ ахэтызэ къыгъэ-шIэгъэ илъэсыбэхэм янэпсыгъэх, ятэ лъыхъугъэу ыкIи аужыпкъэм Тым шу ылъэгъурэ, Ыгу рифызы-лIэгъэ сабыим инэпсыгъэх.

Джауштэу тхъэлъэIурэ гукъэбзэ IасэрэкIэ джурт лIыжьым зилэтыгъ пцIашхъохэм ауж итэу Тхъэм ыдэжь гъогу тэрэзкIэ „быбынэу“. КIасэу, сыхъатыр пшIыкIуIум дэхыгъэу шъхъэзакъоу ыкIи нэшхъэеу щытыгъэ игъашIэ псэр къыщыгушыгъ, мыкIоды-жьын щыIэныгъэм инэфыпсэу мыкIосэжьрэм ыгу къызэлъыгъэнэфыгъ.

Гупшысэ куум хилгъасагъэу лIыжьыр бэрэ щы-сыгъ. Зэхихыгъэп ащ лъэмакъэу нахъ пэблагъэ къэ-хъуштыгъэр, гу лъытагъэп ылъэгъункIэ зыкIэхъоп-сыщтыгъэу ыкIи джыдэдэм ишъыпкъэу ыгукIэ Тхъэм зыфелъэIуштыгъэ кIалэр пэмычыжьэу къызэ-рэуцугъэр.

ОшIэ-дэмышIэу къуаджэм куо макъэ къыщыIугъ. Ешъуагъэ горэм урамыр зэжьоу къышщыхъугъ ыкIи къыкIэдаоштыгъ урамыр нахъ шъуамбгъо фашIынэу, унэхэр IуагъэкIотынхэу. ЛIыжьым зыкъишIэжьыгъ, ышъхъэ къыгъэзагъ ыкIи ылъэгъугъ зэримызакъор. Къылухъагъэм ыгъэгущIуагъ, къызыгуигъэтIысхьи, Руф зэгорэм Ноемин зэрэриIогъагъэм фэдэу ащи Мефодие риIуагъ:

– О уи Тхъэ – сэри си Тхъэ. О уи КъэгъэжьэнакIо – сэри си КъэгъэнэжьакIу.

– Тхъэм щытхъур ыдэжь! – Мефодие ыгу къы-деIэу къыIуагъ джурт лIыжьым ыгукIэ зэхъокIы-ныгъэу фэхъугъэр зэхэугуфыкIыгъэу къызеIуатэм. –

Тхьэм щытхьур ыдэжь! Ащ тыкыызэригъэугъагъэр мыкIодыжьи щыIэныгъэ ыкIи ар зышIошъ зыгъэхурэр кIэгъожьищтэп. Сэ, мары Тхьэм селъэлущтыгъэ Ащ о сэ укыысигъэлъэгъунэу . . .

– Сэры, – ыгъэшIэгъуагъ лIыжьиым.

– Ары, оры. Сятэ лъапI, непэ, о Исус Христосым ибын узыщыхъугъэм, сэ джы кыыосIон слъэкIыщт ыкIи кыыосIон фае мы къуаджэм ущымыпсэуцтыгъэмэ, сэ ныбжи сикыызэрэдэмыхъэщтыгъагъэр. УмыгъэшIагъо. Ащ фэдизэу кыыбгурымыIоуи укыысэмышлъ, о уитхьэлъэIу джыдэдэм игугъу кыыщыпшIыгъ, сэ о Христосым игъогу утехъанэу сикыызэрыоджагъэу, Филипп Нафанаилэ Христос игъогу кыызэреджагъэм фэдэу. Ар тэрэз, Филипп лыхъуцтыгъ Нафанаилэ Христос игъогу ар тыригъэхъэным пае. Сэри о сыплыхъуцтыгъ.

– Укыыслыхъуцтыгъэу пIуагъэя? О сэ укыыслыхъуцтыгъэу?.. НахъыпэкIэ о сыпшIэщтыгъэуи? КъызгурыIорэп... Сыда сэ о сызэрэуищыкIагъэр?

– Джыдэдэм кыыпфэсIотэщт. Нэлуасэ горэ сиIагъ, ар зэрэщыIэр о умышIэщтыгъэми, ежьиым иаужырэ жыкыэщэгъу нэс шIу уилъэгъуцтыгъэ. Зэгорэм кыыпфэсIотэгъагъ шъыпкъэныгъэм илъагъо сытезыщэгъэ джурт нэлуасэ зэрэсиIагъэр. Ныбжи зыцIэ щытхьу фэшъхъафкIэ есымыIощтыгъэу шIу кыысфэзышIагъэм ыцIагъэр Рувим Соколов. Ар урыс джурт бай горэм ыкъуагъ, янагъэр зыфэдэ къэмыхъугъэ уисабый шIагъоу джырэ нэси о бгъаерэ пхъоу Эсфир арыгъэ.

– Мефодий! – къэкууагъ лIыжьиыр ыкIи Iэчъэлъачъэу ригъэжъагъ. – Мефодий, о пшIэщтыгъа спхъу, сисабый дышгъэ? Ар о плъэгъугъа? Уинэлуасэу щытыгъа? Сыд фэдэу ар щытыгъа?..

– Ары, сә ар сшлэщтыгъэ, ау ныбжьи сытеп-
лъягъэп. Ащ исурэт нылэп слъэгъугъэр, нысаклэу
зыщэт лъэхъаным тырахыгъагъэу. Рувим Соколовым
нэлуасэ сыфэхъунклэ бэ къэмынэжьыгъэу ежьыр
лагъэ.

– Лагъэуи? Ащыгъум слъэгъужыщтэп ныла?

– Плээгъущт: мыклодыжьын шылэныгъэм, Тхъэм
ыдэжь щыплээгъужыщт. Мы тигъашлэ ар щылагъ
оц пае Тхъэм елъэлузэ, о пцлэ ыбзэгу темыклэу.

– Сэ къысэхъыллагъэу ащ зыгорэ ышлэщтыгъа?

– Зэклэри ышлэщтыгъ. Янэ, уишъхъагъусагъэм,
пшхъу зэклэри филотагъ ыкли шлу уилъэгъунэу ышлу-
гъагъ.

– Сишъхъагъусагъэми?

– Ары, уишъхъагъусагъэр ары. А тхъамыклэм
ежьым ифэшъуашэу тефэщтыгъэм нахы нахыбэу
хъазаб ыщэчыгъ. Ащ имысагъэ псынклэу зыдишлэ-
жьи, къыгъэзэжьымэ шлоигъуагъ, ау къатлупщы-
гъэп. Ащ ралогъагъ о лэе дэдэу уфэгубжыгъэу ыкли
шъузэрэзэгоклыжьырэм узэрэзэгъырэ тхылгыр зыф-
яогъэхъым, ежьми ар ышлэшъ хъугъэ ыкли дэзы-
хыыхыгъэм дэклуагъ. Ау ар насыпышло хъугъэп ыкли
шъупхъоу даклуи, нэужым иллы игъусэу Канадэ кло-
жьыгъагъэм джэгу фашлынклэ бэу къэмынэжьыгъэу
лагъэ.

Ащ щылэхэзэ, Зиусхъанэу Христосым шъыпкъа-
гъэм ишъхъагъусэ къырищлэлагъ, нэужым ежь
пшхъуи ащ лылэсын ылъэклыгъ. Ащ ишлуагъэклэ
акъоу Рувим аумэхъыгъ. Ялъфыгъэ иплун ахэмэ кло-
лабэ тырагъэклэодагъ, члэнэгъаби ашлыгъ ыкли ащ
фэдиз зыклашлагъэр зызакъо: ежьым, иджурт лъэп-
къыклэ ар Къэбарышлур ариотэнэу арыгъэ. Зыклэ-
хъопсыщтыгъэхэри къадэхъугъ. Аужыпкъэм тыми

зэхихынэу хьугъэ, охътабэ ащ ымыкъудыигъэми, ыкъо Исус Христос фэгъэхьыгъэ къэбархэр къафи-
луатэхэрэр. Етланэ а калэм сэри, зыкъэхьуклэрэ
зыщлэрэ фэшъхьафрэклэ чыристанэу щымытыгъэр,
сыгуклэи сыпсэклэи чыристан сишлэгъ. Ащ ыуж бэ
темышлэу ятэ ллагъэ ыклэи зятэ-зянэхэр зимылэжъ
синыбджэгъу сыригъусэу сыкъэнэгъагъ. Ар сэ шлу
зэрэслэгъуцтыгъэр! Ау ежъым нахь лэшъжыыхэу
сэ шлу силэгъуцтыгъ. Ащ ышлэгъуцтыгъ Венгрием
щыщ словакэу сызэрэщытыр ыклэи къысфилолагъ
Венгрием ежъым ятэжъи зэрэщыпсэурэр ыклэи
тэтэжъыр къыгъотынэу янэу дунаем ехыжыгъэм
унашъо къызэрэфишлэгъагъэр. Ащ пае тызэклыгъоу
мафэ къэси тхьэлъэлу тшлы зыхьуклэ, ар пстэуми
апэу Тхьэм зэрелъэлущтыгъэр ятэжъ шлоу щылэр
къыдэхъунэу ыклэи ар къыгъотыным пае амал къы-
ритынэу арыгъэ.

Зэгорэм ащ Венгрием къыклыгъэ словакыбэ къэ-
клуагъэу зэхихыгъэти, Пенсильванием сигъэклю-
гъагъ. Тызыщыпугъыщтыгъэр ахэр тилэпылэгъухэу
Давид лыжъым фэгъэхьыгъэу зыгорэ зэдгъэшлэнэу
арыгъэ. Тхьэм ишлоигъоныгъэу щытыгъ охътабэрэ
сызэлъыхъо нэужым Ондрачикхэм ямахъулъэ ныб-
жыклэ зэрэсымаджэм пае мыщ, ихэгъэгу, къэзыгъэ-
зэжыгъэм сызэрэлуклэгъагъэр. Ар зыхьугъагъэр
Америкэм къызыклуагъэм бащэ темышлагъэу ары.
Ащ къысылуагъ Давид лыжъэу зишъхьэгъусэ зыго-
кыжыгъэм фэгъэхьыгъэу тлэклу-шьоклухэр. Джа-
щыгъум тыкъыпклэупчлэу Градовэ письмэ къэдгъэ-
хьыгъагъ ыклэи къытлуклэжыгъэ джэуапым пстэуми
тащигъэгъозагъ. Давид лыжъэу, Давид тэтэжъэу
тызылгъыхъуцтыгъэр мыщ щылагъ. Рувим игушлуа-
гъо гъунэ илагъэп ыклэи ащ ышлэгъуцтыгъэп Тхьэм

ищытху зэрэфилощтыр ятэжъ кыгыотыжынышъ,
Христосым икэбар ригъэшэнэу амал кызыэрэ-
ритыгъэм пае. Рувим мыщ къэклонэу тыриубы-
тэгъагъ. Ау Зиусхъаным, тищышэныгыи тилэныгыи
Зышэ Илым, нэмыкшэу рихъухъагъ. Рувим Тхэм
ишофыгъохэм апылъзэ, уахътэ хигъуатэщтыгъэп,
джащ пае игъом псынклэу гъогум зыфигъэхъазырын
ылъэкшыгъэп. Нэбгырэ мин пчъагъэхэр Рувим щыгу-
гыщтыгъэхэти, ахэр кыгыэнэнхэмклэ фитныгъэ
имышэу ылытагъ. Нэужым тхъамыкшэагъо къеху-
лагъ – лъэшэу чышэр къегоуагъ ыкши уипхъурэ-
лъфыр, сигъунэгъу лъапшэ, лагъэ. Ыпсэ къабзэу,
хъарамыгъэ зымышшэщтыгъэр ежыр опсэуфэкшэ
зыкшэхъопсыщтыгъэ уашъом кшожыгъэ.

Сэ кызыгурылощтыгъ Къэбарышшум инэфыпс
ятэжъ зэрэлъымышэсышъущтыгъэр ащ ежыркшэ
гукъэошхоу зэрэщытыгъэр. Ау ар ежыым кыдэмы-
хъугъэмэ, а шшоигъоныгъэр згъэцэкшэнымклэ сэ сыда
пэрыоху кысфэхъун ылъэкшыщтыгъэр? Ыкши ыпсэ
зыхэкшыщтыгъэ сыхъатым Тхэм ыпашъхъэ ащ
гущышэ щестыгъагъ зэкшэ кшучшэу сишэр зэресхы-
лшэщтыр ятэжъ Христосым фэсшэнэу, ащ ыпхъурэ
ипхъурэлъфырэ мы дунаем щимылъэгъугъэхэми,
адрэ дунаем ащышукшэжынын ылъэкшыным пае. Рувим
Христосым ыцшэ ыжэ дэмыкшэу лагъэ. Ар дгъэежы-
гъэ ыкши дгъэтшылыжыжыгъэ, нэужым ащ кысфи-
шыгъэгъэ пшъэрылгыр згъэцэкшэнэу, ишоф сыри-
лшыкшэу сызэрэщытым елытыгъэу Градовэ сыхъе-
жъагъ.

Сэ кызыгурылощтыгъ Давид лшыжъэу моц фэдиз
шъхъакшорэ гукъаорэ зигъашшэ щызыщэчыгъэм
аукъодыеу ыдэжъ укъакшэу ипхъурэлъф иосыет
ешоуатэкшэ укызыэрэзэхимышшыкшыщтыр. Е шорэр

ышшошъ хуштыгъэп, е кысэдэлунэу фаештыгъэп: Давид джуртыгъэба, ежым ипхъурэлъф чыристанэу лагъэ. Иофыр кыхъэ-лыхъэ хуноклэ щынэгъуагъэ.

Лыжым нахъ пэблагъэ сыхъуным пае Ондрачик дэжъ чыраклоу сылухъэгъагъ ыкли Тхъэм селъэлущтыгъ джурт лыжыыр Христосым игъогу рытесщэным пае Ащ клуачлэ кысхилъхъанэу. Дэгъоу зэклэри кызыэпыфагъ. Иофышлэ кызыэрыклом джуртыр зыкли егуцэфагъэп. Ау а сыхъатым цыфым цыхъэрэ лытэныгъэрэ кызыфебгъэшлын плъэклыштэп ныла. Уахътэ ищыклагъэу щытыгъ, сэ сытешыныхъэщтыгъэ Ондрачик имахъулъэу Пенсильванием кыкыжыи мыщ къэкложыгъэм сыхъышлэжынклэ. Синасыпти, ащ сыхъышлэжыгъэп. Арырэ сэрырэ апэ тызызэлоклэм сэ жаклэ-паклэ стетыгъ ыкли сищыгыни фэшъафыгъ – сэ Иофшлэкло щыгы-нэп сщыгыгъэр.

Петрачхэм яджэгу зыщылэгъэ пыхъэм зэклэри кышфэсуатэ шлоигъуагъ, ау кыздэхъугъэп. Ащыгъум исхъухъэгъагъ синыбджэгъу ятэжым Христосэу Мессииер кызыэригъотыгъэр ыкли ар и Къэгъэнэжыаклоклэ зериштагъэр ежыр шыпкъэм кылоу зэхэсэхыфэклэ Градовэ сьдэмыкыжыынэу. Джы зэклэри кыослотагъ ыкли си Зиусхъан шушлэ щытхъу фэсэло гущылэу стыгъагъэр згъэцэклэжыынэу Ащ клуачлэ кызыэрэситыгъэм, мыщ пклэнчъэу илъэситур зэрэщысымыгъэклуагъэм пае. Джы сыгуклэ сырэхъатэу мыщ сьдэкыжыын слъэклышт: уипхъурэлъф илъэлу згъэцэклэгъахэ.

Мефодие къэтэджыгъ, Давид лыжыыри къэтэджыгъ зэхихыгъэм нэмыз-лумыз ышыгъэу. Пкыхъэплэм хэтым фэдэу иныбджэгъу ныбжыкылэ ыуж итэу унэм ихъагъ. Унэм зехъэм, Мефодие пчъэр кыыри-

гъэти, шэф остыгъэр хигъэнагъ ыкIи ибгъэджыбэ кырихыгъэх лыжъымкIэ лъэпIэ дэдэу шыт сурэтхэр. ГукъэошхокIэ ыгъаехэрэ ыпхъу, ащ илIэу Соколовыр, пхъурэльф зэрытхэ сурэтхэр арыгъэх ар. Ипхъурэльфым ынэгу кыкIэщыщтыгъэ ащ ипсэ-нэфыгъэ.

– Мары, сигъунэгъу лъапI, уимылькоу уасэ зимыIэхэр джыри зэкIэмэ анахь лъэпIэжыр – Рувим Христос икъэбар цыфхэм зэраригъашIэщтыгъэ тхылгъэу КъэбарышIур (Новый Завет). Едж ащ. ЗэкIэми ядж, Тхъэм шIоигъоу тыпсэоу нэф тыккы-ригъэкIымэ, сэ джыри уадэжъ ськкъэкIошт ыкIи нычэпэ уеджэ зэхъум кыбгурымыIуагъэхэр кып-фызэхэсфыщтых.

Мефодие ядэжъ кIожыгъэ, мыдрэ лыжъыр изакъоу къэнагъ имыльку ыкIи и Тхъэмрэ игъусэхэу. Ащ ишIулъэгъоу гъунэ зимыIэр икъу фэдизэу апэрэу непэ зэхишIагъ.

Ыужырэ мафэм ипчэдыжъ жъэу Мефодиерэ Андрейрэ мэзым пхъашIэ кIуагъэх. Ахэмэ чыггэ шъэджашъэ кыраупкIыгъэти, пчыхъэ хъугъахэу къагъэзэжыгъ. Тури пшъыгъэхэу, мэлакIэ лагъэхэу шытыгъэти, шхэхэ гъолъыжыгъэх. Пчэдыжыым шхэнхэу загъэхъазырынэу рагъэжъэгъэ къодыеу чыгхатэм иIофышIэ Ондрачик зыккыщыIуигъакIи кыриIуагъ:

– КъедэIу, мыдэ кыуасIорэм: тыгъуасэ тадэжъ Давид лыжъыр къэкIогъагъ ыкIи ащ кыIотэгъэ къэбар хъалэмэтыр сшIошъ згъэхъун слъэкIырэн.

– Сыда пшIошъ бгъэхъун умылъэкIырэр? – Мефодие чэфэу еупчIыгъ.

– Адэ шыпккъэна о джурт лыжъым пае мыщ, Градовэ, уккъэIуагъэу зэриIорэр?

– Ары, ащ паекІэ.

– Ащ фэдэ хъун ылъэкІыштэп! – Ондрачик
имахъулъэу къакІэрыхъагъэм ыгъэшІэгъуагъ.

– Адэ о джыри ськъэшІэжырэба? – зэрэчэфэу
ІугушІукІызэ, Мефодие ащ еупчІыгъ.

– УкъэсІІэжынынэуи?.. Ори?..

– Ары, сэры. КъэошІэжъа адэ кІэлакІэу Пенсиль-
ванием ущыІэзэ уадэжъ къэкІогъагъэр, уикъуаджэ
ыкІи аш щыпсэурэ Давид лЫжъым пае къыоупчІы-
гъагъэр?

– О си Тхъэ! – мэкъумэщышІэ ныбжыкІэм ыІэгү-
шъохэр зэтыригъэуагъэх. – Джы зэкІэри къызгурэІо:
хъаулыеу о ренэу зыгорэм уфэзгъадэщтыгъэп. Ау о а
лъэхъаным жакІэ птетыгъэба, уишыгъын кІэракІи
нэмыкІ шъыпкъагъэба, джыры адэ?..

– Сыда адэ, о угу сырихъырэп, ара? – къэщхыгъ
Мефодие.

– Зэ,зэ! – зэпигъэугъэ Ондрачик. – Ащыгъум, Да-
вид лЫжъым къыІотагъэр шъыпкъэмэ, егъаши о
чыракІоу ущытыгъэп ыкІи мэкъумэщышІэ Іофы-
шІэн бгъэцэкІэнэуи уищыкІэгъагъэп, арба?

– Ар тэрэз. Сятэ-сянэхэм къакІэныгъэу мылькуш-
хо къысфагъэнагъ ыкІи сэ сфырикъунэу мыльку сиІ.

– Сыдэуштэу адэ тэ укыддэпсэун плъэкІыгъа
ыкІи джуртым ихъатыркІэ зыбгъэцІыкІуцтыгъа?

– Ащ зыпари бгъэшІэгъон хэлъэп!.. Сэ сэшІэ
пачьыхъэхэм я Пачьыхъэ Ыкьо горэ, шъори Шъу-
шІэрэр, Ащ ипщышІэ къыгъани, шІулъэгъоу къыт-
фыриІэм пае илъэситІоп, илъэс 33-рэ зигъэцІыкІузэ
къулыкъу тфишІагъ. Ащ нэужым сэ илъэситІоу зы
нэбгырэ закъом къулыкъу зэрэфэсшІагъэм урыгу-
щыІэнэу екІуа? Ащ нэмыкІэуи мыщ сэ сигуапэу

сыщыпсэуштыгъ, шъори зэкIами шу сышгулъэгъугъ, сыхэмыукъорэмэ, сэри сишгуагъэ шъосымыгъэкIэуи щытэп. ЕтIани, хэта зышIэрэр джыри щыIэныгъэм сапэкIэ кыщысажэрэр? ЧыракIоу нахыбэкIэ сыщымытыжынкIи мэху, ау зы сыщыгъуаз: илъэситIоу IофышIэу сыхъызэрэжъудэпсэугъэр сищыIэныгъэкIэ анахъ илъэс насыпышIохэу къэнэжыштыгъ.

ЧырэкIо кIалэм инэшIо-гушIо нэгоу щхыпщIым зэлъиштэгъагъэр пхъашэ къэхъугъ ыкIи нахыбэрэ ащ рыгущыIэжыгъэхэп; пчэдыжышхэ ашIынэу къяджагъэх. Iанэм пэсыфэхэ Доркэрэ Самкорэ унакIэм чIэсхэу зэрэпсэуштыгъэм рыгущыIэщтыгъэх.

ЯЕНЭРЭШЪХЪ

Джыри тхъаумафэм ищэдждэгъо охътагъ. Бжыхъэ пщагъор къушъхъэхэм, псыхъо кIэйхэм къашъхъарыуцогъагъ, чыг тхъапэхэр къапытэкъужыштыгъэх. Чыгъэ мэзым, джа чIышIэ дэдэм пцIашхъохэр ядэжъ къэбыбыжынхэу зызэрагъэхъазырыштыгъэр къафиIуатэ зэхум кIэлэцIыкIухэм хъураеу „татэ“ кызыщцауцухъэгъагъэм, джы Самко изакъоу щысыгъ. Мефодие Градовэ дэсыжыгъэп ыкIи кIэлэцIыкIухэр нахыбэрэ ащ лыкуожыштыгъэхэп: „Тата Мефодий, тата Мефодий!“ аIозэ. Мефодие кIожыгъэ. Ондрачикхэм адэжъ къулыкъур щуухыгъ, унэ ыгъэуцугъ, ар ежым пае зэрымшIыгъым джы пстэури щыгъозагъ. Унэ тэрэз зэрэпшIыштыгъэр Градовэ дэсхэм къаригъэлъэгъуным пае шъхъахыгъэп, етIанэ нэужым бзэхыжыгъэ. ОшIэ-дэмы-

шIэу кыызэрэкIогъагъэм фэдэу ар ошIэ-дэмышIэу ахэкIыжыгъ. Ар хэти зэтыриIэжэн ылъэкIыщтыгъэп. Сыда шIомэ ар мыщ щыщыгъэп.

Самко ышъхъэ еуфэхыгъэу ыIэхэм ателъэу, зыми кымылгъэгоу, ыгу хэкIыпэу гъыщтыгъэ (тхъапшырэ ащ фэдэу кыхэкIыгъа!) иныбджэгъу паекIэ. Ащ ышIэщтыгъэ ащ фэдэ джы кыызэримыгъотыжыщтыр. Хэта зышIагъэр илгъэситIум кыкIоцI зэкIэри нэмыкI шыпкъэу зэхъокIыгъэ хъушIтмэ?! Джы сыдэу насыпышIуагъэха Петрачхэм яунагъо зэрэпсаоу: нэжъ-Iужъхэри, зэшыпхъухэри, махъулъэри ыкIи Самкоу зигъусэу Мефодие ыгъэпсыгъэ унэ шIагъом щыпсэурэри! Адэ икIэрыкIэу къальфыжыгъэу джы цIыф тэрэз хъужыгъэ ешыуакIощтыгъэу Подгайскэм иунагъо! Мыдрэ Ондрачик иунагъоу, пстэуми ягушыIэ пэпчъкIэ, Iофэу агъэцакIэрэмкIэ, ежъхэм ящыIэныгъэкIэ Тхъэм ищытхъу зыщаIуатэрэр! Хэта ахэр зиIэшIагъэр? Ондрачик ичырэкIуагъэр ары.

„Ары, шыпкъэмкIэ, лэжъэкIо дэдэу ар щытыгъ, – егупшысэщтыгъэ Самко, – Ондрачик ичырэкIо къодыгъэп ар, Тхъэм илэжъакIо шыпкъэуи щытыгъ нахъкIэ! ыкIи сыдэу джыри Iофыба Тхъэм иIэр илэжъакIо кыпаплъэу!“

Самко зыкыызэригъэээкIыгъ ыкIи ыгу къэкIыжыгъ: мары мыщ дэжъым ахэр щысыгъэх ыкIи Мефодие кыIуатэщтыгъ пцIашхъохэм якъэбар. Джы ежъ Мефодие нахъ зыщыфэбэ хэгъэгум быбыжыгъэ. Ау ащ нахыбэрэ набгъоу ежъым ышIыгъэм кыгъээзэжыщтэп. Гъунэгъухэм ашIэщтыгъ унэу „темэным хэткIэ“ зеджагъэхэр Давид лIыжъым пае зэрашIыгъагъэр ащ ипхъурэлъф мылкъоу кыыфигъэнэгъагъэмкIэ. Давид кыыфэнэжыгъэ гъашIэр рэхъа-

тэу ащ шигъэкIощт: ипхъурэлъф кыыфигъэнагъ ащ
фырикъун мылькури.

Мефодие дэгъоу кыугупшысыгъ Самкорэ Доркэ-
рэ Давид иунэ щыпсэунхэу: джы ащ изэкъожьыщтэп
ыкIи зэшъхъэгъусэ ныбжьыкIэхэм лъыплъэнхэ алъэ-
кIыщт. Ау Давид лЫжъыр ащ езэгъыгъэп. Ащ ыпхъу,
имахъулъэ ыкIи ипхъурэлъф якъэхэр ылъэгъугъэ-
хэмэ зэрэшIоигъом ыкIи опсэфэхэкIэ акIэрысынэу
мыхъугъэми, ежъыри зылIэжъкIэ ахэмэ апэгъунэгъоу
зэрагъэтIылыжьыщтым ихъопсапIэу зыдиIыгъым
рэхъатыгъо кыыритыщтыгъэп. Джауцтэу къуаджэм
къэбар щызэрахъэщтыгъ. Ау Самко нэмыкI зэрегуп-
шысэщтыгъэр. Ащ ышIэщтыгъ Мефодие кIэрычыгъэ
хъумэ, лЫжъым ыгукIэ зэрэфэмыщэчыщтыр, лIэн
зэрилъэкIыщтыр. Ар Самко ыгъэшIагъоцтыгъэп
ыкIи кыыгурыIощтыгъ. Ежъыри бэрэ егупшысэщты-
гъэ янэ-ятэхэр ыкIи шIу ылъэгъурэ ишъуз имыIагъэ-
хэмэ, иныбджэгъу ыуж зэрихъэщтыгъэм.

Джы Петрачхэмрэ Ондрачикхэмрэ зэгуахъэхи,
ялъфыгъэхэм апае унэр Давид кыыщащэфыжьыгъ.
ЛЫжъым зэкIэри осэныкъокIэ къарицагъ пIоми
хъуцт, мыдрэ иунэжъ цIыкIу Мартын янэ хъатырэу
ритыгъ. Подгайскэхэм яунэу сабыир зэрызы хъугъа-
гъэр нахъ хъоу-щцэу хъуным пае.

Давид лЫжъым гъогу чыжъэм техъанэу зигъэ-
хъазырыгъ. Ар зэрэкъуаджэу агъэкIотагъ ыкIи игухэ-
лхэр кыдэхъунэу Тхъэм фелъэIугъэх.

– ЗыгорэкIэ Мефодие уапэ кыифэмэ, тэ тцIэкIэ
шъхъащэ фэшI, – раIощтыгъ ащ градовцэхэм. –
Зэрэтщымыгъупшагъэри тфеложь.

„Зэрэтщымыгъупшагъэр“... Сыд фэдиз уахътэкIэ
шъуIуа? ТапэкIэ Ондрачик ичыракIощтыгъэр градов-
цэхэм агу къэкIыжьын шъуIуа? Хэта зышIэрэр.

ЫцІэ ащыгъупшэжъынкІи хъун. Ау агу къэкІы-
жъыщт ыкІи зым адрэм рилотэжъзэ ышыщт зэгорэм
чыракІо горэ къазэрэфэкІогъагъэр ыкІи зэкІэ ящы-
Іэныгъэ нэмыкІ шыпкъэу зэрэзэблихъугъэр. Ежъыр
якъэшІэжъ хэзыжъыщт, ау ахэмэ ящыІэныгъэ къы-
хэнэжъыщт ащ шыпкъэныгъэм инэфыпсэу ыкІи
шІульэгъум ифэбагъэу мыщ къыщигъэнагъэхэр.